

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: David Novak

Naslov naloge: Vloga prostovoljnega dela v procesu deinstitutionalizacije
Refleksija društva Gibanje-ekspanzija fluida

Kraj: Ljubljana

Leto: 2008

Št. strani: 88 Št.slik: 24 Št.tabel:20

Št. bibl.opomb: 5 Št.prilog: 3

Mentor: asist. dr. Nino Rode

Deskriptorji: prostovoljno delo, proces deinstitutionalizacije, integracija, delovni klub, družbena fuzija, delovna klubska scena

Povzetek: Proces deinstitutionalizacije pomeni tudi demontažo totalnih ustanov in s tem preseljevanje stanovalcev v skupnost. Zaradi socialne izključenosti in vpliva institucije je pri stanovalcih izražena socialna potreba, obenem pa morajo za samostojno življenje v skupnosti pridobiti osnovne spretnosti in veščine. Zato je cilj društva Gibanje-ekspanzija fluida odgovarjanje na socialne potrebe posameznika in posameznih skupin. Ta cilj društvo dosega z vzpostavitvijo delovnega kluba kot infrastrukture in načina dela. Namen delovnega kluba pa je realizacija delovne klubske scene, ki predstavlja multidisciplinaren model socialne »oskrbe« in tako omogoča integracijo stanovalcev totalnih ustanov v skupnost.

Title: The role of voluntary work in the process of the deinstitutionalisation

Reflexion of the association Movement – expansion of fluid

Descriptors: voluntary work, the process of the deinstitutionalisation, working club, working club scene

Abstract:

The process of the institutionalisation means also a reassembling of totalitarian institutions (asylums) including resettlement the residents in to the community. Due to a social exclusion and an influence of the institution the resident are expressing the social need and at the same

time they have to gain the basic skills for the independent living in the community. That's why the aim of the association Movement – expansion of fluid is to give an answer to the individual and individual groups. The association achieves this aim with establishing a working club like infrastructure and the way of work at the same time. The objective of working club is realization of working club scene which would represent a multidisciplinary model of social 'care' and in that way enabling the integration of the residents of the totalitarian institutions (asylums) into the community.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**VLOGA PROSTOVOLJNEGA DELA V PROCESU
DEINSTITUCIONALIZACIJE
REFLEKSIJA DRUŠTVA GIBANJE-EKSPANZIJA FLUIDA**

Mentor: asist. dr. Nino Rode

David Novak

Ljubljana 2008

*Lotevati se neke stvari na vedno enak način in obenem pričakovati
vsakič drugačne rezultate je najzanesljivejši znak norosti.*

ALBERT EINSTEIN

PREDGOVOR

Leta 2001 smo kot študenti takrat Visoke šole za socialno delo na smeri Duševno zdravje v skupnosti opravljali enomesečno prakso v zavodu Hrastovec-Trate v Slovenskih Goricah. Skupina šestnajstih študentk in študentov pod mentorstvom Vita Flakerja, Marjana Vončine in Jelke Škerjanc smo v sodelovanju s stanovalci in zaposlenimi realizirali projekt *Ura brez kazalcev*. Študijska praksa je bila odraz predmeta Inovacije na področju duševnega zdravja, saj se je takrat z novim vodstvom zavoda Hrastovec začelo konkretno prestrukturiranje zavoda in vpeljevanje fenomenološkega oziroma skupnostnega modela v institucijo. Prestrukturiranje zavoda in preseljevanje stanovalcev v skupnost, je bila že ideja in plod pionirjev-aktivistov (Vito Flaker, Mojca Urek, Darja Zaviršek....) konec osemdesetih, ko so v zavodu Hrastovec organizirali mednarodni raziskovalni tabor. Ustanovili so Odbor za zaščito norosti, v nadaljevanju društvo Altra ter preselili prve stanovalce v Ljubljano. Tako so bila devetdeseta v znamenju ustanavljanja nevladnih organizacij na področju duševnega zdravja. Nastala so društva: Paradoks, Šent, Ozara, Stigma (droge) in ostala. Njihov namen je bil in ostaja skrb in koordinacija stanovalcev ustanov na področju duševnega zdravja. Tako je bil projekt Ura brez kazalca logično nadaljevanje procesa deinstitucionalizacije oziroma transformacije institucionalne oskrbe. Projekt Ura brez kazalcev je nastal z namenom odgovoriti na potrebe stanovalcev in zaposlenih v zavodu. Po končani praksi sva s sošolko Kristino Podbevšek nadaljevala s prostovoljnimi aktivnostmi, ko pa se je nama priključil še tretji član Boštjan smo ustanovili društvo *Gibanje-ekspanzija fluida*, katerega cilj je zadovoljevanje socialnih potreb posameznika in posameznih skupin. Diplomsko naloga je refleksija nastanka, razvoja in delovanja društva Gibanje-ekspanzija fluida skozi teorijo socialnega dela. Teorijo predstavlja prostovoljno delo, proces deinstitucionalizacije in sinteza obojega. V nalogi predstavim vlogo, cilje in vizijo prostovoljnega dela v aktualnem družbenem razvoju, kamor spada tudi proces deinstitucionalizacije. Pri teoretičnem delu gre za sintezo prostovoljnega dela in deinstitucionalizacije kot dveh komplementarnih in sodelujočih pojavov. Sinteza prostovoljnega dela in procesa deinstitucionalizacije tako predstavlja teoretično vsebino za refleksijo dela društva Gibanje – ekspanzija fluida med leti 2001 in 2005. Diplomsko nalogo zaključujem s predstavitvijo vizije društva Gibanje – ekspanzija fluida.

Prvo poglavje govori o prostovoljnem delu. V tem delu opišem pojme, predstavim teoretične poglede in oznake prostovoljnega dela, obenem se sprašujem kaj prostovoljstvo sploh pomeni. Kaj je njegov pomen in vloga v družbi...? Sledi poglavje o razvoju prostovoljnega dela po drugi svetovni vojni, nato pa opredelitev prostovoljnega dela kot akcije in aktivnosti po Supku (1963). Ti dve obliki predstavljata dva različna koncepta oz. načina dela. Naslednja stvar prostovoljnega dela je njegov karakter. Ta se kaže predvsem v načinu dela in odnosu med prostovoljci ter ostalimi. Raznolikost ali multidisciplinarnost ponazarja osrednjo lastnost karakterja prostovoljnega dela. Pri prostovoljnem delu gre za visoko raznolikost udeležениh, za vrsto »družbene fuzije« kar pomeni, da se na enem mestu srečajo ljudje raznolikih poklicev, profilov, karakterjev, spretnosti, znanj..., ki s skupnimi nameni in interesi preko delovne akcije realizirajo delovni performans. Delovni performans predstavlja način dela v delovnem klubu, namen slednjega pa je odgovor na socialne potrebe posameznika in posameznih skupin.

Drugo poglavje zadeva proces deinstitutionalizacije. To poglavje začnem s procesom institucionalizacije, ki se je začelo v obdobju klasicizma v 17. in 18. stoletju. Značilnost tega obdobja je med drugim zapiranje družbene margine v ustanove. Racionalizem tistega časa je »drugačnim« namenil mesto v ustanovah, norost pa je postala duševna bolezen. Takrat so nastali: špitali, poboljševalnice, hospici, velike zaprte ustanove in ostalo.

Družbena klima po drugi svetovni vojni pa je totalnim ustanovam namenila ukinitvev oz. preobrazbo. Proces deinstitutionalizacije se je v praksi začel v šestdesetih letih 20. stoletja. Ena od glavnih vsebin tega procesa je vsekakor ukinjanje totalnih ustanov (psihiatrične ustanove, zapor, poboljševalnice, prevzgojni domovi, domovi za stare itd...) v smislu njihovega dosedanjega funkcioniranja. To pomeni, da stroka in družba sprejemata nov pogled na »uporabnika« oziroma stanovalca ustanove. Stroka tako uvaja individualni pristop pri zadovoljevanju njihovih potreb, ciljev in vizij. Stanovalec ustanove stopa v ospredje kot avtonomen individuum. Ukinjanje totalnih ustanov ne pomeni enosmernega dejanja ali družbenega radikalizma temveč transformacijo pristopa k »družbeni marginali«. Deinstitutionalizacija je posledica razvoja posameznika in družbe kot celote. Nenehno povezovanje držav, narodov, posameznikov v informacijski dobi botruje tudi pospešenemu tempu »zapiranja« totalnih ustanov in vzpostavljanju skupnostnih rešitev za stanovalce (bivalne hiše, kmetije, obrati, stanovanja...). V nadaljevanju prikažem prakso zapiranja ustanov v Italiji in Angliji vendar se v nalogi osredotočim na proces deinstitutionalizacije pri nas. Zato predstavim zavod Hrastovec-Trate, ki je prvi v Sloveniji začel s prestrukturiranjem in selitvijo stanovalcev v skupnost. V tretjem poglavju združim prvo in drugo poglavje z

namenom postavitve teorije prostovoljnega dela v procesu deinstitucionalizacije. Na začetku definiram pojme in kontekst obeh fenomenov. Nato izpostavim razliko med prostovoljnim in socialnim delom ter prikažem teoretičen okvir prostovoljnega dela in deinstitucionalizacije.

Drugi del diplomske naloge predstavlja zgodba društva Gibanje-ekspanzija fluida, ki je moja osebna izpoved na magnetofonski trak. Sestavljena je iz treh delov: *zasnova in razvoj, ustanavljanje društva in delovni klub Fluida*. Zgodba je razdeljena na krajše segmente (odstavke), katere sproti postavljam ob bok teoriji socialnega dela, jih razlagam in argumentiram.

Tretji del diplomske naloge vsebuje cilj (problem), razpravo, sklepe, predloge in vizijo. V diplomski nalogi izpostavim trenutne potrebe pri integraciji stanovalcev totalnih ustanov in stanovalcev v dislociranih bivalnih enotah.

V razpravi se dotikam multidisciplinarnosti, fuzije in vizije prostovoljnega dela tako v totalni ustanovi kot v celotni družbi. Izpostavim multidisciplinarnost kot osnovno načelo tako socialnega kot prostovoljnega dela, saj omogoča odgovor na raznolike socialne potrebe ljudi in vzpostavlja medgeneracijske skupine. Rezultat delovnega druženja preko delovnega kluba predstavlja zlitje raznolikega v celoto ali »družbeno fuzijo«. To pomeni, da se v družbeni zavesti ukine meja med »zunaj« in »noter«, med našim in vašim, med norcem in normalnim.

Predlogi in vizija diplomske naloge so izključno praktični. Delovni klub Fluida je osrednji projekt društva Gibanje-ekspanzija fluida. Cilj projekta je odgovor na socialne potrebe posameznika in posameznih skupin preko vzpostavitve »delovne klubske scene«.

Zahvaljujem se vsem prostovoljkam in prostovoljcem, stanovalkam in stanovalcem ter zaposlenim zavoda Hrastovec-Trate, zavoda Prizma Ponikve in Fakultete za socialno delo, da smo skupaj realizirali cilje društva Gibanje-ekspanzija fluida.

Ob tej priložnosti se zahvaljujem Vitu Flakerju za mentorstvo skozi celoten študij socialnega dela ter Ninu Rodetu za mentorstvo in podporo pri diplomskem delu. Predvsem pa gre zahvala mami Mileni, očetu Janezu in staremu očetu Francu za duhovno in materialno podporo. Prav tako gre vsa zahvala Maji Cuder za oblikovno in lektorsko delo ter Magdaleni Žakelj za prevod povzetka.

KAZALO

PREDGOVOR.....	2
KAZALO.....	5
1. TEORETIČNI UVOD.....	7
1.1 PROSTOVOLJNO DELO.....	7
1.1.1 POJMI.....	8
1.1.2 RAZVOJ PROSTOVOLJNEGA DELA.....	10
1.1.3 AKCIJA, AKTIVNOST IN AKTIVIZEM.....	11
1.1.4 DELOVNI PERFORMANS IN DELOVNI KLUB.....	13
1.1.5 LOGISTIKA.....	15
1.1.6 KARAKTER, ZNAČAJ PROSTOVOLJNEGA DELA.....	15
1.2. DEINSTITUCIONALIZACIJA.....	18
1.2.1 INSTITUCIONALIZACIJA.....	19
1.2.1.1. KLASICIZEM IN POJMOVANJE NOROSTI.....	19
1.2.1.2 TOTALNA USTANOVA IN NJENE VARIACIJE.....	20
1.2.2 DEINSTITUCIONALIZACIJA.....	22
1.2.3 PROCES DEINSTITUCIONALIZACIJE.....	24
1.2.4 PRAKSA ZAPIRANJA BOLNIŠNIC V ITALIJI IN ANGLIJI.....	25
1.2.4.1 TRŽAŠKI MODEL.....	25
1.2.4.2 ANGLEŠKI MODEL.....	26
1.2.5 DEINSTITUCIONALIZACIJA PRI NAS.....	26
1.2.5.1 AKTIVIZEM IN PREMIK.....	26
1.2.5.2 ZAVOD HRASTOVEC-TRATE.....	27
1.2.5.3 CILJI ZAVODA HRASTOVEC-TRATE.....	28
1.2.5.4 BIVALNE ENOTE.....	28
3. TEORIJA PROSTOVOLJNEGA DELA V SOCIALNEM DELU.....	29
3.1. POJMOVNI KONTEKST.....	29
3.2 PROSTOVOLJNO DELO IN SOCIALNO DELO.....	30
3.3 TEORETIČNI OKVIR PROSTOVOLJSTVA IN DEINSTITUCIONALIZACIJE.....	30
3.4 VLOGA, CILJ IN NAMEN PROSTOVOLJNEGA DELA V PROCESU DEINSTITUCIONALIZACIJE.....	32
3.5. DOMET PROSTOVOLJNEGA DELA.....	34
3.6 FUZIJA KOT VIZIJA PROCESA DEINSTITUCIONALIZACIJE.....	34
4. REFLEKSIJA PRAKSE V TEORIJI SOCIALNEGA DELA.....	36
4.1 UVOD (CILJ, PROBLEM).....	36
4.2 METODOLOGIJA.....	38
4.2.1 SPLOŠNI PREGLED.....	39
4.3 ZGODBA DRUŠTVA GIBANJE-EKSPANZIJA FLUIDA.....	48
4.3.1 ZASNOVA IN RAZVOJ.....	48
4.3.2 USTANAVLJANJE DRUŠTVA.....	54
4.3.3 »DELOVNI KLUB FLUIDA« ali »totalno neustaljeno delovno druženje«.....	65
5. RAZPRAVA.....	78
6. PREDLOGI, VIZIJA.....	80

7. POVZETEK.....	80
8. LITERATURA IN VIRI	81
8.1 INTERNETNI VIRI	81
8.2. KNJIGE IN ČLANKI.....	81
9. PRILOGA	83
9.1 PROJEKT: DELOVNI KLUB FLUIDA.....	83
9.2 ČASOPISNI ČLANKI	87

1. TEORETIČNI UVOD

1.1 PROSTOVOLJNO DELO

Prostovoljno delo kot ga poznamo danes je družben fenomen, ki zahteva sistematično analizo z namenom razumevanja, umestitve in funkcije le-tega v družbi. Stroka socialnega dela v praksi najodločneje podpira prostovoljno delo, kot primarno obliko reševanja socialnih stisk. Lahko rečemo, da je prostovoljno delo osnova in izhodišče socialnem delu kot stroki; pri tem pa prostovoljno delo predstavlja svojstven način razmišljanja in delovanja. Lahko rečemo, da prostovoljno delo predstavlja praktično teorijo socialnega dela na splošno.

Poglavje o prostovoljnem delu je razdeljeno na:

- *pojme,*
- *razvoj,*
- *akcijo, aktivnost in aktivizem,*
- *delovni performans,*
- *logistiko,*
- *karakter, značaj*

V pojmihi navedem nekaj definicij o prostovoljnem delu ter opišem razliko med prostovoljnim in mezdanim delom. V razvoju govorim o delovnih akcijah konec petdesetih in konec šestdesetih letih na ozemlju bivše Jugoslavije, ki so predstavljale gradnjo kolektivne družbene zavesti o ideji socialistične ureditve. Poglavje o akciji in aktivnosti govori o dveh pristopih realizacije prostovoljnega dela; nadaljujem pa z opisom »delovnega performansa« kot načina dela društva Gibanje-ekspanzija fluida. Za tem stoji logistika, ki opravlja ključno vlogo in nenazadnje določa karakter in značaj prostovoljnega dela.

1.1.2 POJMI

Razprave o prostovoljnem delu so zanimive in ponavadi nedorečene. Kaj je oziroma kaj ni prostovoljno delo? Čemu služi? Kaj je njegova vloga in namen? V prvem letniku študija socialnega dela obstaja predmet Prostovoljno delo. Namen predmeta je opraviti študijsko obveznost, pri tem pa spoznavati vlogo socialnega delavca/ka v praksi. Opraviti je potrebno najmanj 42 obveznih ur. Ta primer izpostavljam, ker menim, da prostovoljno delo ni obveznost temveč prej odgovornost posameznika. Prostovoljno delo ni nekaj kar ti je zapovedano ali pogojeno. Pri tem gre razumeti, da prostovoljno delo, kot ostali predmeti spada med študijske obveznosti. Vendar je priporočljivo, da tega ne vzamemo dobesedno, saj lahko zgrešimo bistvo. Študentke in študenti se takrat običajno prvič zares srečamo s prostovoljnim delom v teoriji in praksi. Na voljo je širok spekter nevladnih organizacij, društev, zavodov, CSD-jev, domov za starejše, kjer pod mentorstvom pristojnih delavcev vsak realizira svojo vlogo oz. nalogo. V članku Flaker (2001: 306) navaja, da pojem *prostovoljno delo* na ravni besed izraža dve temeljni vrednoti meščanske in industrijske družbe: *delo* in *prosto voljo*. Torej je to »dobitna kombinacija«, saj pomeni, da človek dela kar ga je volja. Delati v življenju kar hočeš se sliši domišljavo, po drugi strani pa je priporočljivo zavedanje, da to pomeni prevzemanje osebne odgovornosti. Glavni srž prostovoljnega dela je v načinu dela, ki odraža neustaljenost, improvizacijo in negotovost.

Primer: Sem brez denarja in želim iti na kosilo k staršem. Edina realna možnost, da pridem na zelen kraj je avtoštop. Ker sem finančno na »pozitivni ničli« uporabim družbeno solidarnost. To konkretno izkusim na mestu za »štopenje«. Držanje palca ne obvezuje temveč vzbuja prostovoljno odločitev voznika, da me vzame v avto. Prostovoljnost je torej vzajemna in neobvezujoča.

S tem primerom želim izpostaviti naslednje:

Prostovoljno delo deluje na pozitivni ničli kar pomeni, da so finančne koristi brezpredmetne. Glavni namen prostovoljnega dela je prav njegova vsebina. V nekem društvu to pomeni recimo organizacijo dogodka ali delavnice, v mojem primeru pa priti na kosilo. Tukaj izpostavljam način pristopa ali način dela, ki je v korelaciji s pozitivno ničlo. Torej pozitivna ničla sploh omogoča prostovoljno delo kot tako. To ne pomeni, da je prostovoljec lahko le človek brez denarja ali človek z ogromno denarja, temveč da prostovoljno delo v tržnem sistemu predstavlja alternativo oziroma ekskluzivnost. Ali kot pravi Guattari (1985; po Flaker

2001), da prostovoljno delo ustvarja nove prostore svobode, ki ne temeljijo na logiki tržnega sistema.

Kaj je oziroma kaj ni prostovoljno delo? Če je prostovoljno delo nasprotno mezdnom delu, potem je čas izven tega »kapital« ki ga uporabimo, ali pač. Konjički ali hobiji pretežno sodijo v čas izven službe. Ker izhajajo iz lastne iniciative in nam »polnijo dušo« so ključnega pomena za človeka, obenem pa prek njih zadovoljujemo predvsem socialno potrebo. Prostovoljno delo se tako tiče osebnega razvoja posameznika in njegove nenehne socializacije preko prevzemanje lastne odgovornosti.

Primer: Sem zaposlen in zelo rad opravljam svoje delo. Vendar, ko je moj urnik dolg 12 ur imam občutek, da samo spim in hodim v službo. Ko pridem domov grem samo še spat. Takrat občutim tesnobo, ker so moje socialne potrebe nezadovoljene. Med te potrebe sodita raztezanje (stretching) in dihalne vaje, kar predstavlja moj hobi. To mi pomeni ogromno, saj se po tem počutim sproščeno, polno in zadovoljno. Zato najraje odidem v gozd s prijatelji, sostanovalci ali drugim zainteresiranim. To pa zato, ker je raztezanje veliko bolj kvalitetno, če ga delim še z drugim. Ob tem zadovoljim tako gibalno kot socialno potrebo.

V tem primeru želim izpostaviti naslednje: hobi predstavlja recept za zadovoljno počutje. Je neobvezujoč, torej prostovoljen. Vendar potrebujem za ta obred čas in energijo. Ko delam 12 ur v službi in si tega obreda ne morem privoščiti se počutim kot »tretje razredni« državljan. Na nek način se počutim užaljenega in nesrečnega, vsaj za tisti dan. Zato poudarjam, da so hobiji v našem življenju ključni za osebni in socialni razvoj posameznika.

Naši jugovzhodni sosedi uporabljajo za prostovoljce besedo *dobrovoljci* kar pomeni, da je osrednji smisel prostovoljstva počutiti se dobre volje. Torej doživljati osebno zadovoljstvo preko delovnega druženja, spoznavanja »novih« ljudi, sodelovanja in vzajemnega učenja. Zelo banalno lahko uporabimo tudi Kekčeve besede, da je dobra volja res najboljša. Iz tega razberemo, da prostovoljno delo stremi k splošni družbeni povezanosti in sodelovanju ter s tem k družbenem razvoju.

Menim, da je prostovoljno delo projecirana aktivnost, ki izhaja iz lastne socialne potrebe posameznika ali skupine. Projecirana aktivnost zato pomeni, da delovna namera izhaja iz posameznika in ni vezana na zunanji načrt tretje osebe. Pomeni, da ima vsak posameznik neke vrste prostovoljni mandat. Ker gre pri prostovoljnem delu v glavnem za družbene aktivnosti je tako prisotna klubska sinergija, ki je rezultat skupnega človekovega delovanja in vzpostavljanja kolektivne zavesti. Ramovš (2001: 313) pravi, da je prostovoljstvo osnovna sodobna oblika osebne solidarnosti v socialnem delovanju. Je specifično postmoderna oblika solidarnosti, ker gre za osebno izbiro smiselne solidarnostne socialne dejavnosti, ki se ji

človek posveti del svojega prostega časa ob rednih službenih in življenjskih obveznostih. Prostovoljstvo pri delu z ljudmi in za ljudi. Preko druženja in skupnega dela prostovoljci in prostovoljke odkrivajo sebe, se učijo drug od drugega, podpirajo šibkejšega in pridobivajo društveno izkušnjo. V praksi je prostovoljno delo zelo sorodno taborništvu, ki v osnovi deluje z namenom učenja veščin, timskega dela ter prevzemanja odgovornosti v družbi. .

institúcija tudi inštitúcija -e ž (ú) navadno s prilastkom **1.** *javna, organizirana skupnost ljudi za opravljanje kake dejavnosti; ustanova*

prostovóljnost -i ž (ó) *lastnost, značilnost prostovoljnega*

totalén -lna -o prid. (â) knjiž. **1.** *popoln* **2.** *celovit, celosten* **3.** *redko totalitaren*

1.1.3 RAZVOJ PROSTOVOLJNEGA DELA

Razvoj prostovoljnega dela se je v Evropi razlikoval glede na družbene sisteme. V kapitalističnih državah (ZDA, Nemčija, Anglija, Italija...) se je prostovoljno delo med obema vojnama pojavilo predvsem kot odgovor na brezposelnost in negativne posledice gospodarske krize; v fašističnih državah pa kot priprava na vojno. Po drugi svetovni vojni je prostovoljno delo nastopalo v vlogi osrednje ideje in gonila socialističnega oz. komunističnega sistema. Solidarnost je bila izpostavljena kot glavna ideologija socializma. Supek (1963; po Flaker, 2001: 305) pravi, da je prostovoljno delo učinek mladinskih gibanj med obema vojnama. Nanj pa je močno vplivalo tudi pacifistično gibanje. Na ozemlju bivše Jugoslavije se je prostovoljno delo v obliki delovnih akcij pojavilo v času narodno-osvobodilne borbe, ko so prostovoljne mladinske čete pomagale borcem v zaledju. Te čete so pomagale pri popravilu porušениh železniških prog, cest in mostov, obenem pa pri prenašanju hrane in ranjencev. (Supek, 1963: 9) Mladinske delovne akcije so nastale v času NOB, razširile pa so se kot del narodne revolucije in splošnega napora pri obnovi in izgradnji opustošene zemlje. Velike skupne akcije so trajale med 1946 in 1952. Prekinjene so bile 1952, ko je tedanja oblast smatrala, da je obnova končana in so postavljeni temelji za nadaljnji industrijski razvoj. Tako so bile med letom 1952 in 1958 delovne akcije omejene le na lokalno skupnost, nosilec le-teh pa je bila mladina. V tem času so gradili komunalne objekte, kulturne domove, šole in športna igrišča. Delovne akcije so se nadaljevale od leta 1958 dalje in sicer z izgradnjo avtoceste bratstva in enotnosti od Ljubljane do Devdelije. (Supek, 1963: 10) Namen delovnih akcij je bil izgradnja koristnih objektov obenem pa gradnja kolektivne družbene zavesti socializma,

ki je izpostavljala bratstvo med narodi. Delovne akcije so predstavljale ideal socialistične družbe in življenjsko šolo za posameznika. (Supek, 1963: 8)

Masovni pojav nezaposlene mladine v kapitalističnih deželah (ZDA, Nemčija, Anglija, Italija) med obema vojnama je zahteval družbeno intervencijo z namenom preprečiti negativne socialne in moralne posledice beganja mladine, večinoma iz brezposelnih družin. Določene države so uvedle tako imenovano delovno službo. In sicer na Češkem, Nizozemskem in Švedskem v začetku tridesetih prejšnjega stoletja. Delovna služba je nastala z namenom zdraviti nenormalne in nevarne družbene situacije pogojene z ekonomsko in socialno krizo. (Supek, 1963: 11)

Na Poljskem je delovna služba postala obvezna, prav tako v Hitlerjevi Nemčiji, ki je bila del militarističnega izobraževanja mladine. Obvezno delovno službo so uvedle tudi Romunija, madžarska in Grčija. V bivši Jugoslaviji obvezne delovne službe ni bilo, se pa pojavi po okupaciji leta 1941. Velik razvoj je prostovoljno delo doživelo ob razkroju države blaginje, ko je država ob delnem umiku s področja neposrednega zagotavljanja storitev potrebovala akterja, ki bo ta deficit vsaj delno nadomestil. Temu procesu je tako botroval nastanek prostovoljnega sektorja. (Flaker, 2001: 305) Prostovoljni sektor znotraj družbene ureditve tako uživa poseben status. In sicer zaradi vsaj dveh stvari: prvič, ker opravlja funkcijo družbene asimilacije obrobni skupin in drugič, ker je ekonomsko najbolj ekskluziven, v smislu odsotnosti stroška plač. Prostovoljno delo obsega nekonvencionalen pristop reševanja družbenih problemov. Pri nas so prve prostovoljne mladinske delovne akcije zaznamovali predvsem Tomo Martelac, Bernard Stritih, Mesec Blaž in Anica Kos. Kasneje pa Vito Flaker, Urek Mojca, Darja Zaviršek in ostali.

1.1.4 AKCIJA, AKTIVNOST IN AKTIVIZEM

Prostovoljno delo se pojavlja v obliki akcije in aktivnosti. Zato predstavim oba pojma, njune karakteristike ter razliko med njima. Za obema stoji aktivizem, ki je pretežno posledica posameznikovega entuziazma. Parsons (1951) opisuje akcijo kot usmerjeno delovanje k zadanim ciljem, nalogam. Le-ta se odvija v družbeni situaciji, pod določenimi družbenimi normami. Akcija predstavlja trošenje energije, napor ali motivacijo (Parsons; po Supek, 1963: 58), obenem pa predstavlja osnovni pojem družbenega delovanja. Parsons (1951; po Supek, 1963) opozarja, da moramo pri konkretni analizi akcije imeti pred očmi tri strukture: *osebnost, družbo in posameznika*. Supek (1963: 59) razlaga razliko med akcijo in aktivnostjo na naslednjih ravneh: *časovna, funkcionalna, emocionalna, skupinsko-integrativna in totalna*.

Časovno je akcija strogo omejena, aktivnost pa ne, oziroma ne nujno. Akcija ima vnaprej določen začetek in konec, aktivnost pa lahko traja neprekinjeno. Akcija ima lastnost diskontinuitete in se na tak način tudi pojavlja. Aktivnost je kontinuirana dejavnost in ni pomemben začetek ne konec. Akcija zdrži aktiven pristop v primerjavi s časom; aktivist ali človek, ki dela zgodovino ne dovoli, da ga čas prehiti. Aktivističen pristop podreja sebi čas, ga pretvarja v naš predmet, v objekt dela. (Supek, 1963: 60).

V *funkcionalnem* pogledu je v med trajanjem akcije ves čas prisoten cilj ali smisel. Akcija zahteva, da je cilj, ki ga želimo doseči jasen vsakemu udeležnemu v vsaki fazi delovanja. Vsak delovni korak je argumentiran s ciljem, ki ga želimo doseči. Zato je akcija veliko bolj transparentna in dodelana. Akcija je bolj spontana, aktivnost pa bolj mehanična. Akcija nosi ustvarjalnost, prav zato, ker koncentrira energijo v vsakem trenutku in sposobnost, da se po potrebi hitro in maksimalno mobilizira. Aktivnost išče optimalno razporeditev navora v času, ki ni omejen. Akcija zahteva improvizacijo, nepredvidljivost, veliko angažiranja v vsakem trenutku, večjo budnost in polivalentnost delovanja. (Supek, 1963: 61). Akcija oscilira po zakonu »vse ali nič«, zato se v svoji dinamiki približuje strasti, zato so ljudje akcije pretežno strastne narave. Družbeni aktivist razpolaga s posebno sposobnostjo koncentracije energije tako individualne kot kolektivne za doseg družbenih ciljev v jasno postavljenih časovnih terminih. (Supek, 1963: 62)

Supek (1963: 63-65) govori o treh ravneh akcije. *Čustvena* raven akcije se od aktivnost razlikuje po višji ravni motivacije. Sama omejitev dela znotraj časovnega roka funkcionalno poveča motivacijo.

Skupinsko-intergrativna raven pomeni delitev dela znotraj društva. Akcija se pojavlja kot negacija mehanične delitve dela. Akcija tako pomeni vračanje na prvobitno obliko družbene integracije posameznikov, torej v nekaj kar je neposredno, dinamično in aktualno v človeških odnosih. Govorimo o skupini ljudi, ki stojijo za svojimi osebnimi občutki, zavedajoč svoje povezanosti, skupne volje in moči ter tako usposobljeni za družbeno akcijo. Akcija vrača ljudi iz družbeno definiranega, razčlenjenega in omrtnjenega stanja v dinamično, zgoščeno, nedefinirano in živo stanje, nabito z raznimi mogočnostmi. Zato je privlačna in opojna za posameznika. Prvobitna integracija posameznika ustvarja vtis o večjih razvojih možnostih, o preskakovanju etap in družbenih mej, ustvarja iluzijo, da je človek v masi vreden več.

Totalna modaliteta v kontekstu akcije pomeni, da je družbena akcija preko posameznika ali skupine delovanja usmerjena na celotno družbo in njen sistem vrednot. Takrat se v družbeni akciji prepletejo trije neodvisni sistemi: osebnost, družba in kultura.

V družbeni akciji pride do zelo močne izenačitve individualne in kolektivne zavesti. Torej kot bogatenje kolektivne zavesti na račun individualne akcije in obratno, kot bogatenje individualne zavesti na račun družbenih sprememb. Delovna akcija je odgovor na družbeno potrebo.

Delovne akcije, ki sta jih vodila Bernard Stritih in Blaž Mesec (mladinski delovni tabori) so odgovor na širšo družbeno potrebo, hkrati pa zadovoljitev lastne potrebe. Na primer: izgradnja mostu med dvema vasicama pomeni, da bo most uporabljala tako lokalna skupnost in vsi ostali »turisti«, kot nenazadnje tudi prostovoljci, ki so most zgradili. Prostovoljno delo ni obveza, je zaveza samemu sebi, da realiziraš svoj lastni impulz oziroma namero. Kar tudi ne pomeni, da prostovoljno delo opraviš polovičarsko.

ákcija¹ -e ž (á) **1.** prizadevanje, organizirana dejavnost z določenim ciljem

aktivnost -i ž (i) dejavnost, delovanje

aktivizem -zma m (i) dejavnost, delovanje

karáker -ja m (á) **1.** kar označuje človeka kot posameznika zlasti v odnosu do ljudi, okolja; značaj

1.1.5 DELOVNI PERFORMANS IN DELOVNI KLUB

Prostovoljno delo torej nastopa kot akcija ali aktivnost, ki ju omogoča družbeni aktivizem posameznika ali skupine. Sama realizacija prostovoljnega dela se odvija na raznolike načine. Eden od njih je *delovni performans* ali »totalna delovna predstava«. Caillois (1977; po Flaker 2001: 310), govori o igri kot prostovoljnem dejanju, Flaker (2001: 310) pa nadaljuje, da prostovoljno delo ni definirano kot igra (je delo), ampak je namenjeno učinku, ki bo ostal zunaj same dejavnosti. Menim, da se delo lahko odvija tudi kot igra oziroma delo je igra in obratno. Ko slišimo besedo igra verjetno pomislimo na otroke, ki se igrajo v pesku, na gledališče, na video igrice... Vsem je skupno: vloge, scenariji, performans. Otroška igra je prostovoljna, ker je spontana in neobvezujoča, tako je tudi s prostovoljnim delom oziroma delovnim performansom. Tako igra kot prostovoljno delo težita k zadovoljitvi socialnih potreb. Oba sta brezplačna, njun namen ostaja znotraj njiju. Način organizacije oziroma koordinacije udeležencev je neustaljen, kar pomeni, da sta vsebina in cilj znana, način pa odprt ali nedorečen.

Delovni performans lahko prevedemo kot »totalno delovno predstavo« ali delovno druženje, kjer ima sama izvedba dela lastnost celovite predstave. Predstava pomeni situacijo, kjer

gledalci opazujejo akterje, torej aktivno-pasiven koncept. Zato delovnega performansa ne gre enačiti s klasično predstavo, ker med prostovoljci ni odra in akterji niso ločeni od opazovalcev, temveč je celoten prostor oder. Vsi udeleženi so akterji z lastno delovno vlogo, ki jo lahko zamenjajo ali kolobarijo po raznolikih delovnih lokacijah. Delovna vloga je produkt delovnega scenarija, ki nastaja ves čas od ideje do same realizacije delovne akcije. Delovni scenarij ni vnaprej definiran načrt ali model, temveč »interaktivna projekcija delovne vsebine« kar pomeni, da se vsebina projekta ves čas spreminja, dodaja, modificira z namenom, da odgovori na ugotovljene socialne potrebe ljudi. Konkretno to pomeni, ko na primer stanovalka zavoda izrazi potrebo po plesu, se v delovni scenarij evidentira plesna delavnica, ki bo potencialno odgovorila na zaznano potrebo.

»Organiziranje je umetnost, s katero dosežemo nenavadne stvari z navadnimi ljudmi. V naših časih organizacijska inovativnost pomeni ustvarjanje razmer, ki zagotavljajo nenehno množično proizvodnjo ustvarjalnosti namesto še enega standardiziranega izdelka ali storitve.« (Nordstrom, Rideerstrale, 2001: 31)

Delovni klub predstavlja orodje in »know-how« prostovoljnega dela. Zato poteka ves čas priprave projekta. To pomeni izključno individualno informiranje vsakega potencialnega prostovoljca/ka z namenom predstaviti mu cilj, namen in vizijo projekta, ki se namerava izvesti.. Prostovoljci/ke so v obdobju priprave na projekt v delovnih vlogah informatorjev. Če poenostavimo delovni klub predstavlja strategijo dela, vključuje pa naslednje vsebine:

1. *cilji, nameni in vizija projekta,*
2. *delovni scenarij,*
3. *delovne vloge,*
4. *rekviziti dela,*

1. Pri *ciljih, namenih in viziji projekta* je potrebno konkretno predstaviti čemu sploh prostovoljna akcija, na katere potrebe odgovarja in kam cilja.
2. *Delovni scenarij* nastaja na podlagi sprotnega ugotavljanja socialnih potreb ljudi na določeni lokaciji. Katere so vsebine, ki jih ljudje izpostavijo in izrečejo. Delovni scenarij narekuje vsebino delavnic v delovnem klubu.
3. *Delovne vloge* so konkretizacija delovnega scenarija, saj vsebine delavnic narekujejo konkretne delovne vloge.
4. Delovne vloge pa narekujejo *rekvizite dela*, ki omogočijo, da se delovni performans sploh realizira.

1.1.6 LOGISTIKA

Ker je značilnost prostovoljnega dela neustaljenost, spontanost in nedorečenost zahteva izvedba optimalno logistiko tako prostovoljca/ke kot same infrastrukture. Zato v primeru delovnega kluba ne govorimo o organizaciji temveč o samokoordinaciji posameznika v skupini. Pojem organizacije predstavlja pretežno hierarhično ureditev, točno delitev dela in odgovornosti ter kontrolo. Organizacija kot jo poznamo danes predstavlja relativno ustaljenost, rigidnost in institucionalnost. Zato je tudi učinek in karakter organizacije temu podoben. Samokoordinacija pomeni koordiniranje posameznika v skupini in prostoru. Koordinacija poteka na horizontalni bazi za razliko od hierarhične organizacije. To pomeni, da ni nadrejenih in podrejenih udeležencev. Samokoordinacija zahteva prevzemanje svoje lastne odgovornosti in taktnosti v skupini. Konkretno to pomeni, da prostovoljec/ka ne potrebuje direktij in navodil »vodje«, temveč zavedajoč se lastne delovne vloge in opremljen z rekviziti realizira svoj namen. Menim, da je »paradna disciplina« prostovoljnega dela ravno v tem, da se organizira spontano, saj je le tako prostovoljna.

Karakter *delovnega kluba* je *solfeggio*. Solfeggio je sicer glasbena disciplina, vendar v tem kontekstu ponazarja udeležencevo obvladovanje taktnosti v delovnem klubu. Pri delovnem performansu gre za izražanje in estetiko dela. To pomeni, da način dela omogoča vsakemu posamezniku, da se izrazi na sebi lasten način. Cilj solfeggia je razvijanje glasbenega posluha (ritmični, melodični in harmonski), v kontekstu delovnega kluba pa solfeggio omogoča posamezniku izkušnjo ritma, takta in delovne sinergije. Če poenostavimo, gre pri delovnem klubu za neke vrste *logistično socializacijo*.

1.1.7 KARAKTER, ZNAČAJ PROSTOVOLJNEGA DELA

Karakter prostovoljnega dela je spojina *društvene logike, aktivizma in načina dela*. *Društvena logika* pomeni razumevanje delovne skupine kot društva. Društvo deluje na podlagi skupnega interesa in vizije, zato je ključnega pomena, da se vsi udeleženi tega zavedajo. Za to je potrebno predhodno individualno informiranje posameznika. *Aktivizem* je nosilec družbenih sprememb in hkrati odgovor na družbene potrebe. Kot vsako delo, se tudi prostovoljno delo »organizira« na svoj način. Razlika med prostovoljnim in ostalim delom je v njunem namenu. Namen meznega dela je ustvarjanje tržne vrednosti proizvoda ali storitve, ki ima za posledico plačo ali mezdo. Prostovoljno delo pa nastopa z namenom zadovoljevanja

socialnih in ostalih potreb posameznika v družbi. Obenem prostovoljno delo omogoča ustvarjanje kolektivne družbene oziroma društvene zavesti. Tako način prostovoljnega dela odseva naslednje lastnosti: spontanost, neustaljenost, kolektivnost in stremljenje k *optimalni društveni logistiki*. »Sodobno prostovoljstvo deluje po svoji lastni paradigmi, ki jo je treba upoštevati od pridobivanja prostovoljcev prek njihovega usposabljanja in izvajanja prostovoljskega dela in akcij vse do skrbi za vzdrževanje dobre prostovoljske kondicije. Vsi ti procesi na prostovoljskem področju se torej zelo razlikujejo od vzporednih procesov na profesionalnem, čeprav gre za isto polje dela.« (Ramovš, 2001: 313)

Prostovoljno delo nima določljive vrednosti, ker je seveda prostovoljno, torej neobvezujoče. Kot tako ne konkurira na trgu, ker nima za posledico finančnih interesov oziroma profita. Ker prostovoljno delo pomeni delati za svojo dušo, zadovoljuje višje potrebe človeka in s tem omogoča splošen družben razvoj. Prostovoljno delo ne ignorira trga, temveč je avtonomno v tržnem sistemu.

solféggio -a [-edžo] m (ê) muz. *pevske vaje za izpopolnjevanje posluha, točno zadevanje tonov*: obvladati solfeggio; učbenik solfeggia / profesor solfeggia ♪

Prav tako ne predstavlja sive ekonomije, ker ni delo na črno. Prostovoljno delo je javno in ne proizvaja finančnih koristi za razliko od profesionalnega plačanega dela, ki je izpostavljeno »sindromu preračunljivosti« kar pomeni, da lahko obstaja korelacija med učinkovitostjo in višino honorarja. Pri prostovoljnem delu šteje le realizacija skupne namere oziroma akcije.

Prostovoljno delo je multidisciplinarno. Večja kot je raznolikost prostovoljk/cev, večja je multidisciplinarnost dela. Raznolikost človeških karakterjev, znanj, spretnosti, narodnosti, kultur, starosti omogoča zlitje v multidisciplinarno celoto. Raznolikost je aktualna tema procesa globalizacije, zato ima prostovoljno delo osrednjo vlogo v tem procesu. Tako sta si prostovoljno delo in socialno delo v osnovi enaka, saj oba ustvarja multidisciplinarnost ali obratno. Posledica mešanja raznolikosti na enem mestu je nenehno učenje in obvladovanje neznanega, to pa pomeni, da sodobni človek postaja multipraktik in kot tak veliko bolj neodvisen, a hkrati povezan.

Flaker (2001: 309) navaja: »Prostovoljno delo, ki ni plačano, ki omogoča nekonvencionalne in nepredvidene izmenjave med ljudmi, ki ustvarja nove oblike odnosov in sožitja, ustvarja nekatere pogoje za take pobege. Vprašanje je torej, kako take pobege ustvarjati, kako

omogočiti dogodke med ljudmi, ki uhajajo tiraniji meznega dela, kjer lahko ustvarijo vrednost, ki bo uporabna samo za njih in jim je mešetar ne bo prodal na trgu.«

Globalizacija je koncept, s katerim svetovni politiki, ekonomisti, družboslovci opisujejo medsebojno odvisnost, ko gre za denar, ljudi, pomene, vrednote, ki se širijo čez meje nacionalnih držav in zajemajo cel svet.. Proces je posledica povečanega tehnološkega napredka, ki povezuje vse države. Leskošek (2005: 241) vidi vedno večje neenakosti kot posledico vedno večjih ekonomskih razlik v svetu. Selitev svetovnega gospodarstva v nerazvite države. V razvitem svetu tako ostajajo storitvene dejavnosti, ki omogočajo višjo ceno delavne sile, v nerazvitih deželah pa se naseljuje proizvodnja, ki zahteva vedno nižjo ceno delavne sile. Zato lahko govorimo o intenzivni polarizaciji med razvitim in nerazvitim svetom, med bogatimi in revnimi, med pravičnim in nepravičnim svetom. »Vse te spremembe, ki vplivajo na povečanje neenakosti med ljudmi, na širjenje revščine in kopičenje bogastva v rokah ozkega kroga ljudi, legitimira neoliberalna ideologija.« (Leskošek, 2005: 241)

Hurrell in Woods (1995; po Leskošek, 2005: 242) govorita o treh ključnih liberalnih interpretacijah procesa, ki vplivajo na povečanje neenakosti. Prva je zagovarjanje prostega pretoka denarja in dobrin, ki naj bi zagotovil bolj učinkovito prerasporejanje resursov po svetu, druga interpretacija se nanaša na negativne učinke globalnega kapitalizma (onesnaževanje, revščina, migracije) in njihovo reševanje in posledično večjo povezanost. Tretja pa govori o tem, da bodo države čez čas začele uživati pozitivne učinke prostega trga in s tem pojav globalnih vrednot, idej in institucij. Pričakovati je homogenizacijo ekonomskih politik, političnih sistemov in vrsto demokracij. Tu se kaže ključni izziv razvoja sodobne družbe. Kako ustvarjati novo obliko bivanja, ki bo neodvisna od ustroja obstoječih institucij. Menim, da po tretji poti in sicer na osnovi distribucije dobrin, informacij in ljudi. Prostovoljno delo zato predstavlja logično alternativo modelu tržne države, ki ni sposoben vzpostaviti »pravične« družbene prerasporeditve. Ker je glavno gonilo tržnega kapitalizma profit; je v obdobju neoliberalizma razlaga za družbeno pravičnost meznega dela pri delodajalcu, kateremu gre dobro, saj so le tako vsi deležni kosa pogače. Tako ljudje poskrbijo zase in za družino, državi pa tako ni potrebno skrbeti zanje. Iz tega je razvidno, da tudi neoliberalistična praksa ne doseže vseh članov družbe (težje zaposljivih, invalidov, psihiatričnih uporabnikov...) in je zato izključujoča in omejena. Obenem se sprašujem o konceptu globalnega kapitalizma, ki naj bi bolj učinkovito prerasporejal dobrine, surovine, storitve itd. Ker ekonomski sistem deluje na podlagi ponudbe in povpraševanja ter postavlja

profit, kot glavno vodilom za razvoj je dvomljivo pričakovati, da tak sistem doseže cilj o katerem govorita teoretika neoliberalizma Woods in Hurrell (1995; po Leskošek, 2005: 242).

društven -a -o prid. (û) *nanašajoč se na društvo*: društveni odbor; društvena pravila / društveno glasilo / veseli ga društveno delo; med okupacijo je društveno življenje zamrlo // zastar. *družaben, zabaven*: bil je zelo društen človek / društveno življenje v mestu je bilo živahno ♪

lógika -e ž (ó) *logično mišljenje, sklepanje*

liberalízem -zma m (i) 1. *gospodarska in politična miselnost, nastala v kapitalizmu, ki poudarja gospodarsko in politično svobodo*

neo... ali *néo...* prvi del zloženk (ê) *nanašajoč se na nov*

1.2. DEINSTITUCIONALIZACIJA

V tem delu opisujem pomembno obdobje klasicizma v 17. in 18. stoletju, ki je narekovalo veliko zapiranje ljudi iz marginalnih območji (obrobje družbe), obenem pa se je takrat začel družben proces institucionalizacije. Družbena zavest v klasicizmu je odsevala urejenost in razumskost zato je »norost« dobila nov status. Klasicistična filozofija je utemeljevala skladnost z naravo (Descartes); umetnost se je zgledovala po antiki, večinska družba pa je pretirano izražanje čustev zavračala kot nekaj nedostojnega. Zato je norost postala nedostojna, sramotna in prezira polna. Ljudem, ki so kazali »nora« dejanja in neumnosti je družba namenila mesto v ustanovah. Namen ustanov je bil nadzor in kaznovanje stanovalcev z namenom korekcije oz. izboljšanja. Za to obdobje so značilni naslednji tipi ustanov: špitali, popoljševalnice (house of correction), velike zaprte ustanove in ostalo. (Flaker, 1998) Mednje spada tudi samostan, kot najstarejša oblika zaprte ustanove.

Z vzpostavitvijo zaprtih ustanov se je definirala družbena meja »norosti«. Družba je s klasifikacijo »norosti« opravičila svojo normalnost, »norosti« pa pridala značilnost »izvirnega greha« družbene bede. Berači, norci in reveži so dobili nov »dom«, ki se je v splošnem imenoval azil. Tako so prebivalci velikih zaprtih ustanov postali družbena sramota za katero skrbi peščica usmiljenih posameznikov, kasneje medicina, sociala, država in cerkev. Požig in padec Bastilje (zapor v Parizu) leta 1789 je pomenil vrh francoske revolucije, v simbolnem pomenu pa nakazal trend sodobne družbe oziroma idejo o ukinitvi družbenih meja, kar je vizija procesa deinstitucionalizacije. V obdobju po drugi svetovni vojni, predvsem pa v šestdesetih letih se je začelo postavljati vprašanje o samem namenu tovrstnih ustanov v družbi. Ali ustanova odgovarja na potrebe ljudi, ki tam živijo.? Kaj je vizija totalnih

ustanov v začetku novega tisočletja in do kam seže? Proces deinstitutionalizacije je tako začel zoreti šele v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, intenzivneje pa v sedemdesetih in osemdesetih letih 20.stoletja. Danes deinstitutionalizacija predstavlja proces, ki ne pomeni le odpiranje zavodov, zaporov, poboljševalnic ter integracija tam živečih stanovalcev temveč tudi osrednje gibalno globalnega razvoja družbe. Deinstitutionalizacija pomeni nesluten družben razvoj, saj ko se odpirajo zaprti oddelki v današnjih zavodih je trenutek za naslednji korak.

1.2.1 INSTITUCIONALIZACIJA

1.2.1.1. KLASICIZEM IN POJMOVANJE NOROSTI

Foucault (1961; po Flaker, 1998: 43) navaja, da je »klasicistično obdobje z nenavadno potezo nasilja utišalo norost, katere glasove je renesansa pravkar osvobodila, četudi je njeno silovitost že krotila.« Zapiranje norosti je pomenilo vzpostavitev družbene meje deviantnosti in definiranje novih vrednot. Racionalistična načela so norost, kot stanje duha in telesa označilo za bolezen, ki se jo zdravi. V tem času se je rodila duševna bolezen kot družben fenomen takratne in današnje družbe. Človek, ki sliši glasove in je nevaren sebi ali drugim dobi mesto v azilu. Humanističen duh, osvobojen pravil in utečenega je ušel skozi okna totalnih ustanov, pri tem pa ne gre pozabiti družbenega strahu pred lastno blaznostjo, ki je vselej prisoten. Klasifikacija ljudi na podlagi skupnih potreb in interesov je tako proizvajala družbeno urejenost in sterilnost. Industrijska revolucija ter razvoj industrije in trga pa je definiral merilo družbenega vpliva posameznika. Tako se je razlika med industrijskim veljakom in človekom z obrobja, »ki sliši glasove« vse bolj večala. »Klasicizem je v navzočnosti nečloveškega občutil sram, ki ga renesansa ni bila nikoli čutila.« (Foucault, 1961; po Flaker, 1998: 69)

V primerjavi z renesanso je klasicizem stopil korak nazaj. Družba se je soočila s frustracijo lastne omejenosti in na tak način tudi reagirala. Klasicizem je vzpostavil »prazne« prostore družbe in s tem ustoličil totalno ustanovo. Velike zaprte ustanove (zapori, psihiatrične bolnice, poboljševalnice, posebni socialni zavodi ipd.) so obenem manifestacija družbe kot take. Namen klasicistične filozofije je bil pospraviti in urediti družbo z namenom nadzora in kaznovanja. Tako se je »racionalna« družbena večina lahko definirala kot popolna »celota«, marginala pa je dobila streho nad glavo za ceno odvzema osebne prostosti.

1.2.1.2 TOTALNA USTANOVA IN NJENE VARIACIJE

Norost je dobila svoj prostor tam, kjer ni bila več moteča za družbo. Nadzor in kaznovanje kot pravi Foucault sta postali glavni vsebini totalne ustanove, cilj le-te pa je postal korekcija družbene deviantnosti. Norost je napolnila prazne prostore družbe in tam tudi obstala. Dobila je več obrazov in različne vsebine. Totalno ustanovo lahko označimo tudi kot »bivalno organizirano formalno skupnost«.

V procesu institucionalizacije srečamo naslednje oblike:

ŠPITAL

Foucault (1961; po Flaker, 1998: 44) opisuje splošni špital kot nemedicinsko ustanovo, temveč napolneno sodno strukturo. Kot enoto, ki je ne glede na sodišča sama odločala, sodila in izvrševala. Špital je bil tako rekoč narave materialnega prava. Stanovalci špitala so opravljali pokorščino in odvezo za svojo vsesplošno neprilagojenost. To je bil prostor za izgubljene duše, ki niso zmogle krotiti lastne norosti. Obstajal je v vsakem večjem kraju in v mestih. Opravljal je socialno funkcijo za revne in nemočne skupine. Zdravstvena nega pa je bila obrobnega pomena. (Flaker, 1998: 61)

SAMOSTAN

Samostan je najstarejša totalna ustanova, saj so recimo pravila sv. Benedikta na Monte Casinu začela veljati že v 5. stoletju in se do danes niso kaj veliko spremenila. Jasen, domišljen, strogo zasnovan načrt popolnosti. (Flaker, 1998, 45-46)

Pomen samostana ostaja duhovni razvoj človeka ali samorealizacija. Ker omogoča prakso duhovne realizacije v družbeni izolaciji je v tem kontekstu tudi totalen. Običajno ima samostan religiozno podlago in je namenjen »poklicanim«, ki sprejmejo pravila igre. Zaprta in povezana družba je tako relativno imuna na večinsko družbeno matrico. Samostanski redovi ostajajo... Odvisno od teritorija, se vrstijo različni samostanski redovi; ašrami, templji, svetišča, ki realizirajo nekonvecionalnost načina življenja. Pa vendar se tudi samostani odpirajo, saj se družbena potreba po doseganju duhovnega intenzivno veča.

POBOLJŠEVALNICE, HOSPICI, ZAPORI...

Leta 1575 so v Angliji sprejeli zakon, ki je urejal »kaznovanje potepuhov in pomoč revežem«. Predpisoval je zidavo *houses of correction*, poboljševalnic, in sicer najmanj eno v vsaki grofiji. (Foucault, 1961; po Flaker, 1998: 48) Doslednost pri korekciji družbene deviantnosti, ki jo je klasicizem ustoličil se je tako intenzivno nadaljevala. Družba je deviantnost obsodila in ji dodelila prostor životarjenja. Pristopi h korekciji deviantnih posameznikov so se skozi čas spreminjali. Od srednjeveških sežiganj čarovnic, preko klasicističnih metod totalne ustanove vse do elektro-konvulzivne terapije (elektro šokov) v 21. stoletju. Klasicistični proizvod so tudi veliki hospici, zaporne ustanove, verske ustanove in ustanove javnega reda, pomoči in kaznovanja, vladne dobrodelnosti in skrbstvenih ukrepov. (Foucault, 1961; po Flaker 1998: 47) Iz tega razberemo, da je klasicizem nastavil model današnje družbene ureditve.

VELIKE ZAPRTE USTANOVE

Te ustanove so se z namenom pomoči deprivilegiranim družbenim skupinam uveljavile predvsem v 19. stoletju. Ustanove so bile odgovor meščanske družbe na vprašanja, ki jih je postavljala naraščajoča industrializacija, ki je onemogočala tradicionalne oblike pomoči, skrbi in varstva v skupnosti. (Flaker, 1998: 5) Industrijska revolucija je kot vsemu botrovala tudi institucionalizaciji. Razvoj kapitala in prostega trga je na oder povabil le sposobnega delavca, ki bo upošteval delodajalčeva navodila. Tako se smisel tedanjega zapiranja lahko razume skozi ekonomičnost poslovanja tedanjih družb. Seveda je to dejanje družbeno obsojeno, vendar je razloge iskati v nekompetentnosti soočanja z duševno stisko tako stroke, kot civilne družbe. Večji kot je bil gospodarski razvoj, močnejši je bil pritisk na delovno silo, istočasno pa ljudje v azilih in ustanovah niso imeli v službi kaj iskati. »Totalna ustanova se je zares rodila v času *velikega zapiranja*. S tem terminom je Foucault poimenoval proces, ki je potekal v 17. stoletju po vsej Evropi in v katerem so zaprli velik del prebivalstva v splošne zaprte ustanove. Šlo je v glavnem za revne in deviantne skupine prebivalcev: ostarele, brezdomce, invalide, sirote, pa tudi brezumne, berače, vojake, prostitutke in druge.« (Foucault, *op.cit*; Colin Jones, *op.cit.*)

Gledano z vidika humanizma je realizacija klasicističnih metod nedopustna, vendar so reveži, blazneži in ostali dobili streho nad glavo, hrano in ogromno prostega časa. Da, za ceno osebne svobode. »Prvotna vloga institucije je bilo poenostavljanje. Močne in stabilne institucije

omejujejo našo svobodo, kar zmanjšuje negotovost. Smo sicer svobodni, vendar znotraj urejenih parametrov, ki jih določajo institucije.« (Nordstrom, Rideerstrale, 2001: 51)

Totalna institucija pomeni maksimum te poenostavitve, obenem pa je zelo racionalna rešitev socialnega zapleta. Stanovalci totalnih ustanov so izključeni iz družbe, njihov vpliv pa je neznaten, saj ne razpolagajo niti z osnovnimi veščinami, ki jih potrebujejo za samostojnost. Zmanjševanje negotovosti na račun omejevanja svobode je izhod v sili in nima trajnega mandata.

Pri nas smo v 19. stoletju poznali ubožnice, blaznice in prisilne delavnice. Razcvet pa so doživele po drugi svetovni vojni zaradi povečane industrializacije. Tem skupinam so našli prostor v nacionaliziranih gradovih in drugih izpraznjenih stavbah. (Flaker, 1998: 5)

špítál -a [a_u] m (â) *bólnica, sirotišnica, ubožnica*

samostán -a m (â) **1.** *verska ustanova, v kateri živijo redovniki ali redovnice* **2.** *samostanska skupnost*

poboljševálnica -e ž (â) *jur., do 1930 zavod za mladoletne prestopnike*

hospíc -a m (î) **1.** *nekdaj hiša, v kateri dobijo prenočišče in oskrbo popotniki in romarji*

zapòr -ôra m (ö ó) **1.** *prisilno bivanje v kakem zaprtem prostoru navadno za kazen*

1.2.2 DEINSTITUCIONALIZACIJA

Proces deinstitutionalizacije pomeni družben razvoj v smeri »ukinjanja« nacionalnih, kulturnih, jezikovnih in vse splošnih družbenih meja. Ko analiziramo pojem institucionalizacije in deinstitutionalizacije vidimo, da gre v prvem primeru za vzpostavljanje institucionalnega reda, oblik organizacije, ki definirajo ustaljenost, red in pravila. V drugem primeru pa gre za demontažo prvega. Torej pomeni proces deinstitutionalizacije korak v neustaljeno obliko organiziranja družbe z novimi vrednotami, normami in pogledi. Osrednje mesto v tem procesu imajo ustanove totalnega tipa, saj predstavljajo najradikalnejšo obliko institucionalnega modela države. Mednje spadajo predvsem zaprti oddelki v posebnih socialnih zavodih, v domovi za stare, zaporih in psihiatričnih bolnišnicah. Torej ustanove, ki za svoj obstoj in delovanje potrebujejo visoko mero discipline, rigidnost pravil in ustaljenost načina dela.

Proces deinstitutionalizacije pomeni med drugim vračanje stanovalcev totalnih ustanov nazaj v skupnost. Prav tako se postavlja vprašanje kam in kako z zaporniki, azilanti, teroristi itd.

Zato proces deinstitutionalizacije zajema spremembo družbenih vrednot, ideologij in predvsem načina dela. Naslednji razlog je v tem, da obstoječa infrastruktura (renesančni dvorci, gradovi, kasarne...) v katerih so še nastanjeni stanovalci ne ustrezajo bivalnim razmeram običajnega človeka. Potrebe stanovalcev so večje kot jim jih ustanova nudi, odgovornost države pa je, da za to poskrbi. Gradnja infrastrukture in najem hiš je logična rešitev zavoda, ki izvaja prestrukturiranje ustanove. Proces deinstitutionalizacije poteka analogno s splošnim tehnološko družbenim razvojem, vrednote današnje družbe (svoboda, prosti trg, demokracija...) pa še dodatno povečujejo kontrast med totalno ustanovo in družbo, kot dveh ločenih fenomenov. Vidni rezultati razvoja družbe se kažejo v večjem razumevanje družbenih »tabujev« kot homoseksualnost, prostitucija, droge, psihoze... To pomeni korak naprej, saj proces deinstitutionalizacije ne pomeni enosmernega procesa temveč sodelovanje tako družbe kot stanovalcev totalnih ustanov. Deinstitutionalizacija se je začela v ZDA in se selila v Evropo, kjer sta Italija in Anglija prvi izvedli ukinitve totalnih ustanov in vzpostavitev skupnostnega modela socialnega servisa.

Današnja družba deluje na podlagi nenehnega povezovanja, hitre izmenjave podatkov in vsesplošne svetovne trgovine. Na to tudi totalne ustanove niso imune. Stanovalci zavoda Hrastovec obiskujejo računalniško delavnico in se učijo uporabljati osebni računalnik in internet. Totalna ustanova postaja bolj socialna, ker ustanove odpirajo vrata, vanje pa počasi pronica civilna družba. Zavodi so željni ljudi iz »zunaj« zato tudi potreba po prostovoljcih močno narašča. Totalne ustanove postajajo vse manj totalna, saj sprejemajo skupnostni model prestrukturiranja. Torej decentralizacijo zavodov in preseljevanje stanovalcev v samostojne bivalne enote. »Deinstitutionalizacija je torej premik iz azila v družbo in hkrati tudi družbeno gibanje, ki si za ta premik prizadeva.« (Flaker, 1998: 157) To pomeni, da je družba zrela za sprejemanje in povezovanje z izključenimi. Dogaja se tako imenovana »družbena fuzija«. Tako se večinska družba se na nek način humanizira oziroma izgublja strah in negotovost pred neznanim. Pri procesu deinstitutionalizacije gre za precej aktualno vprašanje globalizacije. A smo že pripravljeni imeti za soseda aziata, mongoloida ali zapornika, kot omenja Flaker (1998). Sprejemanje raznolikosti, predvsem pa interakcija z ljudmi od »znotraj« se danes kaže kot praksa. Do danes se klasicistični način ni obdržal, obdobje neoliberalizma pa v ospredje postavlja svobodno odločitev in prosti trg. Deinstitutionalizacija je družben proces, ki se loteva družbene zrelosti, moralnosti in človečnosti. Družba spreminja celotno obliko in lasten karakter ker odpravlja lastno frustracijo.

1.2.3 PROCES DEINSTITUCIONALIZACIJE

Za začetke deinstitutionalizacije je potrebno izpostaviti prvi zakon, ki je predvideval prenos skrbi za duševno bolne. Sprejet je bil v ZDA v Kennedyjevem času leta 1963. Imenoval se je *Community Mental Health Center and Retardation Act*. Ameriška administracija je pričakovano prva izpeljala projekt in sicer iz že znanih razlogov ekonomičnosti poslovanja in razvoja same družbe. Totalni ustanovi sta se začela zmanjševati moč in vpliv, slednje pa so pridobivali stanovalci, ki so zapuščali totalne ustanove in se selili v skupnost. Tako je večina zahodnih držav v šestdesetih letih sprejela podobno zakonodajo odpiranja ustanov. (Flaker, 1998: 157) Povojno obdobje je zaznamovala močna etična in humana drža ter stremljenje v tehnološki razvoj s tem pa tudi v lasten družben razvoj. »Vprašanje deinstitutionalizacije in zapiranja se je postavljalo tako rekoč že na začetku psihiatrije, saj se je psihiatrija rodila prav iz institucionalne krize zapiranja; že ob nastajanju psihiatrije so razpravljali o možnosti za duševno skrb v skupnostih, torej o možnosti brez zapiranja.« (Flaker, 1998: 160)

Totalna ustanova v organizacijskem smislu omogoča večjo učinkovitost na račun manjšega števila zaposlenih, sama ustanova pa tako omogoča večji nadzor in kontrolo. Selitev ljudi v skupnost zahteva infrastrukturo (hiše, oprema, vozila...), ki pomeni visok strošek, državna blagajna pa razpolaga z omejenimi sredstvi. Tako je na vrsti civilna družba, ki v vlogi prostovoljnega dela omogoči in prispeva pri integraciji stanovalcev totalnih ustanov. Za ta proces je potrebna aktivna vloga stanovalcev, zaposlenih, prostovoljcev, lokalne in globalne skupnosti. Integracija je proces in aktivnost vseh udeleženihih. »Svetovna zdravstvena organizacija vztraja pri priporočilu, da naj bo skrb za ljudi s težavami v duševnem zdravju v največji možni meri organizirana v skupnosti.« (Ferlež, 2007: 100) Vključevanje uporabnikov v organizirane skupine za razreševanje težav je ne več nova kvaliteta skrbi za duševno bolne pri nas. Omogoča jasno izražanje in neposredno zadovoljevanje njihovih potreb. (Ferlež, 2007: 101) Zanimiva je izkušnja iz časa druge svetovne vojne, ko so nekatere duševne bolnišnice (npr. v Angliji) morali spremeniti v bolnišnice za ranjene vojake. Zato so duševne bolnike brez hujših posledic odpustili. Pokazalo se je, da so lahko brez težav živeli v skupnosti, zaradi tega javnost ni bila ogorčena in nasilje odpuščenih bolnikov se ni povečalo. (Ramon, 1985: 151) Iz tega lahko sklepamo, da totalne ustanove ne proizvajajo objekt ampak subjekt. Ali na kratko družbena zavest.

globálen -lna -o prid. (â) *nanašajoč se na vso zemljo, ves svet*

marginálen -lna -o prid. (â) *knjiž. obrobni*

1.2.4 PRAKSA ZAPIRANJA BOLNIŠNIC V ITALIJI IN ANGLIJI

1.2.4.1 TRŽAŠKI MODEL

Zapiranju norišnic v Italiji botruje Franco Basaglia (1924-1980). Leta 1961 je Basaglia kot direktor prevzel goriško psihiatrično bolnišnico z namenom, da jo preobrazi. Basaglia je poučeval na psihiatriji v Padovi. Med drugo svetovno vojno je bil član odporniškega gibanja. Ozadje je bilo analiza Bingswangerjeva tipa. Zapustil je akademsko polje, da bi deloval praktično. Cilj je bil izvedba modela terapevtske skupnosti. Basaglia je deloval radikalno in vpeljal fenomenološki in eksistencialistični pristop. (Flaker, 1998: 188) Konkretno je goriška izkušnja prinesla odpiranje oddelkov, prost pretok ljudi, odpravo restrikcij in pravil, ki debilizirajo varovance (Flaker, 1998: 191) Ena izmed pomembnih tem tržaške in italijanske izkušnje nasploh je pogodbena moč uporabnikov psihiatrije. Stopanje v pogodbene odnose pa je predstavljalo glavno sredstvo rehabilitacije marginaliziranih ljudi. Pomemben del tržaške zgodbe je vključevanje študentov in drugih prostovoljcev, še zlasti umetnikov. Zapiranje bolnišnice v Trstu je bilo v veliki meri tudi javni in kulturni dogodek. Pokazalo se je, da je afiniteta med nekaterimi smermi v umetnostni (npr. nadrealizem, ulični teater) in norostjo produktivna. Bolnišnico so popisali z grafiti, organizirali so delavnice, slikali so murale. Povezovanje z umetniki in prostovoljci je bilo torej dvosmerno, animacija ni bila le neka vrsta terapije, temveč dejanska kulturna manifestacija, namenjena javnosti in način kako družbi pokazati njen odnos do norosti. Zapiranje bolnišnic je bilo praznik. Organizirali so se skupnosti centri za mentalno zdravje, poleg njih pa še psihiatrični oddelek v splošni bolnišnici, delovne zadruge, stanovanjske skupine in skupnostni izobraževalno-kulturni centri. Naloga centrov ni le neposredno delo z ljudmi v duševni stiski, temveč tudi koordiniranje drugih služb (zdravstvenih, socialnih, pedagoških, pravosodnih in policijskih) na področju duševnega zdravja nasploh. (Flaker, 1998: 195-197)

1.2.4.2 ANGLEŠKI MODEL

Precej drugače kot v Italiji, Laingovo in Cooperjevo revolucionarno dejanje je ostalo lokalno in obrobno in ni neposredno vplivalo na reformo psihiatričnega sistema kot v Italiji. Anglija je bila ves čas utrdba socialne psihiatrije, tam so začeli s politiko odprtih vrat, ustanovili prve teapevtske skupnosti... Community care politiko sta podpirali obe stranki. Že v šestdesetih je takratni minister napovedal zapiranje bolnišnic. Glavno gibalno zapiranja ustanov je bilo upravno administrativno, ni prihajalo iz strokovne baze ali pa iz sprejete politike, temveč iz menedžerskih pobud racionalizacije poslovanja ter z regionalne ravni.

1.2.5 DEINSTITUCIONALIZACIJA PRI NAS

1.2.5.1 AKTIVIZEM IN PREMIK

Leta 1987 je skupina prostovoljcev na čelu z Vitom Flakerjem organizirala mednarodni delovno raziskovalni tabor v zavodu za duševno in živčno bolne Hrastovec-Trate. To je bil prvi intenziven stik s totalno ustanovo. Teoretična osnova je bil povzetek Goffmanovih Azilov. V času bivanja v zavodu so organizirali različne delavnice, organizirali manifestacijo v Maribor. Mladi strokovnjaki in uporabniki so bili formirani v društvo »Odbor za družbeno zaščito norosti«, ki ga danes poznamo pod imenom društvo Altra - Odbor za novosti v duševnem zdravju. Tako je društvo leta 1992 v sodelovanju s strokovnim vodstvom zavoda preselilo v Ljubljano prve štiri stanovalce Zavoda Hrastovec-Trate v prvo tovrstno stanovanjsko skupino v Sloveniji, po nekaterih podatkih celo prvo v vseh državah bivše Vzhodne Evrope. (Flaker in sodelavci, 1987). Trend devetdesetih je tako postala skupnostna skrb na področju duševnega zdravja. Takrat so se začela ustanavljati uporabniška društva kot so Paradoks, Šent, Ozara, Ladjica itd., ki tudi danes opravljajo socialni servis za ljudi, ki imajo težave v duševnem zdravju in potrebujejo podporo. Ta društva so vzpostavila svoje klube, stanovanjske skupine, delavnice, krizne time; organizirajo socialne aktivnosti in opravljajo zagovorniško vlogo.

Leta 2001 je mesto direktorja zavoda Hrastovec prevzel Josip Lukač s sodelavci. Istega leta je povabil k sodelovanju Visoko šolo za socialno delo z namenom vzpostaviti v zavodu študijsko bazo. Tako smo študenti takrat 4. letnika smeri Duševno zdravje v skupnosti, pod mentorstvo Vita Flakerja, Marjana Vončina in Jelke Škerjanc opravili enomesečno prakso v

zavodu Hrastovec-Trate. Naš namen je bil nastaviti projekt Ura brez kazalcev, ki je vključeval naslednje projekte: *individualni načrti in preseljevanje stanovalcev v skupnost, prostovoljno delo, delo z zaposlenimi, svet stanovalcev, koncert, silvestrovanje, mediji, knjižnica*. Namen projekta je bil odpiranje zavoda, uvajanje socialno-fenomenološkega modela in preseljevanje stanovalcev v skupnost. Tej praksi je zavod tudi sledil. Danes zavod Hrastovec-Trate razpolaga z 22 dislociranimi bivalnimi enotami, v katerih živi okoli 200 stanovalcev.

1.2.5.2 ZAVOD HRASTOVEC-TRATE

Začetek delovanja zavoda Hrastovec-Trate sega v leto 1948. Zavod je deloval pod nazivom Dom za duševno defektne in mladino. Takratna družbena klima je bila podprta z razvojem psihiatrične stroke pod vodstvom dr. Leva Milčinskega. Podoben trend je bil prisoten v večini evropskih držav. V tistem obdobju se je v Sloveniji organizirala skrb za ostarele, onemogle in defektne. Zavod je kasneje pridobil status socialno zdravstvenega zavoda. Prvi stanovalci zavoda Hrastovec so bili stanovalci zavetišča sv. Jožefa v Ljubljani. Leta 1955 je bilo v zavodu Hrastovec nastanjenih 330 stanovalcev, v letu 1968 pa se število stanovalcev povzpelo na 706. V zavodu je takrat delovalo 160 zaposlenih. (Internet 1)

Zavod Hrastovec-Trate je bil 17. maja 1993 preoblikovan s sklepom vlade Republike Slovenije v javni socialno varstveni zavod za opravljanje dejavnosti socialnega varstva. Leta 2000 je zavod odprl svojo stanovanjsko skupino v Mariboru, ki je bila edina takšna skupina, ki je delovala znotraj posebnih zavodov v Sloveniji. V okviru zavoda Hrastovec živi dve tretjini stanovalcev s težavami v duševnem razvoju. Ostala tretjina stanovalcev pa ima težave v duševnem zdravju. Zavod nudi celostno obravnavo, z namenom ohranjanja psihofizične kondicije, socializacije in resocializacije stanovalcev. Zavod je od leta 2001 doživel največje spremembe. Spremenil je predvsem miselnost zaposlenih, uveljavil dejstvo, da so spremembe nujne. Razlogi za nujno prestrukturiranje zavoda so bili etični, strokovni in ekonomski.

1.2.5.3 CILJI ZAVODA HRASTOVEC-TRATE

Skupni cilji zavoda Hrastovec v zadnjih letih so usmerjeni k odpiranju zavoda v širšo družbeno okolje, v manjše bivalne enote v lokalni skupnosti ob strokovni pomoči. Zavod si prizadeva za vključenost stanovalcev v lokalno skupnost, v družine in ostale alternativne oblike bivanja. Zavod intenzivno sodeluje z vlado, pristojnim ministrstvom, parlamentarnim odborom za socialno politiko in zdravstvo, Fakulteto za socialno delo, s šolo za socialno delo iz St. Pöltna v Avstriji, z Lebenshilfe iz Avstrije, z MDAC - združenje za razvoj zagovorništva iz OZN za vzhodno Evropo in Azijo, z združenjem Alpe Adria, z Zdravstveno šolo Maribor, s Pedagoško fakulteto v Ljubljani, z lokalno skupnostjo ter z mnogimi drugimi strokovnjaki. (Internet 2)

1.2.5.4 BIVALNE ENOTE

Bivalne enote zavoda Hrastovec temeljijo na konceptu stanovanjske skupine. To pomeni, da stanovalci živijo relativno samostojno življenje ob asistenci zdravstvenega tehnika-animatorja in bolničarja-negovalca. Stanovalci ob njuni podpori kuhajo, pospravljajo, urejajo vrt, opravljajo ostala gospodinjska dela, hodijo na izlete... Vsako leto imajo zimovanje in letovanje na Kopah in v Premanturi. Skratka, privajajo se na običajno življenje. V stalnem stiku s stanovalci bivalnih enot je tudi socialna služba, ki skrbi za izdelavo in realizacijo individualnih načrtov stanovalcev. Strokovne storitve zagotavlja mobilna služba zavoda, druge strokovne službe zavoda in službe v lokalni skupnosti. Danes živi v bivalnih enotah okrog 200 stanovalcev. Zavod razpolaga tudi s svojo pralnico, v kateri so zaposleni stanovalci. Pralnica deluje v bivalni enoti Voličina. V bivalni enoti Rožengrunt vzgajajo jagode, srečate pa tudi jelene, zajce in srne. Koncept bivalnih enot je tudi v tem, da proizvajajo potrebne dobrine za delovanje zavoda in s tem racionalizirajo strošek poslovanja. Od tega pa imajo korist tudi stanovalci, ki za svoje delo dobijo plačilo in izkušnjo koristnosti. (Internet 3)

Hrastovec danes razpolaga z naslednjimi bivalnimi enotami: Hrastovec, Jasmin Maribor, Slovenska Bistrica 1, Slovenska Bistrica 2, Gornja Radgona1, Gornja Radgona 2, Žibercei, Rožengrunt, Apače, Strma Gora, Voličina, Zrkovci, Drobtinci, Vrhole, Radenci, Zg.Ščavnica, Trnovska vas.

3. TEORIJA PROSTOVOLJNEGA DELA V SOCIALNEM DELU

3.1. POJMOVNI KONTEKST

Stanovalci totalnih ustanov so se, se in se bodo selili v skupnost. Nekateri si želijo živeti v lokalni skupnosti, drugi izražajo željo po vrnitvi k svoji družini. Tretji žele živeti sami ali v skupnosti, nekaterim je vseeno. Proces deinstitutionalizacije v celoti vključuje stroko socialnega dela. To pa zato, ker socialno delo kot multidisciplinarna praksa povezuje raznolike stroke in vede v svojstven praktičen model. Multidisciplinarnost je karakter socialnega dela, obenem pa rdeča nit procesa deinstitutionalizacije. Prostovoljno delo predstavlja akcijo in aktivnost, deinstitutionalizacija pa pomeni družben proces; ki vključuje odpiranje totalnih ustanov, državnih in kontinentalnih meja ter uvajanje novega načina dela. Institucionalna ureditev vzpostavlja ustaljenost in urejenost družbe. To pomeni pretežno piramidno strukturo organizacij, ki omogočajo relativno visoko odgovornost in vpliv ljudi na vrhu in relativno nizko odgovornost ter vpliv ostalih. Proces deinstitutionalizacije ne pomeni le zapiranja totalnih ustanov temveč pomeni celovito reorganizacijo družbenega sistema, ki ni več kos hitrim družbenim spremembam zlasti pa ne informacijski tehnologiji, ki omogoča nove načine dela. Današnji način modernih organizacij se vedno bolj približuje horizontalnem modelu odločanja, sodelovanja in učinkovanja. Tak model omogoča, da posameznik prevzema solidarnostno odgovornost; deluje izključno kot nepogrešljiv del tima, ki ima skupno vizijo dela. Tem organizacijam so ključne naslednje lastnosti: fleksibilnost, ažurnost, timsko delo, učinkovitost, neustaljenost urnika in količine dela. V klasičen demokratsko-tržni sistem vstopa »know-how« tipa »funky bussines«. Deinstitutionalizacija se s svojimi razsežnostmi dotika vseh ravni družbene zavesti, prostovoljno delo pa omogoča realizacijo društvene izkušnje. To pomeni, da se v družbi povečano soočamo tudi s stanovanjci nekdanjih ustanov, da je to nova kvaliteta oz. izkušnja. Globalno povezovanje narekuje odpravo etičnih, moralnih in ostalih predsodkov pri posamezniku in celotni družbi. Preko izkušnje si tako posameznik širi osebni razgled ali osebno svobodo, za katero prevzema osebno odgovornost. Nekonvencionalnost in fluidnost sta lastnosti tako prostovoljnega dela kot deinstitutionalizacije. V šali lahko rečemo, da je prostovoljno delo vsebina, deinstitutionalizacija pa lupina precej trdega oreha.

Po eni strani proces deinstitutionalizacije odpira totalnost tako na simbolni kot konkretni ravni; prostovoljno delo, pa preko povezovanja stanovalcev totalnih ustanov in civilne družbe

realizira družbeno fuzijo. Prostovoljci predstavljajo most med »zunaj« in »noter«, kot se je dolga leta označeval teritorij zaprtih ustanov (norišnice, zapori...). Prostovoljno delo preko delovne akcije mehča totalnost oziroma jo nevtralizira. Če je totalna ustanova kisla potem je prostovoljno delo bazično.

flúden in flúiden -dna -o prid. (î; û) **1.** *nanašajoč se na fluid:* fluidna improvizacija, polna humorja / veže jih fluidna sila nove ideje / fluidna snov **2.** publ. *spremenljiv, nestalen*

3.2 PROSTOVOLJNO DELO IN SOCIALNO DELO

Aktivizem je posledica samoiniciative posameznikov obenem pa rezultat družbene stiske. Je prostovoljen in zadeva celotno družbo saj kaže na »ozka grla« in frustracije družbe kot take. Ker je aktivizem prostovoljen, je nekonvencionalen v ideji in praksi. Tako omogoča posamezniku društveno izkušnjo obenem pa soočanje z lastno institucionalnostjo.

Stroka socialnega dela deluje na paradigmi multidisciplinarnosti kar pomeni, da med seboj povezuje raznolike stroke, veščine in znanja z namenom reševanja socialnih stisk in krepitve posameznikovega vpliva v družbi. Socialno delo v družbi opravlja vlogo družbene integracije obrobni skupin. Torej prostovoljno delo preko multidisciplinarnega pristopa udejanja idejo socialnega dela. Prostovoljno delo kot tako je osnova socialnega dela, ker izhaja iz zadovoljevanja socialnih potreb. Poleg tega s svojo neustaljenostjo stopa preko meja reševanja socialnih problemov in uvaja nove trende družbenega razvoja. Prostovoljno delo v stroki socialnega dela predstavlja praktičen model multidisciplinarnosti.

3.3 TEORETIČNI OKVIR PROSTOVOLJSTVA IN DEINSTITUCIONALIZACIJE

Flaker v svoji doktorski disertaciji sistematsko predstavi naslednje teze:

»Če socialno delo nudi duševnemu zdravju v skupnosti primeren strokoven in znanstven okvir, pa dezinstitutionalizacija v prostovoljnem delu najde svoj momentum. To lahko ugotavljamo zaradi štirih razlogov.« (Flaker, 1995: 17)

»Prvič, če naj bo duševno zdravje v skupnosti, oziroma, če naj azilanti spet najdejo svoje mesto v skupnosti, ne morejo biti odvisni zgolj od specializirane in plačane pomoči strokovnjakov, ampak se mora skupnost konkretizirati v stikih z ljudmi, ki ne izhajajo iz stroke.« ibid

Integracija stanovalcev v skupnost pomeni, da stanovalci pridobijo socialno mrežo v svoji lokalni skupnosti in zunaj nje, razvijejo veščine za vsakdanje življenje ter realizirajo svoje cilje in vizije. Prostovoljec je v primerjavi s strokovnjakom neobremenjen s paradigmo in načeli katerekoli stroke. Prostovoljec uživa svojo avtonomnost prav s neformalnostjo in običajnostjo. Je občasni ali permanentni sodelavec (kuha in pospravlja s stanovalci, pelje stanovalca na izlet, obišče kino itd.)

»Drugič pri dezinstitutionalizaciji ne gre le za premik, ampak tudi za gibanje. Gibanje dobi svojo subjektivnost ravno v prostovoljnem angažiranju svojih članov.« ibid

Ker gre pri deinstitutionalizaciji za vsesplošne družbene spremembe je za to potrebno doseganje kritične mase raznolikih družbenih skupin, ki ustvarjajo gibanje samo.

»Tretjič, pri dezinstitutionalizaciji ne gre le za geografski premik, temveč tudi za prehod od standardiziranega k posamičnemu reševanju stisk in obravnavanju ljudi. » ibid

Individualizacija pomeni tudi individualni pristop. Prostovoljno delo uporablja individualni pristop dela hkrati pa sodeluje z vsemi ostalimi. Tako ustvarja polje novega, nepredvidljivega in neznanega. Predstavlja katalizator družbenih sprememb, obenem pa vezni faktor med »zunaj« in »noter«.

»Četrtrič, na področju služb, skrbi in varstva dezinstitutionalizacija nujno ustvarja nov sektor, ki se razlikuje od javnega po neposrednem in prostovoljnem združevanju ljudi in sredstev za nudenje drugačnih in inovativnih pristopov.« ibid

Zato proces deinstitutionalizacije močno vpliva na razvoj prostovoljnega dela. Deinstitutionalizacija proizvaja nove prostore svobode, kot pravi Guattari (1985).

»Projekti, ki so jih organizirali aktivisti različnih gibanj, prostovoljna združenja in ne nazadnje uporabniške organizacije so po eni strani smerokazi razvoja novih služb in vnašajo v dezinstitutionalizacijske tokove potrebno dinamiko, po drugi strani pa omogočajo avtonomnost nekaterih skupin, in rast povsem novega sektorja in tipa služb.« (Flaker, 1995: 19) Prav razvoj novega sektorja je v procesu deinstitutionalizacije ključnega pomena. V šali lahko rečemo, da mora ta novi sektor biti vsaj toliko »alternativen«, kot je totalna ustanova veljala v družbi.

3.4 VLOGA, CILJ IN NAMEN PROSTOVOLJNEGA DELA V PROCESU DEINSTITUCIONALIZACIJE

Cilj prostovoljnega dela v procesu deinstitutionalizacije je sodelovanje pri integraciji posameznika in skupin v družbo. Zavedati se moramo, da integracija ni enosmeren proces temveč multidisciplinaren projekt tako socialnega kot prostovoljnega dela. Integracija predstavlja proces družbene fuzije. Sprejeti drugačnost pomeni, da se »norcu« ne izognemo samo zato, ker je »norec«. Ko greš v mesto na kavo s stanovalcem zaprtega oddelka je to soočanje z »neznanimi«. Vidimo, da je prostovoljno delo smer »gotove negotovosti«. Prostovoljno delo opravlja tudi vlogo spremstva stanovalcev, ki živijo v zaprtih oddelkih. To omogoča stanovalcu izhod iz zaprtega oddelka kar pomeni, da se v tej točki fiktivno ukine zaprtost. Spremljevanje stanovalca iz zaprtega oddelka se izvaja na podlagi analize tveganja, ki predpostavlja »nevarnosti« in posledice, predvsem pa taktike zmanjševanja tveganja. Vloga prostovoljk in prostovoljcev je v procesu deinstitutionalizacije neizogibna in aktualna, saj deficit zaposlenih v ustanovah ne omogoča običajnosti oziroma individualnega pristopa do stanovalcev. Hkrati prostovoljci predstavljajo sodelavce stanovalcem pri realizaciji ciljev individualnih načrtov.

Cilj procesa deinstitutionalizacije na socialno-varstveni ravni pomeni zaprtje in transformacijo totalnih ustanov v smer socialnega modela. Konkretno to pomeni preselitev in integracijo tam živečih stanovalcev v skupnost. Cilj današnjih ustanov je poudarek na socialni funkciji in individualnem pristopu. Stanovalci totalnih ustanov se selijo v lokalno skupnost, pri tem pa morajo pridobiti znanja za samostojno življenje (upravljanje z mobilnim telefonom, gospodinjstvom, avtobusom, pošto, mestno infrastrukturo...)

Cilj deinstitutionalizacije predstavlja integracija stanovalcev totalnih ustanov nazaj v družbo. Zato se prostovoljno delo v procesu deinstitutionalizacije pojavlja v vlogi:

- *generatorja,*
- *katalizatorja in*
- *sodelavca.*

V vlogi *generatorja* se prostovoljno delo kaže kot aktivizem, ki je posledica družbenih razmer. Ko družba manifestira alarm, aktivisti odgovorijo na akutno situacijo. Tako se

energija udeležencev preko delovne akcije generira v društveno energijo, ki je »zagoni kapital«. Zadosten zagoni kapital pa omogoči razvoj društvene ideje.

Prostovoljno delo v vlogi *katalizatorja* spodbuja razvoj aktivizma; pobud, idej in projektov posameznih iniciativ, ki odgovarjajo na konkretne potrebe ljudi v socialni stiski. Ustanavljanje nevladnih organizacij pomeni razvoj društvene iniciative in prevzemanje družbene odgovornosti.

Vloga prostovoljnega delavca ali *sodelavca* pa pomeni enostavno obliko družbenega življenja. To pomeni, da je prostovoljka/ec v procesu integracije stanovalcev totalnih ustanov njihov konkreten družabnik, kolega ali nenazadnje sostanovalec. Na potrebe integracije stanovalcev totalnih ustanov in ostalih odgovarja delovni klub, ki zadovoljuje socialne potrebe posameznika in posameznih skupin.

Cilj prostovoljnega dela v procesu deinstitucionalizacije je vzpostavljanje *delovnega kluba* kot infrastrukture in načina dela z namenom:

- realizacije *multidisciplinarnega* projektnega dela,
- zadovoljevanje socialnih potreb,
- učenja spretnosti za samostojno življenje (kuhanje, pranje, pomivanje, likanje itd.),

Predvsem gre pri procesu deinstitucionalizacije za društveno izkušnjo celotne družbe oz. vsakega posameznika. Kot se družbe odpirajo in povezujejo izven meja se stanovalci totalnih ustanov odpirajo in integrirajo v družbo. Prostovoljno delo vzpostavlja fluidnost delovanja in kot tako proizvaja prostore svobode, o katerih govori Guattari. (1985; po Flaker 2001)

vzbújati -am nedov. (ú) **1.** *povzročati, da kaj nastane*

katalizátor -ja m (â) publ. *pobudnik, usmerjevalec*: omenjena ideja je bila katalizator, ob katerem so se združile različne skupine

klúb -a m (ú) **1.** *organizacija, ki združuje ljudi s skupnimi interesi*

multi... ali **múlti...** prvi del zloženka (ú) *nanašajoč se na mnogo, več*

3.5. DOMET PROSTOVOLJNEGA DELA

Proces deinstitutionalizacije predstavlja spremembo družbene matrice, zato prostovoljno delo realizira globalni društven projekt – delovni klub, ki predstavlja poenostavitev obstoječe družbene organiziranosti v smeri globalne distribucije ljudi, dobrin in ostalega. Iliž izpostavi samobitno delo. Torej delo, ki ima zgolj in samo uporabno vrednost, izdelki in storitve, ki so namenjeni zgolj uporabi in nimajo menjalne vrednosti, na primer pridelki, ki jih kdo pridelava samo za svojo uporabo in nimajo niti potencialne tržne vrednosti. Kot sem že omenil ta praksa oziroma način zdrži le preko prostovoljnega dela, ki nima za posledico finančnih koristi in profita kot izhodišča ekonomskega človeka. Zato se globalna distribucija tiče izključno »totalnega« prostovoljnega dela tako v smislu dela, časa in rekvizitov. Flaker (2001) navaja, da prostovoljno delo, ki ni plačano omogoča nekonvencionalne in nepredvidene izmenjave med ljudmi ter ustvarja nove oblike odnosov in sožitja. Nadaljuje pa z vprašanjem kako take pobege ustvarjati, kako omogočiti dogodke med ljudmi, ki uhajajo tiraniji meznega dela, kjer lahko ustvarijo vrednost, ki bo uporabna samo za njih in jim je mešetar ne bo prodal na trgu. Tisto, kar je priložnost prostovoljnega dela znotraj matrice meznega dela, je, da proizvaja trenutke in momente, ko so mogoča neposredna srečanja med ljudmi, in ta niso posredovana z vlogami, ki jih upravlja njihova menjalna vrednost. V takih trenutkih so mogoča realna srečanja med ljudmi, ki so bili poprej označeni kot drugačni. (Flaker, 2001)

tándem tudi tandém -a m (â; ê) publ. skupaj nastopajoča dvojica, par

3.6 FUZIJA KOT VIZIJA PROCESA DEINSTITUCIONALIZACIJE

Fuzija ali zlivanje raznolikih ljudi med seboj, predstavlja novo vsebino in novo kvaliteto. Ljudje iz totalni ustanov se selijo nazaj v družbo (lokalna skupnost), s tem pa fenomen totalne ustanove postaja družbena zapuščina. Razumevanje in sprejemanje »norosti« poteka na praktični ravni preko sodelovanja in druženja z ljudmi iz »nekdanjih« ustanov. Norost v procesu deinstitutionalizacije izgublja svojo določenost, saj je deležna družbene demontaže. Ne smemo pozabiti, da proces deinstitutionalizacije ne pomeni le zapiranja totalnih ustanov, temveč se tiče institucionalnosti organizacije družbe. Torej hierarhije moči, medosebnih odnosov, vrednot, pogleda na svet, socializacije.... Zato gre v tem procesu za demontažo ali transformacijo naštetega. Totalna ustanova v tem kontekstu predstavlja vrh ledene gore. Tako

družbena fuzija predstavlja neznano saj vzpostavlja novo celoto, ki je posledica ukinitve družbenih meja. Taka družba pa zahteva prevzem individualne odgovornosti ljudi znotraj globalnega sveta. Lahko rečemo, da prevzamemo »totalno« odgovornost.

fuzija in fūzija -e ž (ī; ú) knjiž. *spojitev, združitev*

vizija -e ž (ī) *notranje doživetje česa, kar v stvarnosti (še) ni nastopilo, videnje*

4. REFLEKSIJA PRAKSE V TEORIJI SOCIALNEGA DELA

4.1 UVOD (CILJ, PROBLEM)

Ko smo kot študenti Visoke šole za socialno delo opravljali študijsko prakso, smo preko druženja s stanovalci in zaposlenimi občutili močno socialno potrebo ljudi, ki v ustanovi živijo in delajo. Socialna izključenost in stigma sta pretežni lastnosti stanovalcev, ki so živeli več desetletij v totalnih ustanovah. Naš cilj je bil odgovoriti na ugotovljene potrebe ljudi, ki tam žive in delajo. Odgovor smo videli v druženju oziroma delovnem druženju stanovalcev, zaposlenih in prostovoljcev. Prostovoljci so ljudje iz »zunaj«, ki vstopajo v totalnost ustanove, kjer žive le stanovalci in delajo zaposleni. Ljudi od »zunaj« skorajda ni. Stanovalci v zavodih živijo v totalnem sistemu v tako imenovanem socialnem vakuumu. Potreba po prostovoljcih je v totalnih ustanovah največja, saj so stanovalci socialno izključeni iz družbe. Razlogi za to so v organizaciji same ustanove, ki narekuje institucionalen način. Pri odgovarjanju na socialne potrebe je pomembno dejstvo, da imajo stanovalci totalnih ustanov prav takšne potrebe, kot ljudje iz »zunaj«. Torej vidimo, da stanovalci totalnih ustanov niso tako »drugačni« od večinske družbe kot se to mogoče zdi. Vrste želja ugotovljenih pri stanovalcih zavoda Hrastovca, ki so bili udeleženi v projektu Individualnega načrtovanja so po podatkih: stiki 23 %, zaposlitev 13% izlet 11%, izobraževanje 10%, pomoč 9%, vpliv 9%, šport 8%, nakup 8%, počitnice 5%, zdravila 5%. Odstotki kažejo pogostost izražanja želja. (Podbevšek, Rauh, 2004: 53)

Stanovalci totalnih ustanov se selijo v dislocirane bivalne enote, nekateri pa tudi v stanovanja. Decentralizacija zavoda pomeni večje število bivalnih enot, kjer stanovalci živijo in preko delovnih animatorjev pridobivajo veščine za samostojno življenje. V bivalnih enotah živijo ljudje, ki so prej po več desetletji živeli v totalni instituciji. Bivalne enote nedvomno predstavljajo nujen in logičen korak v procesu deinstitutionalizacije. Je pa potrebno opozoriti na strukturo tam živečih. To se tiče predvsem integracije stanovalcev bivalnih enot v skupnost. Dislocirane bivalne enote so še vedno relativno bolj domena organizacije zavoda, kot pa samostojna bivalna enota v lokalni skupnosti. Zato je ključnega pomena v bivalni enoti način dela, komunikacija z lokalno skupnostjo in participacija prostovoljk ter prostovoljcev.

Proces deinstitutionalizacije pomeni demontažo institucionalne organizacije dela zato je pričakovati, da bivalne enote zavoda spominjajo na običajno bivalno skupnost, kjer vsak razpolaga z osebno svobodo obenem pa realizira društveno izkušnjo bivanja. Zato menim, da je decentralizacija totalnih ustanov ter vzpostavitev dislociranih bivalnih enot prvi korak v procesu deinstitutionalizacije totalnih ustanov. Drugi korak pa je na prostovoljkah in prostovoljcih, ki omogočajo družbeno fuzijo in s tem integracijo ljudi iz totalnih ustanov v skupnost.

Refleksija društva Gibanje-ekspanzija fluida razlaga in pojasnjuje praktično delo preko teoretične sinteze prostovoljnega dela in deinstitutionalizacije. Zgodba društva Gibanje-ekspanzija fluida prikazuje tako prostovoljno delo kot posamezne korake v procesu deinstitutionalizacije. Sinteza obeh fenomenov, torej kaj prostovoljno delo počne v procesu deinstitutionalizacije, predstavlja teoretičen material za refleksijo. Če gledamo na prostovoljno delo in deinstitutionalizacijo kot na dva ločena fenomena, se oddaljimo od bistva naloge. V refleksiji skušam na praktičnih primerih (projektih) razložiti vlogo prostovoljnega dela v procesu deinstitutionalizacije, zato se z opisa konkretnih primerov vračam na teorijo. V nalogi se fenomen prostovoljnega dela odraža skozi nastanek in razvoj društva, ki predstavlja prostovoljno združenje posameznikov. Specifičnost društva je v tem, da je nastalo tako rekoč v totalni instituciji iz razloga, da odgovori na socialne potrebe ljudi, ki tam živijo in delujejo. Tako obstaja recipročnost med prostovoljnim delom in totalno ustanovo. Zato je recipročnost tudi razlog za nastanek in razvoj društva *Gibanje-ekspanzija fluida*, katerega namen je odgovor na socialne potrebe tako stanovalcev totalnih ustanov kot ostalih društvenikov. V tem primeru gre za neke vrste socialno simbiozo. Namen ustanovitve društva kot pravnega subjekta je bil v tem, da se posamezniki pravno-formalno »organiziramo« in s tem pridobimo legitimnost delovanja (izpeljava projektov). Razvoj društva je kasneje potekal v posebnem socialnem zavodu Prizma Ponikve, na Fakulteti za socialno delo in ostalih lokacijah. Vidimo, da je delovanje društva locirano v socialnih ustanovah. Razlog za to je prav njihov namen – omogočati »socialno« bivanje.. Čeprav so našteje ustanove opisane kot socialni zavodi, so stanovalci teh ustanov zaradi institucionalnega koncepta bivanja najbolj prikrajšani pri zadovoljevanju socialnih potreb. Razlogi so institucionalni (zaprti oddelki, omejenost gibanja), finančni (nizka žepnina), osebnostni (težje navezovanje stikov, vpliv zdravil...) in drugi. Proces deinstitutionalizacije se je tako najprej začel v totalnih ustanovah, ki predstavljajo skrajni model institucije kot take.

refleksija -e ž (i) 1. premišljanje, razglabljanje

V refleksiji se sprehodim skozi zgodbo društva Gibanje-ekspanzija fluida, ki sem jo zaradi razvojnih korakov razdelil na tri dele. Prvi del zajema *zasnovo* in *razvoj* iniciativnega odbora, realizacijo prvih projektov ter rojstvo ideje o ustanovitvi nevladne organizacije, v našem primeru društva. Drugi del refleksije predstavlja proces *ustanavljanja društva*, nastanek iniciativnega odbora in projekt *Info Studio*. Temu sledijo projekti v posebnem socialnem zavodu Prizma Ponikve in na Fakulteti za socialno delo v Ljubljani. Tretji del zgodbe opisuje osrednji projekt društva Gibanje; to je *delovni klub Fluida*. Delovni klub Fluida je rezultat razvoja vseh skupnih projektov društva in predstavlja poenostavitev cilja in namena društva Gibanje. Zato predstavim karakter, način dela in pomen samega projekta.

4.2 METODOLOGIJA

Diplomska naloga predstavlja analizo študentovega praktičnega dela. Naloga je refleksija praktičnega dela na podlagi teorije socialnega dela. Zato sem v teoretičnem delu predstavil teorijo prostovoljnega dela in procesa deinstitutionalizacije nato pa izdelal sintezo obeh fenomenov. Teoretična sinteza prostovoljnega dela in procesa deinstitutionalizacije predstavlja teoretičen material za nadaljnjo refleksijo. Predmet refleksije v nalogi predstavlja osebna izpoved nastanka, razvoja in delovanja društva Gibanje-ekspanzija fluida. Zgodbo sem povedal Boštjanu in Ivani ob tem pa posnel na magnetofonski trak in jo nato prepisal v nalogo. Zaradi avtentičnosti zgodbe nisem jezikovno obdeloval ampak sem jo pustil v »slengu«. Potem sem zgodbo razdelil na tri dele, glede na razvojne faze društva ter vrste projektov. Prvi govori o zasnovi in razvoju, drugi o ustanavljanju društva tretji pa o projektu delovni klub. Nato sem v besedilo zgodbe vnašal svoja razmišljanja in razlage iz teoretične sinteze tretjega poglavja. Zato refleksija izgleda kot tekst, kjer se izmenjuje zgodba in teoretično-praktična razlaga te zgodbe. Tako sem združil praktični del zgodbe in teoretično sintezo. Pred samo refleksijo sem v tabelah povzel konkretno vsebino celotne zgodbe, kjer sem projekte evidentiral in predstavil preko ciljev, namenov, datuma, lokacije in kratkega opisa projekta. V refleksijo sem vnesel fotografije arhiva društva Gibanje-ekspanzija fluida. Namen fotografij je bralcu omogočiti empatijo celotne zgodbe in vizualno izkušnjo vsebine dela.

4.2.1 SPLOŠNI PREGLED

Vloga društva Gibanje-ekspanzija fluida je odgovarjati na socialne potrebe posameznika in posameznih skupin. Tako je društvo med letom 2001 in 2005 realiziralo 17 projektov, v katerih se je udeležilo okrog 350 prostovoljk in prostovoljcev, okrog 150 stanovalcev zavoda Hrastovec in zavoda Prizma Ponikve ter 70 zaposlenih zavoda Hrastovec, Ponikve in Fakultete za socialno delo. Prostovoljke in prostovoljci so v sodelovanju z zaposlenimi znotraj omenjenih projektov omogočili okrog 50 stanovalcem izhod iz zaprtih oddelkov. Skupaj je bilo realiziranih okrog 30 raznolikih delavnic in 50 raznolikih delovnih vlog. V obdobju med 2001 in 2005 je društvo sodelovalo z okrog 10 nevladnimi organizacijami. Društvo je od donatorjev prejelo 2 digitalna fotoaparata, 2 prenosna računalnika, programsko opremo, veliko pisarniškega materiala ipd. Projekt delovni klub je bil realiziran v treh zavodih (Fakulteta za socialno delo, zavod Hrastovec-Trate in posebni socialni zavod Prizma-Ponikve) v letih 2003 in 2004.

4.2.1.1 PREGLED PROJEKTOV:

Preglednica 1

LETO	LOKACIJA	PROJEKT
2001	zavod Hrastovec-Trate	Silvestrovanje
2002	Fakulteta za socialno delo	Info Studio
2002	zavod Prizma Ponikve	Katalog
2002	Avditorij Portorož	Kratki film Lokalno-socialno-globalno
2003	Trnovo, Ljubljana	Otvoritev galerije društva Mir sreče
2003	Fakulteta za socialno delo	Prodajna razstava zavoda Prizma-Ponikve
2003	Kočevje	Prodajna razstava zavoda Prizma-Ponikve
2003	zavod Prizma Ponikve	Grafitklub
2003	Kočevje	Romana Nažiga
2003	Fakulteta za socialno delo	Herba
2003	zavod Prizma Ponikve	Kamin-piknik prostor
2003	zavod Prizma Ponikve	Flower-Power
2003	Fakulteta za socialno delo	Delovni klub Fluida
2003	zavod Prizma Ponikve	Noč debelih kostanjev
2004	zavod Hrastovec-Trate	Delovni klub 1. april
2004	zavod Prizma Ponikve	Sveta maša
2004	zavod Prizma Ponikve	Delovni klub optimizma
2005	Fakulteta za socialno delo	Lampioni

Preglednica 2

PROJEKT: Silvestrovanje
LOKACIJA: Zavod Hrastovec-Trate, Hrastovec 22, Slovenske Gorice
DATUM: 31.12.2001
CILJ: izvedba novoletne zabave za stanovalce, zaposlene in prostovoljce
NAMEN: odgovoriti na socialne potrebe stanovalcev in zaposlenih
OPIS: projekt Silvestrovanje v zavodu Hrastovec je spadal med projekte krovnega projekta Ura brez kazalcev študentov Visoke šole za socialno delo, smeri duševno zdravje v skupnosti. Dogodka se je udeležilo okrog 50 stanovalk in stanovalcev, okrog 25 zaposlenih in okrog 50 prostovoljk in prostovoljcev. Zabava se je dogajala od 20.00 do 00.30, v nekdanji kleti negovalnega oddelka zavoda. V grajski kleti so bile naslednje lokacije: bar (brezalkoholni koktajli), samopostrežna miza (siri, suho sadje, sladice...), oder (didžej, nastopi udeležencev), šotor (body-painting), vedeževalni kotiček. Prostovoljci so bili raznolikih poklicev, starosti in profilov. Med njimi so bili žonglerji, rejec konjev, folklorna skupina, igralci, plesalci, bruhalec ognja itn. Prostovoljci so bili v vlogi spremljevalcev in animatorjev. Le-ti pa so omogočili izhod stanovalcem iz zaprtih oddelkov na zabavo. Realizacijo je omogočil zavod Hrastovec-Trate, ki je poskrbel za hrano, pijačo in potne stroške. Ostale rekvizite pa so prostovoljci in prostovoljke prinesli s seboj.

Preglednica 3

PROJEKT: Info Studio
LOKACIJA: Fakulteta za socialno delo, Topniška 31, Ljubljana
DATUM: 10.10.2002
CILJ: izvedba 12 urnega strokovnega klabinja
NAMEN: promocija stroke socialnega dela, povezovanje študentov različnih letnikov, aktivno soustvarjanje, promocija novo nastalega kluba T33, večanje samoiniciative študentov FSD
OPIS: projekt Info Studio je bil posledica vzpostavitve samoiniciativnega odbora društva Gibanje-ekspanzija fluida. Dogajanje se je odvijalo v klubskih prostorih Fakultete za socialno delo, kjer so se zvrstile naslednje okrogle mize: Tabu, Živeti v Ljubljani(plus/minus), Ne pij da pozabiš, pij da se spomniš, Hočmo impro teater..hočmo revolucijo, Naslednji Info Studio. Okrogle mize so vodili moderatorji. Udeleženci so bili deležni brezalkoholnega koktajla, medenih src, piškotov in sadja. Projekta se je udeležilo okrog 30 prostovoljk in prostovoljcev, okrog 20 učiteljev in okrog 30 študentk in študentov FSD. Dogajanje je bilo podprto z glasbo Dj Anthony (Anton Trček) in Martelli (Miro). Rezultat dogajanja je bil ustanovitev SOC teatra, ki so ga sestavljali študenti FSD in režiser Aleš Solina. Projekt je finančno omogočil ŠOU, resor za socialo (Darko Krajnc), ozvočenje pa dj Anthony. Osvetljavo je prispevalo gledališče Glej. Letak za Info Studio je izdelal Igor Dragišič.

Preglednica 4

PROJEKT: Katalog
LOKACIJA: Posebni socialni zavod Prizma Ponikve, Ponike 76, Videm Dobre-Polje
DATUM: november 2002
CILJ: izdelava kataloga lesnih izdelkov
NAMEN: promocija zavoda in stanovalcev, omogočiti stanovalcem prodajo izdelkov, podpora stanovalcem zavoda pri samoorganiziranju socialnega podjetja
OPIS: člani samoiniciativnega odbora društva Gibanje-ekspanzija fluida smo v zavodu Prizma Ponikve izpeljali projekt Katalog izdelkov, ki je bil odgovor na ugotovljene potrebe stanovalcev. Stanovalci so v lesni delavnici pod mentorstvom delovnega inštruktorja izdelovali izdelke, katere so hoteli tudi prodajati. Tako smo z njimi prišli na idejo, da izdelamo katalog lesenih izdelkov in ostalih izdelkov iz gline ter mavca.

Preglednica 5

PROJEKT: kratki film Ura brez kazalca
LOKACIJA: avditorij Portorož, 1.kongres socialnega dela Lokalno-socialno-globalno
DATUM: 18.10.2002
CILJ: predstavitev enomesečne študijske prakse v zavodu Hrastovec-Trate
NAMEN: predstaviti vsebino, cilje in namene projekta Ura brez kazalcev
OPIS: kratki film Ura brez kazalca je nastal pod režijo Aleša Soline z namenom v avdio-vizualni obliki predstaviti vsebino študentskih projektov v zavodu Hrastovec-Trate. Projekt Ura brez kazalca je nastal pod mentorstvom Vita Flakerja, Marjana Vončine in Jelke Škerjanc z namenom v zavod vpeljati spremembe in odgovoriti na potrebe stanovalcev in zaposlenih. Obenem je projekt spadal pod predmet Inovacije na področju duševnega zdravja na Visoki šoli za socialno delo. Projekt je vseboval naslednje vsebine: individualno načrtovanje, prostovoljno delo, svet stanovalcev, knjižnica, mediji, koncert, silvestrovanje in ostali. Kratki film prikaže vsebino in vizijo prostovoljnega in socialnega dela.

Preglednica 6

PROJEKT: kratki film Lokalno-socialno-globalno
LOKACIJA: avditorij Portorož, 1.kongres socialnega dela Lokalno-socialno-globalno
DATUM: od 16.do 19.10.2002
CILJ: izdelava kratkega filma o 1. kongresu socialnega dela
NAMEN: dokumentirati 1.kongres socialnega dela v avdio-vizualni obliki, informirati o dogodku širšo javnost ter evalvirati sam kongres
OPIS: člani iniciativnega odbora društva Gibanje-ekspanzija fluida smo sodelovali v vlogi organizacijskega odbora študentov pri pripravi 1.kongresa socialnega dela v Portorožu. Tako smo se odločili, da ta dogodek dokumentiramo s kratkim filmom. Pobudo snemalca je prevzel Boštjan Božič, ki je posnel material vsebine kongresa. Nato sta Boštjan Božič in Jaša iz produkcije Dekaos izpeljala montažo kratkega filma Lokalno-socialno-globalno.

Preglednica 7

PROJEKT: otvoritev galerije društva Mir sreče
LOKACIJA: Trnovski pristan 9
DATUM: okrog 20.03.2003
CILJ: izvedba otvoritve galerije društva Mir sreče
NAMEN: podpora pri realizaciji ciljev društva Mir sreče
OPIS: člani iniciativnega odbora društva Gibanje-ekspanzija fluida smo se v obdobju ustanavljanja društva srečali in spoznali s predsednikom društva Mir sreče Igorjem Uhanom. Cilj društva Mir sreče je bil vzpostavitev galerije in delovnih prostorov. Predsednik društva Mir sreče je izrazil potrebo po podpori organizacije otvoritve galerije. Tako smo se odzvali te potrebi in z njim sodelovali pri pripravi in izvedbi otvoritve. Naša vloga je bila pridobitev potrebnih dovoljenj za dogodek, pridobivanje prostovoljk in prostovoljcev za urejanje prostorov ter sama koordinacija. Dogodka se je udeležilo okrog 30 povabljenih, kulturni program pa je podprl New Swing quartet.

Preglednica 8

PROJEKT: prodajna razstava »Artikli, ki govorijo kdo smo«
LOKACIJA: fakulteta za socialno delo, Topniška 31, Ljubljana
DATUM: od 17.02.do 5.03.2003
CILJ: izvedba prodajne razstave stanovalcev zavoda Prizma Ponikve
NAMEN: podpora stanovalcem pri samoorganiziranju socialnega marketinga
OPIS: ideja prodajne razstave z naslovom »Artikli, ki govorijo kdo smo« se je rodila v obdobju delovnega druženja s stanovalci in vodstvom zavoda Prizma Ponikve (socialni marketing in promocija zavoda). Stanovalci so izrazili potrebo po prodaji svojih izdelkov (lesni, glina, mavec...), ki so jih izdelovali znotraj prostega časa. Tako smo prišli na idejo, da izvedemo prodajno razstavo na fakulteti za socialno delo z namenom promocije zavoda in potencialnega zaslužka stanovalcev. Projekt je vključeval otvoritev razstave, ki je trajala teden dni. Vsak dan pa so iz zavoda na fakulteto prišli stanovalci zavoda, ki so bili v vlogi prodajalcev in promotorjev. Na otvoritvi prodajne razstave je bilo okrog 60 ljudi. Povabljeni so bili iz društva YHD, društva Altra, društva Paradoks, člani Molotov, društvo Paraplegikov in ostali zainteresirani. Kulturni program je podprla violinistka in Altra band. Otvoritveni govor razstave je imel stanovalec zavoda Prizma Ponikve Peter Jančar.

Preglednica 9

PROJEKT: prodajna razstava »Artikli, ki govore kdo smo«
LOKACIJA: Likovni salon, Kočevje
DATUM: od 2.do 5.04.2003
CILJ: izvedba prodajne razstave stanovalcev zavoda Prizma Ponikve
NAMEN: podpora stanovalcem pri samoorganiziranju socialnega marketinga
OPIS: po prvi prodajni razstavi na fakulteti za socialno delo je samoiniciativo organizacije druge prodajne razstave prevzela stanovalka zavoda Darja Zorko. Tako smo z njo osnovali idejo projekta ter sodelovali pri izvedbi otvoritve. Darja je poslala prošnje za donatorstvo (peciva, pijača...) in vabila za otvoritev. Otvoritve prodajne razstave se je udeležilo okrog 40 ljudi. Med njimi so bili stanovalci in zaposleni zavoda, iz lokalne skupnosti pa so na ogled razstave prišli otroci iz vrtca. Animacijo dogodka je podprl Jani Fon z diabolom.

Preglednica 10

PROJEKT: Grafitklub
LOKACIJA: posebni socialni zavod Prizma Ponikve, Ponikve 76, Videm Dobre-polje
DATUM: 24.,25.05.2003
CILJ: grafitiranje zavoda Prizma Ponikve
NAMEN: vzpostavitev grafitkluba za stanovalce in zaposlene
OPIS: projekt Grafitklub je nastal po polletnem sodelovanju z zavodom Prizma Ponikve (socialni marketing in promocija zavoda). Cilj barvanja stene zavoda je bil vzpostavitev družabne lokacije, popestritev in prepoznavnost zavoda. Idejo o grafitih so podprli tako stanovalci kot direktor zavoda, ki je tudi v osnovi predlagal to idejo. Tako, smo v imenu zavoda pridobili preko donatorjev potrebno število sprejev. Nato pa smo povabili grafiterje iz Ljubljane (Jan Korošec, Luka in Jasmin Abdič), da so v sodelovanju s stanovalci in zaposlenimi realizirali projekt Grafit klub. Pri izdelavi grafitov je sodelovalo okrog 10 stanovalcev s svojimi predlogi in idejami. Projekta se je udeležilo okrog 40 ljudi. Med njimi je bilo veliko otrok iz vasi Ponikve. Zvečer je sledil taborni ogenj in druženje s stanovalci zavoda.

Preglednica 11

PROJEKT: Romana nažiga
LOKACIJA: Kočevje, gostilna Osterman
DATUM: 21.06.2003
CILJ: pridobitev prostovoljcev – akterjev za projekt Romana nažiga
NAMEN: podpora pri pridobivanju akterjev in informiranje o dogodku
OPIS: članica društva Gibanje-ekspanzija fluida Kristina Podbevšek se je srečala in spoznala z Romano Novak, ki je organizirala svoj projekt Romana nažiga na vrtu gostilne Osterman v Kočevju. Namen projekta je bil povabiti k sodelovanju mlade iz Kočevja in od drugod k soustvarjanju in aktivnem preživljanju prostega časa. Romana je izrazila potrebo po akterjih-prostovoljcih za ta dogodek. Tako je Kristina k sodelovanju povabila tudi stanovalce zavoda Prizma Ponikve z namenom, da se udeležijo tega kulturno-zabavnega dogodka. Med nastopajočimi je bil tudi stanovalec zavoda Ivan Čampa, ki je imel pevski performans. Vseh udeleženi na dogodku je bilo okrog sto. Dogodek je trajal od 17.00 do 24.00h.

Preglednica 12

PROJEKT: Herba
LOKACIJA: Fakulteta za socialno delo, Topniška 31, Ljubljana
DATUM: 3.07.2003
CILJ: vzpostavitev sprostitvenega ambienta ob proslavi Fakultete za socialno delo
NAMEN: sproščanje in eko-bio degustacija za udeležence proslave
OPIS: projekt Herba se je rodil v sodelovanju s Študentskim svetom in organizacijskim odborom za proslavo ob preimenovanju Visoke šole za socialno delo v Fakulteto za socialno delo. Ker je v učilnicah fakultete potekal uradni del protokola in catering, smo se odločili, da v klubskih prostorih izvedemo neke vrste sprostitveno čajanko. Tako smo v klubskih prostorih vzpostavili ambientalno in aromatizirano vzdušje, kjer so udeleženci pili zeliščne in prave čaje in prigriznili piškote. Dogodka se je udeležilo okrog 30 ljudi. Za video projekcijo pa je poskrbel Tomaž.

Preglednica 13

PROJEKT: Kamin
LOKACIJA: Posebni socialni zavod Prizma Ponikve, Ponikve 76, Videm Dobre-polje
DATUM: od 15.do 20.07.2003
CILJ: izgradnja kamina za žar in peč
NAMEN: vzpostavitev piknik prostora za potrebe zavoda, lokalne skupnosti in ostalih
OPIS: preko delovnega druženja s stanovalci zavoda in zaposlenimi je vzniknila ideja o piknik prostoru. Stanovalci so izrazili potrebo, da bi bilo »fajn« če bi si lahko včasih privoščili piknik, si kaj spekli itd.. Tako smo se dogovorili, da zgradimo kamin, na katerem se bo lahko kuhalo in peklo. Vodstvo zavoda je projekt podprlo in nam priskrbelo cement, pesek in orodje. S stanovalci in delovnim inštruktorjem Matejem smo šli po kamne. Pri gradnji sta sodelovala Roman Vodopivec in Uroš Slokan. Pri gradnji so sodelovali tako stanovalci, zaposleni kot prostovoljci.

Preglednica 14

PROJEKT: Flower-Power
LOKACIJA: Posebni socialni zavod Prizma Ponikve, Ponikve 76, Videm Dobre-polje
DATUM:
CILJ: urejanje okolice zavoda, urejanje gredic, posaditev sadnega drevja, vzpostavitev skalnjaka in zeliščnega vrta
NAMEN: poživitev zavodskih bivalnih prostorov, eko-bio proizvod, ozimnica
OPIS: Stanovalke zavoda so v sodelovanju s prostovoljko Alenko Jurco prišle na idejo o zasaditvi rož in podobnega. Tako so nastali predlogi za skalnjak, zasaditev sadnega drevja, zelenjave in zelišč. Eden stanovalec je izrazil željo, da bi imel v sobi bršljan. Skupaj s stanovalci in zaposlenimi smo realizirali zastavljene projekte. Leseno polico nam je doniral izdelovalec pohištva iz Postojne. Prizma Ponikve.

Preglednica 15

PROJEKT: Delovni klub Fluida
LOKACIJA: Fakulteta za socialno delo, Topniška 31, Ljubljana
DATUM: od 21.do 30.09.2003
CILJ: pleskanje klubskih prostorov
NAMEN: vzpostavitev ambienta za delovno druženje
OPIS: društvo Gibanje-ekspanzija fluida je vodstvu FSD, dekanu in Študentskemu svetu predlagalo projekt delovni klub Fluida. Tajnica šole Alenka Meyer je projekt podprla z donacijo barv in opreme za pleskanje. Tako smo prostovoljci (Igor Dragišič, Kristina Podbevšek, David Novak in ostali) izpeljali pleskanje klubskih prostorov na fakulteti. Popleskali smo tri prostore in pohištvo. Projekta se je udeležilo okrog 30 različnih prostovoljk in prostovoljcev. Začetek projekta je podprl dj Anthony (Anton Trček) z glasbeno vsebino.

Preglednica 16

PROJEKT: Noč debelih kostanjev
LOKACIJA: posebni socialni zavod Prizma Ponikve, Ponikve 76, Videm Dobre-polje
DATUM: 10.10.2003
CILJ: prehoditi relacijo med Ljubljano in Ponikvami
NAMEN: otvoritev kamina s piknikom
OPIS: Maruša Kožman, Kristina Podbevšek in jaz smo se odločili, da na svetovni dan duševnega zdravja izpeljemo pohod iz Ljubljane do zavoda Prizma Ponikve. Pohod je trajal dobrih 12 ur tako, da smo v zavod prišli okrog 21h. Potem smo s stanovalci in zaposlenimi izpeljali piknik, kjer smo pekli krompir in zelenjavo. Tako smo »krstili« na novo zgrajen kamin v piknik prostoru. Piknika se je udeležilo okrog 20 stanovalcev zavoda.

Preglednica 17

PROJEKT: Delovni klub 1.april
LOKACIJA: zavod Hrastovec-Trate, Hrastovec 22 v Slovenskih Goricah
DATUM: 1.04.2004
CILJ: vzpostavitev delovne klubske scene
NAMEN: odgovoriti na socialne potrebe stanovalcev in zaposlenih v zavodu
OPIS: projekt delovni klub na 1.april v zavodu Hrastovec je trajal od 30.11.2003 do 1.04.2004. S Kristino Podbevšek sva v štirih mesecih individualno informirala okrog 200 ljudi z namenom udeležbe v projektu. Projekt smo osnovali kot delovni klub kar je pomenilo, da je bilo potrebno izdelati delovni scenarij, določiti delovne vloge in potrebne rekvizite. Tako smo določili 12 lokacij (pred gradom, grajsko dvorišče, stopnišče, soba za obiske, oddelki, pred viteško, viteška dvorana, telovadnica, kuhinja...) Delovni scenarij se razvijal sproti preko predstavljanja projekta. Stanovalci so dodajali svoje ideje, prostovoljci spet druge in zaposleni tretje. Na koncu je bilo iz delovnega scenarija razvidno, da je potrebnih okrog 150 prostovoljk in prostovoljcev. Na dan dogodka se je udeležilo 144 prostovoljk in prostovoljcev iz Ljubljane in ostalih krajev, tudi iz Avstrije in Španije. Prostovoljci so bili raznolikih poklicev, starosti, študijskih smeri, znanj itn. Okrog 40 prostovoljk in prostovoljcev je 60 stanovalkam in stanovalcem omogočilo izhod iz zaprtega oddelka v delovni vlogi – spremljevalec. Delovnega kluba se je udeležilo okrog 100 stanovalcev zavoda Hrastovec in okrog 30 zaposlenih. Vsi udeleženi so realizirali naslednje delovne vloge: spremljevalec, plesalec, žongler, klovnesa, vedeževalec, bobnar, izdelovalec kanapejev, kuhar čajev, kitarist, pevec, voznik oldtimerjev, kipar, slikar, fotograf, snemalec itn. Zavod je kril stroške avtomobilskih in avtobusnega prevoza ter hrano in jedačo. Stroške prevoza drugega avtobusa je kril Študentski Svet FSD. Slednje je uredil Miha Markoč. Prostovoljci so bili deležni kosila in večerje s strani zavodske kuhinje. Jeanette Korenčan in Marko Vraz sta stanovalcem in društvu Gibanje donirala dva digitalna fotoaparata za potrebe stanovalcev in društva.

Preglednica 18

PROJEKT: Sveta maša
LOKACIJA: posebni socialni zavod Prizma Ponikve, Ponikve 76, Videm Dobre-polje
DATUM: junij, 2004
CILJ: realizacija svete maše
NAMEN: odgovoriti na socialne potrebe stanovalk in stanovalcev zavoda
OPIS: prostovoljka Alenka Jurca je preko druženja s stanovalci zavoda prišla na idejo, da se v zavod povabi duhovnika in realizira obred svete maše pri zavodski kapelici. V zavodu je namreč veliko starejših in vernih ljudi. Tako je Alenka vzpostavila stik z duhovnikom iz Vidma in ga povabila v zavod. Prostovoljci in zaposleni smo iz zavoda pripeljali stanovalce, kjer smo postavili stole, obredno mizo in ozvočenje. Po maši je sledila manjša sladka pogostitev. Maše se je udeležilo okrog 40 stanovalcev in zaposlenih.

Preglednica 19

PROJEKT: Delovni klub optimizma
LOKACIJA: socialni zavod Prizma Ponikve, Ponikve 76, Videm Dobre-polje
DATUM: 10., 11., 12. 09.
CILJ: vzpostavitev delovne klubske scene
NAMEN: odgovoriti na socialne potrebe stanovalcev in zaposlenih v zavodu
OPIS: društvo Gibanje-ekspanzija fluida je v zavodu Prizma Ponikve začelo delovati v oktobru 2002 s projektom Socialni marketing in promocija zavod. Nato smo v zavodu izpeljali projekte: Grafitklub, Kamin, Flower Power, Noč debelih kostanjev. Namen tridnevnega delovnega kluba je bil v nadaljevanju začelih projektov. Potrebno je bilo dokončati grafit na steni zavoda, urediti piknik prostor in okolico itn. Zato smo s stanovalci in zaposlenimi začeli izdelovati delovni scenarij za delovni klub. K sodelovanju smo povabili grafiterje, plesalce, pevce, skejterje, tabornike, ulične performerje itn. Tako so se v treh dneh zvrstile naslednje delavnice: limonadnica, tabor, izdelovanje grafitov, sajenje sadnega drevja, sveta maša, izdelovanje palačink, pevski performansi, breakdance performansi, risanje mandal, izdelovanje lesenih klopi, izhodi stanovalcev itn. Delovnega kluba se je udeležilo okrog 70 prostovoljcev raznolikih poklicev, starosti, študijskih smeri, znanj itn. Število zaposlenih na dogodku je bilo okrog 30, število stanovalcev pa okrog 50. Potne stroške za prevoze prostovoljcev je kril zavod in nudil tridnevno prehrano za prostovoljce. Taborniški šotor je posodila Zveza tabornikov Postojna, ozvočenje Mladinski center Postojna, glino je doniral Franci Avbelj.

Preglednica 20

PROJEKT: Lampioni
LOKACIJA: Fakulteta za socialno delo, Topniška 31, Ljubljana
DATUM:
CILJ: izdelava stropnih luči
NAMEN: vzpostavitev ambienta za delovni klub
OPIS: na projektu Lampioni je sodelovalo okrog 10 prostovoljk in prostovoljcev, kjer smo v delovnem klub Fluida izdelali 4 stropne luči. Luči smo izdelali po ideji Igorja Dragišiča iz lesenih palic in zimskega vrteksa.

4.3 ZGODBA DRUŠTVA GIBANJE-EKSPANZIJA FLUIDA

4.3.1 ZASNOVA IN RAZVOJ

Leta 2001, junija meseca smo bili povabljeni s strani Hrastovca na piknik oz. na predstavitev na Trate. Študentje Visoke šole za socialno delo smer Duševno zdravje v skupnosti. Januarja 2001 je prevzel vodstvo zavoda Hrastovec-Trate Josip Lukač, ki je prej opravljal funkcijo direktorja CSD Lenart. V sodelovanju dekana VŠSD Vita Flaker in Josipa Lukač je bil vzpostavljen cilj, da se v Hrastovcu formira študijska baza VŠSD. Študentje četrtega letnika smo v študijskem programu imeli obvezno enomesečno prakso. Tako smo se piknika udeležili tako študentje rednega kot izrednega študija. Bilo je precej zabavno, saj so se piknika udeležili poleg zaposlenih tudi stanovalci zavoda. Bil je kooperativen sestanek za začetek sodelovanja. Spoznavni piknik. Direktor je na predstavitvi na Tratah predstavil svoje cilje in vizije za prestrukturiranje zavoda, uvajanje fenomenološkega pristopa v institucijo.

Kot študentje smeri duševno zdravje v skupnosti smo na visoki šoli za socialno delo obiskovali predmet Inovacije na področju duševnega zdravja, kjer smo si nabirali praktične in teoretične izkušnje s področja duševnega zdravja. Družbeno-politična klima in novi trendi so začeli narekovali konkretnije premike v institucijah totalnega tipa. Že konec osemdesetih je skupina naših učiteljev pod okriljem Vita Flakerja realizirala mladinskim raziskovalni mednarodni tabor v zavodu Hrastovec-Trate z namenom odpiranja zavodov in preseljevanja stanovalcev v skupnost. Devetdeseta pa so bila v znamenju stanovanjskih skupnosti in nastajanja nevladnih organizacij s področja duševnega zdravja. Novo vodstvo z Josip

Lukačem je tako prvo začelo konkretno reorganizacijo in prestrukturiranje zavoda v Sloveniji in v to podporo je delovala tudi naša študentska skupina.

To je bilo to. Sledila je še refleksija na Tratah glede opaženega. Nato, pa s pričetkom novega študijskega leta v mesecu oktobru v mentorstvu Vita Flaker in Marjana Vončina začnemo načrtovanje. Šestnajst študentk in študentov smeri Duševno zdravje v skupnosti, v okviru predmeta Inovacije na področju duševnega zdravja. Projekt smo poimenovali Ura brez kazalcev, kateri je vseboval cca.11 projektov: Individualno načrtovanje, Prostovoljno delo, Koncert, knjižnica, Svet stanovalcev, Sodelovanje z zaposlenimi, Supervizija, Silvestrovanje itn.

Študijska prakse se je odvijala znotraj predmeta Inovacije na področju duševnega zdravja, smer Duševno zdravje v skupnosti. Cilj pilotskega projekta Ura brez kazalcev je bil uvajanje socialnega modela v zavodi in preseljevanje stanovalcev v lokalno skupnost. Projekti, ki smo jih zastavili so bili odgovor na zaznane potrebe stanovalcev in zaposlenih obenem pa so v zavod prinašali spremembe načina dela.

Vso načrtovanje in pisanje projektov se je odvijalo v mesecu oktobru 2001. Tako smo v mesecu novembru nastavili omenjene projekte, realizirali načrtano, po koncu prakse pa smo se študentje malce oddaljili. V okviru Ure brez kazalcev je bil nastavljen projekt Silvestrovanje, katerega nosilca sva bila Tina Pirnat in jaz. Vendar je Tina šla takrat na bolniško tako sva se za ta projekt odločila realizirati s Kristino Podbevšek.

Lahko bi rekel, da sva čutila neko voljo za delat naprej, neko vizijo in potrebo. Tako smo 15.decembra imeli sestanek z ostalimi študenti in študentkami na VŠSD glede projekta Silvestrovanje. Vedeli smo to, da je potrebno pridobiti čim več prostovoljcev za ta dogodek. Z namenom omogočiti stanovalcem z zaprtih oddelkov izhod na silvestrsko zabavo v vlogi spremljevalca.

Projekt Silvestrovanje 2001/02 v zavodu Hrastovec je bil odgovor na zaznane potrebe stanovalcev in zaposlenih. Stanovalci so pozdravili idejo silvestrske zabave, saj so do takrat praznovali novoletno zabavo teden pred novim letom. Razlogi so bili tehnični, saj je osebje bilo odsotno zaradi božično-novoletnih praznikov. Cilj projekta Silvestrovanje je bil v zavod pripeljati čim več ljudi od zunaj. Pridobiti smo želeli potrebno število prostovoljcev različnih starosti, profilov in interesov, ki bi v vlogi društvenikov stanovalcem zavoda omogočilo izhod iz zaprtih oddelkov. Obenem je bil cilj projekta promocija prostovoljnega dela in zavoda Hrastovec.

Boško:«Takrat sem bil jaz prvič v Hrastovcu, ker sta me Kristina in David povabila k sodelovanju, takrat smo se začeli tudi kompat. Če nimaš kam za novo leto ti prid lepo do nas,

boš tudi spremljevalec enemu stanovalcu z zaprtega oddelka, za par uric. Potem sem še neke rakete spušal u zrak. Imel sem stanovalca iz zaprtega oddelka, ki je meril 2 metra in 5 cm in ko sem ga pripeljal v grajsko klet, kjer se je odvijala zabava je pojedel ves sir, ki je bil na mizi. Zamenjali smo žarnice, postavili oder, plesali smo z njimi, senčnike smo jim dali. Postavili smo veliko grajsko mizo s sirom, grozdem. In ta človek, ki sem ga imel jaz v spremstvu je vse kar je nardil šel do mize do prvega pladnja sira in ga pojedel«

Ta projekt je bil zanimiv glede nabora prostovoljcev. Tudi na študentskem sestanku 15. decembra sva s Kristino predstavila projekt in potrebo po čim večjem številu prostovoljcev. Potem je pa sošolka Erika Žlogar zrihtala en link za na RS oddajo Nočni klici. V oddaji smo predstavili projekt Silvestrovanja, scenarij za zabavo, navedli delavnice in vsebino, ki naj bi se dogajala na to noč. Tako, so se po oddaji javili prvi prostovoljci. Prvi je bil Roman Vodopivec s konji, iz Bele Krajine folkoristke, pa žongler, rejec psov, spremljevalci in drugi.

Vseh prostovoljcev je bilo okrog 50 oseb zelo različnih profilov, poklicev, uporabnikov, študentov. V delovni vlogi.

Preko druženja s stanovalci smo ugotovili, da je »prosti čas« v ustanovi predvsem kajenje cigareti in pitje kave, zato se nam je vsebina zdela zelo enolična, čeprav zelo socialna. Navezovanje stikov v ustanovi poteka prav znotraj teh dveh vsebin. Tako sva s Kristino vabila prostovoljce različnih profilov, starosti, interesov. Skratka, pripeljati v zavod multidisciplinarno skupino prostovoljcev, ki bodo skupaj s stanovalci in zaposlenimi pričakali Novo leto. Obenem pa izpeljati »običajno« novoletno zabavo za stanovalce in zaposlene.

Raznolikost in pestrost prostovoljcev je narekovalo prav take delovne vloge, s tem pa tudi dosego cilja po multidisciplinarnosti. Pitje kave in kajenje cigaret s stanovalci je preprosto premalo, je le ohranjanje istega. Cilj silvestrovanja je bil zadovoljiti izražene socialne potrebe stanovalcev in zaposlenih, pa tudi razbremenitev zaposlenih.

Mi smo se odločili, da Silvestrsko zabavo izpeljemo na 31.12., saj to prej ni bil praksa zavoda, ker so zaposleni bili na dopustu. Boško razlaga Ivani, da je na dvorišču Hrastovca ura brez kazalca ovita v bršljan in vsakega, ko vprašaš koliko je ura pogleda na to uro.

Ta nabor prostovoljcev prek radia nas je zelo pozitivno presenetil, saj smo bili kar skeptični. Pa tudi to, da so bili v prvi vrsti povabljeni študentje in študentke VŠSD, vendar je bil naš cilj

pridobiti čimveč različnih profilov, da bo multidisciplinarno. Tako smo prostovoljce povabili na sestanek v Emonsko klet, kjer sva jim s Kristino predstavil na kratko zavod Hrastovec, analiza tveganja, da spet pridemo. Lažne obljube. Povedali smo jim, da bodo spremljevalci stanovalcem iz zaprtega oddelka, da bodo podpisali izhodni list in da bo informiran. Npr. epileptični napad... eni so poznali zavod drugi pa so obiskali prvič. Mi, kot prostovoljci smo hoteli ta projekt realizirati tako, da ne bo moteč za zavodsko organizacijo dela. To je vseeno 1000 glava organizacija s 400 zaposlenim in 600 stanovalci. Hoteli smo biti čimbolj nevtralni, da ne podiramo njihovega reda.

Pri projektu Silvestrovanje smo za »nabor« oz. pridobitev prostovoljcev uporabili javni medij (Radio Slovenija). Razlog je bil časovna stiska, promocija zavoda in pridobitev multidisciplinarne skupine prostovoljcev, ki bodo skupaj s stanovalci in zaposlenimi realizirali novoletno zabavo. Silvestrovanje je bil prvi projekt iniciativnega odbora društva Gibanje in obenem edini dogodek, ki smo ga medijsko oglaševali.

Ustanova, ki nudi streho nad glavo in zaposlitev okoli 600 stanovalcem in 400 zaposlenih ima svoj ritem, hitrost in logistiko. Cilj novoletne zabave je bil kar se da nevtralna organizacija dogodka, ki ne podira zavodskega ritma, temveč realizira socialno vsebino.

Odziv je bil s strani vodstva, direktorja zelo pozitiven. On je vse potrdil. S Kristino sva mu predstavila vse delavnice, ki bodo znotraj. Zavod je dal hrano in prevozne stroške, mi smo pa folk pripeljali. Grajska fešta. Bilo je skupaj cirka 80 ljudi, 50 zunanjih prostovoljcev., 20 študentov, 40 zaposlenih in stanovalcev. Zabava je bila uradno od 20.00 do 0.30, zaradi jemanja tablet okrog 22.00h. To je bila prva izkušnja s prostovoljci in zadnji projekt znotraj Ure brez kazalcev.

Zabava je uspela, mi pa smo bili veseli, da smo pridobili tako število raznolikih prostovoljcev in omogočili stanovalcem iz zaprtih oddelkov udeležbo na novoletni zabavi. Cilj je bil dosežen, saj smo odgovorili na socialne potrebe stanovalcev in zaposlenih.

Tako smo študentje v decembru tudi uradno zaključili projekt Ura brez kazalcev kot študenti v Hrastovci. Narejeni so bili tudi individualni načrti. To Silvestrovanje je bila ena fajn izkušnja. S Kristino sva opazila še veliko ostalih stvari za narediti. Vendar se je naša študijska skupina takrat razšla, ker je bilo za opraviti še veliko študijskih obveznosti, izpiti, seminarji ipd. Kristina je takrat koordinirala in vodila projekt Individualno načrtovanje jaz pa sem bil koordinator za Prostovoljno delo. Tako sva s Kristino opravljala tudi vlogo koordinatorjev prostovoljcev prvega in drugega letnika VŠSD, ki so opravljali prostovoljno delo v zimskih in pomladnih mesecih. Bili smo zelo entuziastični in čist noter obenem pa smo čutili tudi veliko odgovornost.

Delovni entuziazem se je z izvedbo Silvestrovanja močno povečal, obenem pa dal potrditev lastnem delu. Moram reči, da mi je enomesečna praksa v zavodu Hrastovec močno spremenila pogled na svet. Intenziteta izkušnje je neprimerljiva z drugimi socialnimi dejavnostmi. Čeprav nas je praksa pošteno zdelala smo se vedno z veseljem vračali v Hrastovec. Stanovalci in zaposleni smo sčasoma postali kolegi in to je tudi ključnega pomena v procesu dezinstitutionalizacije. Stanovalci so nas vedno bili zelo veseli in veliko jih je spraševalo, kdaj bo naslednja »čaga«. Zato gre tu iskati, razloge za povečano osebno odgovornost.

En mesec je bil kar naporen. 24 urni stik s stanovalci, ki nas je kar utrudil. Toliko ljudi, rabiš veliko ljudi od zunaj. Boško: »To je bilo fajn, ker ste bili v en mesec gor potem pa ste povabili ostale, kakih 20 prostovoljcev. Spomnim, se kako ste vi planili na nas, da ste končno prišli. Kaj vam je, a ste blesavi.«Ta projekt je šel mimo. Kristina je potem koordinirala projekt Individualno načrtovanje, jaz pa sem takrat angažiral za prostovoljce. Za nov let smo videli, da je močna potreba po njih. Kako pridobiti le te za zavod. Takrat sta tudi direktor in strokovni vodja Srečko Šalamun izdala Pogodbo o prostovoljcih v zavodu, ki je obvezovala za eno leto. In na tej podlagi tudi upravičen za potne stroške in hrano. Ta pogodba je bila zelo pričakovana je bila pa precej omejena, saj dobiti prostovoljca, ki bo podpisal pogodbo za eno leto. A je bila obligacijska.

Pridobivanje prostovoljcev na podlagi pogodbe z zavodom Hrastovec, ki obvezuje najmanj 1 leto kontinuiranega dela se je izkazalo za neučinkovito. Tu ne gre kritika vodstvu zavoda, ki je pogodbo sestavil. Gre za vprašanje načina pridobivanja prostovoljcev. Potreba po prostovoljcih je bila izražena s strani stanovalcev kot s strani zaposlenih.

B:« koliko prostovoljcev je podpisalo to pogodbo. Nihče je ni podpisal. To pogodbo sem dobil v roke. Nam je bil cilj vzpostaviti kontinuirano prostovoljno delo v zavodu. Tako smo videli, da ne bo šlo. Nato sem se spraševal, kje dobiti prostovoljce in sem se odločil, da na nevladnih organizacijah, ki delujejo na področju duševnega zdravja. Šel sem na net in na Društvo za preventivno in prostovoljno delo na Metelkovi, kjer sem dobil celotno bazo. Tako sem šel od vrat do vrat, predstavil Hrastovec, da potrebujemo prostovoljce. Obiskal sem kakšnih trideset ustanov. Od teh me je kar nekaj vprašalo, če imam jaz prostovoljce za njih, tako sem opazil, da imajo tudi oni potrebo po prostovoljcih. In jaz sem bil s tisto pogodbo precej omejen, ker tudi sam nisem vedel, kaj bomo v Hrastovcu sploh delali. Vemo, da je potreba, da so stanovalci pripravljeni za sodelovanje. Takrat smo ostali kar malce v luftu, saj smo bili precej angažirani, zdej pa iskat , po duhomorno poletje. Kaj pa to, kako to, kaj naprej, kako delati, način. Poletje je minilo.

Pridobivanje prostovoljcev na podlagi pogodbe zavoda Hrastovec me je omejevalo, saj je bil tudi učinek tak. Zavedal sem se zavodske potrebe po prostovoljcih in lastne odgovornosti pri tem, ker sem koordiniral projekt Prostovoljno delo. Vendar sem opazal, da na tak način ne bo šlo.

4.3.2 USTANAVLJANJE DRUŠTVA

Drugi del opisuje obdobje, ko se je nama s Kristino pridružil tretji član Boštjan Božič. S skupnim projektom Info Studio na FSD smo uradno postali iniciativni odbor bodočega društva. Skupno delo na projektih v posebnem socialnem zavodu Prizma Ponikve, sodelovanje z ostalimi društvi in prostovoljci je bilo razlog za nastanek pravnega subjekta – društva. Namen le-tega je bil realizacija raznolikih projektov, ki bodo odgovarjali na socialne potrebe ljudi. Konkreten cilj je bil tudi vzpostavitev pravno-formalnega sodelovanja med zavodom in društvom. Drugi del zgodbe se zaključí s projektom Grafitklub, ki je nakazal trend oz. potrebo po delovnem klubu in delovnem performansu.

Oktobra, ko se je nama priključil Boško je nastal iniciativni odbor.

Potreba po ustanovitvi neke pravne oblike se je kazala že po koncu prakse v zavodu Hrastovec, saj smo ugotovili, da delujemo kot fizične osebe s skupnimi interesi. Tako je bilo veliko diskusije o tem, kakšna pravno-formalna oblika organizacije naj bi ta bila. Vedeli smo le-to, da mora biti neprofitna..

Projekt Info Studio. 1.10.2002 smo se srečali in se odločili, da izpeljemo projekt Info Studio na VŠSD. IS je prvi samostojni projekt še ne ustanovljenega društva Gibanje-ekspanzija fluida za zadovoljevanje socialnih potreb posameznika in posameznih skupin. Boško: »jaz si ga osebno jemljem za prvi tak umetniški projekt, ko sem ful delal in smo ga pripeljali na tak nivo. Kako naj bi izgledalo sem bil odgovoren jaz, kaj bomo predstavili je bila Kristina, na kak način se bo predstavilo pa David. Bazo je imela Kristina. V klubskih prostorih VŠSD smo postavili pet mizic, ki je imela vsaka svojo tematiko.

Projekt Info Studio je nastal na podlagi skupne pobude in je tako tudi prvi društveni projekt iniciativnega odbora društva Gibanje. Društven projekt pomeni, da je bila izvedba in zasnova dogodka produkt treh sodelavcev. Cilj projekta Info studio je bil med drugim predstaviti stroko socialnega dela kot multidisciplinarno stroko, ki veže različna področja. Obenem pa povabiti študente VŠSD-ja k skupnem kreiranju. Koncept projekta je bil strokovni klabing.

Realizacija delavnic na petih mizah, avdio-vizualna podpora, info o učiteljih in VŠSD. Skratka delovno druženje..

Ena je bil Tabu, (porno revije, obcestne), predstavitev študijskih smeri, info točke. Davidova ideja, je bila, da mora vse izgledati, kot klabinig v duhu kluba, lučke, dj in smo se lotili. Ostale mize, prostovoljno delo ter predstavitev profesorjev. Slike profesorjev smo nabili gor na hodnik, preden. Vse smo oblekli vrteks, ful ga je šlo, sprintali slike od profesorjev. In dali ventilatorje pod vrteks, da so izgledali nori. Prostovoljno delo. Izhajamo . Dejmo mi njim povedati kaki so oni norci. Dj je bil na odru. Slike profesorjev so bile na eni strani hodnika na drugi pa ultrastar voziček, ki je bil za majhno in veliko potrebo. Pa kondome v vozija, tam sem inštaliral kamero. Direkt ena kamera je bila. Monitorji so bili postavljeni eden na drugega. Fora je bila, ker so oni, ki so bili že v glavnem prostoru videli tiste ki še niso bili. Kdo je tu bolj nor.« Kamer je bilo ful. 10.10. 12 urni delovni klabinig. Postavili smo zelo lepo za kar bit tam. IS je predstavljen. Bilo je 30 do 40 udeležencev, cilj je bil dosežen. Je pa to stvar omogočal Darko Kranjc, predsednik ŠOU na VŠSD. On je ta sredstva omogočil, »dal« je denar za realizacijo. To je omogočil Darko Kranjc.

Od ideje do realizacije projekta Info Studio je preteklo vsega 10 dni. Tako smo se z napisanim projektom obrnili na takratnega predsednika ŠOVŠSD Darka Krajnca in mu predstavili projekt. Ker smo bili precej omejeni s časom, se nismo mogli toliko posvetiti donacijam ampak smo se obrnili na študentsko organizacijo. Cilji projekta so sovpadali tudi z nameni študentske organizacije. Nam je bil cilj realizacija projekta Info Studio v celoti. In to smo tudi realizirali. Tako kot smo se v Hrastovcu osredotočili na stanovalce in zaposlene smo se na VŠSD na študente in zaposlene. Odgovoriti na socialne potrebe ljudi, ki živijo in delajo v isti organizaciji oz. inštituciji. Omogočiti društveno izkušnjo z namenom spoznavanja, sodelovanja in kolektivnosti.

Jaz sem takrat sodeloval še z Jelko Škerjanc in sicer znotraj izdelave individualnih načrtov (druga skupina) v Ponikvah. Odločil sem se, da bom izdelal individualni načrt za stanovalca iz posebnega zavoda Ponikve. Tako smo v oktobru 2002 Boško, Kristina in jaz prišli v zavod Ponikve kot zunanji opazovalci, rekli smo, da bomo podobno kot v Hrastovcu šli živeti v Ponikve in ugotoviti potrebe stanovalcev.

V zavod Ponikve smo prišli z namenom spoznati se s stanovalci in ugotoviti ter odgovoriti na socialne potrebe. Ker smo delali že v zavodu Hrastovec nam je bil obisk zavoda Ponikve že skoraj rutina. Dejali smo si, da moramo nekaj časa preživeti z ljudmi in zaposlenimi. To se je tudi zgodilo. Direktor nam je dal v uporabo prazne strešne prostore za bivanje, uporabo zavodske kuhinje-obroki ter ostale rekvizite (fotoaparati, uporaba kombija...). Predvidevali

smo, da je zavod Ponikve podoben Hrastovcu, ker ima status posebnega socialnega zavoda. Izkazalo se je, da je zavod precej manjši in da je stanovalcev s psihiatrično diagnozo zelo malo. Tako smo vsi člani iniciativnega odbora občutili precej domačnosti in sproščenosti znotraj zavoda. Hitro smo navezali stike z zaposlenimi in stanovalci. Odziv stanovalcev in zaposlenih je bil zelo pozitiven. Pomembno dejstvo v primeru zavoda Prizma Ponikve je to, da smo v zavod prišli, kot člani iniciativnega odbora. Torej prostovoljno, samoiniciativno in brez študijske obveznosti, kot je ta bila v zavodu Hrastovec. Bilo je podobno, kot bi šli malo na dopust v Ponikve.

Živelimo v zavodu pet dni in opazili, da stanovalci izdelujejo zelo lepe izdelke iz lesa v zavodski delavnici. Eni zelo obvladajo. So pa ti izdelki pretežno reprezentativne narave in jih zavod podarja obiskovalcem ali kot poslovna darila. (igračke, seniki, kozolci). Zaznali smo potrebo, da bi stanovalci radi te stvari spravili na trg. Sam zavod je imel močno tradicijo izdelave teh izdelkov, saj znotraj zavoda deluje DVZ Ponikve, ki izdeluje značke, pokale in podobno. Bil je vodilni v času Jugoslavije.

Že na začetku, drugi dan smo izpeljali projekt Katalog izdelkov stanovalcev zavoda. Razlog za to je bila lesna delavnica v kateri so stanovalci izdelovali raznolike izdelke, ki so jih želeli začeti prodajati. Z direktorjem smo se dogovorili, da bo naša vloga v začetku sodelovanja Socialni marketing in promocija zavoda navzven. Istoimenski projekt je spadal v projekt Prizma Optimizma, ki je narekoval prestrukturiranje zavoda.

Mi smo se ukvarjali s stanovalci zavoda, ena tretjina je starostnikov, ena tretjina je delovnih invalidov, tudi psihiatrija. Je zelo netipični zavod. Zelo mešan zavod. Bolj na mentalni bazi. Tam smo se mi z direktorjem zelo ujeli. S strani stanovalcev je bil tudi odziv in ves občutek je bil precej odprt. Funky scena. Z direktorjem smo se dogovorili za sodelovanje in sicer je bila naša vloga Promocija zavoda navzven in razvoj socialnega marketinga za stanovalce. Za ljudi, ki izdelujejo omenjene izdelke, manufakturiste smo bili mi v vlogi suporta, da se oni organizirajo kot podjetje, da bi oni prodajali. Da bodo morali ustanoviti sp, ali kaj podobnega. Ker mi smo prišli v zavod kot društveniki.

Direktor zavoda nam je zaupal projekt Socialni marketing in promocija zavoda, saj smo pri stanovalcih opazili potrebo, da bi te izdelke prodajali. Tako smo bili prostovoljci podpora stanovalcem, ki naj bi se potencialno organizirali v podjetje. Na temo socialnega podjetništva je v zavodu predavala tudi Joe Lucas.

Bili smo del v tem prestrukturiranju zavoda.

Tako smo prišli, na idejo, da skupaj s stanovalci organiziramo prodajno razstavo na Fakulteti. Prodajna razstava Artikli, ki govore kdo smo mi. No vmes smo sodelovali tudi pri otvoritvi Galerije društva mir sreče. Drugače pa smo imeli dve prodajni razstavi prvo na VŠSD in drugo v Kočevju. Seniki, kozolci, igrače, čestitke ipd. Želva je podobna trgovina v Ljubljani, kakršno naj bi tudi sami realizirali. Dizajn pa retro voziji (vozički). Les, pa dolenska scena. Tako smo organizirali prodajno razstavo na našem faksu, da se oni spromovirajo v družbi, trajala je teden dni in stanovalci so bili v klubskih prostorih fakultete promotorji svojih izdelkov in samih sebe. Oni so sami izrazili to potrebo in mi smo se samo odzvali na to..

Odzvali smo se na potrebo stanovalcev, da pokažejo svoje izdelke in se obenem tudi predstavijo javnosti. Predlagali smo jim, da bi lahko imeli prodajno razstavo v klubskih prostorih VŠSD. Tam bi imeli priložnost pokazati kaj delajo. Naš način dela je bil, da delamo z njimi in ne namesto njih in s tem prispevamo k samokoordinaciji in prevzemanje osebne odgovornosti stanovalcev.

Prvi projekt v Ponikvah je bil katalog, ko smo v zavodu fotografirali vse te izdelke z zavodskim digitalcem. Tako smo izdelali na roke ta katalog, katerega smo kasneje pokazali ljudem. Predvsem tistim, ki bi jih to zanimalo. To je bila ta prodajna razstava. Vzporedno smo člani iniciativnega odbora društva Gibanje sodelovali tudi s predsednikom društva Mir Sreče Igorjem Uhanom, kjer smo sodelovali pri otvoritvi galerije društva Mir sreče, v Trnovskem pristanu. Potem pa smo v mesecu aprilu Boško, Kristina in jaz koordinirali prodajno razstavo v Kočevju. V likovnem salonu. Samoiniciativno je projekt prevzela stanovalka zavoda Ponikve Darja Zorko. Skrbela je za administracijo, vabila itd.

Stanovalka Darja Zorko je prevzela pobudo za organizacijo druge prodajne razstave. Moram reči, da je to super občutek, ko posameznik prevzame odgovornost in ti v trenutku postane enakopraven sodelavec. Takrat se tudi popolnoma zabriše meja med stanovalcem in prostovoljcem, ker te združuje delo oz. projekt.

Boško je bil v vlogi umetniškega vodje in je v likovnem salonu inštaliral vrteks. Obenem je dogajanju prisostvoval prostovoljec Jani Fon, ki je bil kot performer diabola in ulični streetarter. Prišli so tudi iz DVZ na razstavo, kr publika je prišla. Pa s kombiji so prišli. Kot prostovoljci smo prišli tja primarno. Raziskat posnetek potreb, tudi Jelka Škerjanc je bila na projektu odpiranja zavoda. Mi smo jih tud peljali na to, da se realizira ta socialni marketing. Da lahko oni živijo od tega če hočejo. Čestitkarji pa so imeli s.p. , svoj kombi in biznis. Kaj je bla finta ko smo dobili nagrado s strani zavoda. Direktor nam je ponudil, da nam lahko da denarno nagrado in da naj izstavimo predračun za takratnih 100 tisoč tolarjev, kar je bilo na vsakega 33.333 tolarjev.

Glede te nagrade smo bili začudeni, saj smo zavodu izstavljali le račune za avtobus oziroma obračunano kilometrino. Jedli smo v zavodski kuhinji spali pa v zavodskih sobah. Torej prostovoljno delo predstavlja pozitivno ničlo.

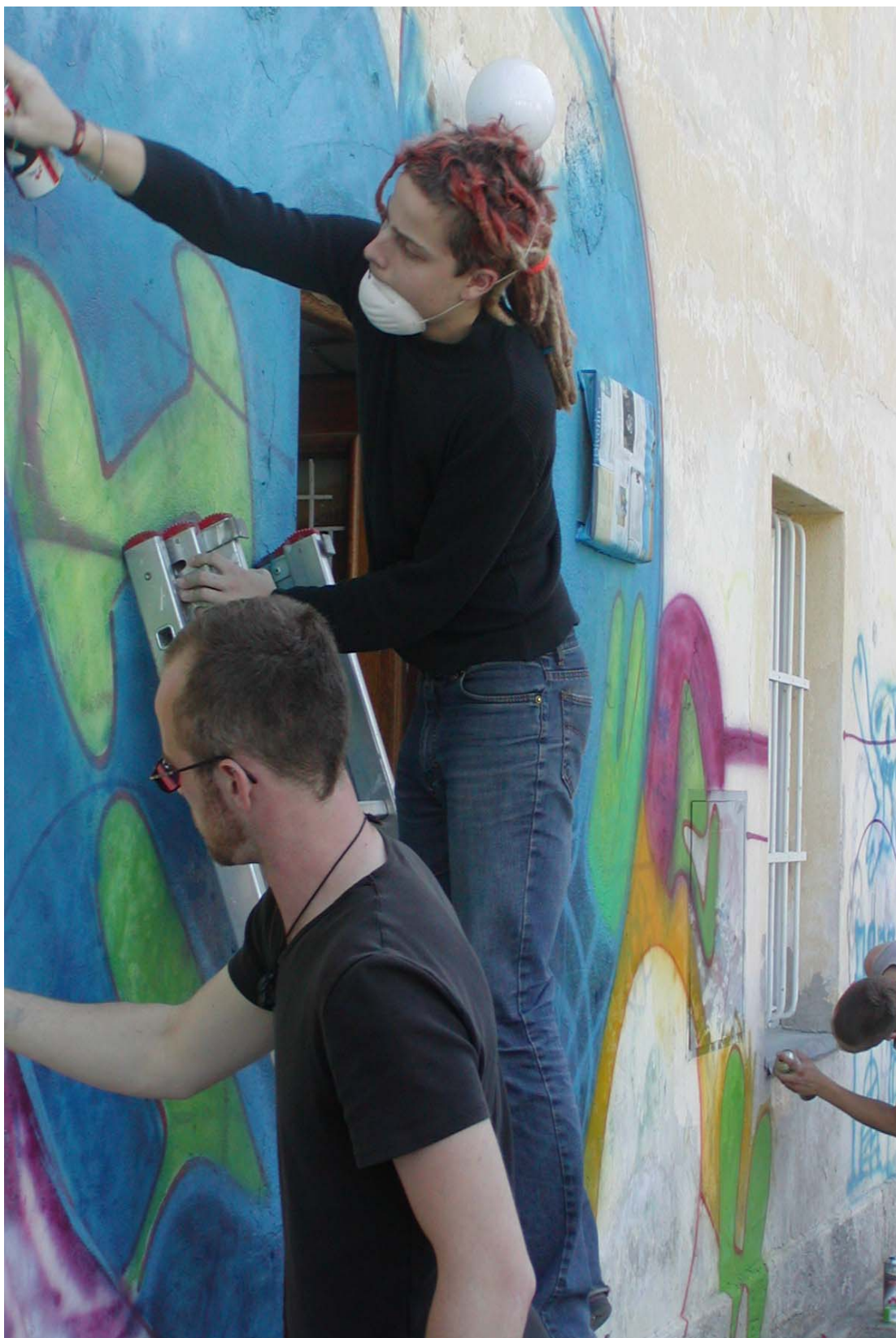
U glavnem, kočevje. Za dan mladosti 25.maj pa realizacija projekta Grafitklub 2003 v zavodu Ponikve, modeli, od Schullerja in drugih donatorjev smo dobili spreje. Smo nastopali kot samoiniciativni odbor obenem pa smo pisali donatorstvo v imenu zavoda.

Projekt Grafitklub v Ponikvah je med prvimi, kjer smo se lotili pridobivanja rekvizitov prek donacij. To je bil tudi naš moto, da čim več rekvizitov potrebnih za realizacijo pridobimo neodvisno od zavoda kjer so projekti potekali. Z direktorjem smo se dogovorili, da lahko uporabimo ime zavoda v dopisih za donacije, ker mi še nismo bili uradno ustanovljeno društvo. Tako smo dobili okrog 20 sprejev od različnih firm. Vsi smo se tega zelo razveselili. Dobili smo povratno informacijo, da so donacije realnost, če imaš prostovoljne namene in si družbeno učinkovit. To je spodbudilo tudi ostale stanovalce zavoda, posebej Petra Jančar, ki

je kasneje pisal določenim firmam donacije in tudi vse dobil. Lahko rečem, da smo se od njega veliko naučili. Njemu je bilo kristalno jasno, kako se napiše dopis, da ne pristane v košu za smeti

Potem smo povabili ulične streetarteje, tukaj so bili Jan, Luka pa Jasmin pa ekipa. Cilj je bil prebarvati bivalne sobe za prostovoljce na podstrešju, vendar se je spontano projekt realiziral pred hišo uprave. Na vhodu vrat v zavod. Pa kr mulci iz vasi so uleteli, super performans, welcome to the blue heart. Zdaj bodo to podrli do kapele, do klubskega prostora bo nov zavod. Od grafitov imamo super fotke. Delovni performans.

Projekt Grafitklub je nastal na podlagi nadaljnjega sodelovanja s stanovalci in zaposlenimi v zavodu Prizma Ponikve. Cilj tega projekta je bil popestritev zavoda in vzpostavitev zunanjega kluba za druženje stanovalcev in zaposlenih. Grafitiranje so izvedli štirje prostovoljci v sodelovanju s stanovalci in zaposlenimi. Skupaj osnovali idejo grafita na steni zavoda. Projekt Grafitklub predstavlja delovno akcijo oz. »delovni performans«.

To je bil tudi prvi projekt uradno ustanovljenega društva Gibanje-ekspanzija fluida.

Na dan 12.04.2003 je bilo društvo Gibanje-ekspanzija fluida uradno registrirano. Žig društva je oblikoval Igor Dragišič. Igor je izdelal tudi dizajn za letak projekta Info studio. S Kristino in Boškom smo tako dosegli skupni cilj ustanovitve društva. To je bil veseli dan, obenem pa tudi prevzem odgovornosti tako do sebe kot to drugih, posebej stanovalcev zavodov. Takrat sem občutil, da gre zdaj zares. Obenem me je prežemal edinstven občutek, da smo vsi trije oblikovali statut društva, se nenehno spraševali kaj je v statutu za dodati, izločiti, kako napisati. To so bile ure, dnevi in tedni. Na koncu je vse funkcioniralo in to je bilo super.

Maj 2003, potem je tu še junij Romana Nažiga, tu je Kristina povabila ljudi iz zavoda, da se udeležijo tega dogodka. Julij mesec je bil Herba projekt na Fakulteti za socialno delo, ravno na ta dan ko je Visoka šola postala Fakulteta za socialno delo. V prostorih predavalnic je bil catering, v klubskih prostorih pa Herba projekt za namenom relaksacije. Ambiental, naravne stvari, čajčki, glasba, dišeče palčke. Tebe tu ni bilo več. Si rekel, da boš ti zdaj to elektronko rihtal. Zdelo se mi je kul, meni je bilo kul. Zdej me ma, da bi še kr neki naredu. Potem je bil pa julij 2003 pa projekt Kamin, v Ponikvah, to je bila začetna faza za Ponikve 04. Tu smo sodelovali Kristina, Roman Vodopivec, stanovalci zavoda, Matej in ostali. Na piknik placu, mešalec, pa 250 kg betona.

Potem v juliju pa projekt Flower Power, to je bila donacija podjetnika iz primorske , nam je dal lesene poličke. Alenka Jurca z Otoka je zrihtala bršljane, ki smo jih potem inštalirali v sobo stanovalca. Sadilo se je zunaj, na gredicah zavoda.

Projekt Flower Power se je v Ponikvah dogajal z namenom urediti okolico in notranjost zavoda. V zavodu je bila to odgovornost delovnega inštruktorja Marjana. Z njim je v stik stopila Alenka Jurca po poklicu cvetličarka, ki je bila tudi idejna sodelavka projekta. Alenka je stopila v stik tudi z ostalimi stanovalkami, katere je zanimalo cvetje in urejanje. Skupaj so se pogovarjale kje naj bi rože sadile, kakšno cvetje naj bo tu in tam...Prav tako je Marjan podpiral projekt.. Tako sta z Alenko tudi strokovno analizirala botaniko. Skupaj so določili kje se bo sadilo sadno drevje, kje bo skalnjak itn.

Imeli smo tudi pohod v oktobru. Peš iz Ljubljane do Ponikev. Maruša, Kristina pa jaz smo šli v Ponikve. To je bilo 10.10.2003, na dan Duševnega zdravja. Tam smo s stanovalci zavoda in zaposlenimi realizirali kostanjev piknik in tako preizkusili kamin. V mesecu septembru se je na Fakulteti za socialno delo začel projekt Fluida. Začeli smo pleskati klubske prostore. Pobarvali smo klubske prostore.

Društvo Gibanje je od takratnega Društva študentov socialnega dela na podlagi projekta Fluida-delovni klub prevzelo odgovornost dela v klubskih prostorih FSD. Projekt Delovni klub Fluida smo predstavili tajnici Alenki Meyer in dekanu Vitu Flakerju. Cilj projekta Delovni klub Fluida je vzpostavitev delovne klubske scene. Konkretno vzpostaviti multistudio, projektno sobo in manufakturo. Namen projekta je bil odgovoriti na socialne potrebe tako študentov in študentk socialnega dela kot ostalih udeležencev.

4.3.3 »DELOVNI KLUB FLUIDA« ali »totalno neustaljeno delovno druženje«

Projekt delovni klub v zavodu Hrastovec leta 2004 je bil izveden s štirimesečno pripravo. Organizacija več kot sto udeležениh je zahtevala kompleksnejšo logistiko izvedbe projekta. Tako je nastala potreba po delovnih vlogah in delovnem scenariju. Obenem so se konkretizirali cilji in vizija projekta. Naslednji delovni klub smo izpeljali v posebnem socialnem zavodu Prizma Ponikve in nato v klubskih prostorih FSD. Cilj in namen izvedbe delovnih klubov na teh lokacijah je bil vzpostavljanje delovne klubske scene.

V novembru 2003 sta bila na praksi v Hrastovcu Lea Brišar in Maja Cuder. Tako. Zaznali sta potrebo po dogajanju in so skupaj z ostalimi študentkami predstavile osnutek projekta. Modna revija. Tako sta naju s Kristino povabili Lea in Maja, da jim pomagamo pri organizaciji projekta Modna terapija. Tako smo ugotovili, da nam primanjkuje časa in smo projekt časovno prestavili. Kje sva končala Boško, kaj sva govorila. Povabilo študentk praktikantk v zavod na prakso je bila pobuda za realizacijo projekta, ki bi odgovoril na vse socialne potrebe, ki smo jih takrat zaznali v instituciji. Želeli smo zaobjet več nivojsko, se dotaknit vseh nivojev družbe in odgovorit na socialne potrebe posameznika in posameznih skupin, za kar je bilo društvo ustanovljeno.

S Kristino sva obiskala študentke, ki so bile takrat na enomesečni praksi v zavodu Hrastovec. Maja Cuder, Lea Brišar in ostale študentke so nama predstavile idejni projekt Modna terapija, katerega so imele namen realizirati, a je obenem primanjkovalo časa, saj se je študijska praksa iztekala. Potrebno je bilo ugotoviti potrebe stanovalcev in zaposlenih. S Kristino sva želela, da projekt zaobjame čim širši spekter potreb stanovalcev in zaposlenih. Ko smo stanovalcem predstavljali idejni projekt so stvar podpirali in spraševali, če bo »čaga«. Stanovalci so sodelovali pri snovanju projekta z idejami in izraženimi potrebami. S Kristino pa sva poskušala voditi rdečo nit cele zgodbe. In sicer solfeggio - delovni klub.

In smo tako prišli skozi brainstorminge s stanovalci in študentkami iz Modne revije se je stvar transformirala v eno kepo informacij, načinov, kaj bi, kako bi moralo biti, izgledati na kakšne način organizirati dogajanje, da bi izgledalo kot solfeggio. Da bi organizacija dogajanja nemoteče vplivala na ostalo zavodsko službo. Da bi bilo komplementarno. In smo prišli do ene projekcije delovnega kluba, delovni klub Fluida, delovni klub v zavodu Hrastovec. Zametek tega projekta je bila idejna Modne revije, realiziral pa se je delovni klub. To je bila istočnica, s Kristino sva potem dala pobudo, da razmišljamo naprej, dajemo stvari ven, da brainstormamo naprej, kaj bi, kaj je sploh cilj in namen tega dogajanja. Cilji, nameni. Potem

je ena stvar dozorela. To, da smo bili že uradno ustanovljeno društvo in smo na podlagi projekta Delovni klub v zavodu Hrastovec vzpostavili tudi uradno sodelovanje z zavodom Hrastovec. Na osnovi ugotovitve potreb, stanja stanovalcev zavoda.

Uradno sodelovanje društva Gibanje-ekspanzija fluida z zavodom Hrastovec-Trate je nastalo na podlagi projekta Delovni klub na dan 1.04.04. Projekt je kot dokument je nastal v približno enem mesecu, katerega sva s Kristino predstavila direktorju Josipu Lukač. Direktor je projekt potrdil in ponudil vso podporo. Vodstvo zavoda je projekte podpiralo že od samega začetka, ko smo študentje prišli v zavod na prakso. Vodstvo Hrastovca je prostovoljne projekte podpiralo in nudilo potrebno infrastrukturo.

S tem namenom smo tudi bili na praksi, opazovalci z udeležbo. To je to, pač. Tako je potem iz tega izšlo, da bo 12 delovnih lokacij. Infrastruktura je bil s strani zavoda ponujena skoraj v celoti. Dvorišče, oddelki, disko, viteška dvorana, pred gradom, okolica... Iz tega je izšla tudi potreba po izdelavi delovnega scenarija, na osnovi brainstorminga s stanovalci in zaposlenimi smo prišli do tega, kaj bi mi sploh radi.

Delovni scenarij je v projektu začel nastajati potem, ko smo ugotovili potrebe in skupaj zastavili cilje projekta. Vsebino projekta so tvorile raznolike delavnice, ki so velevalle raznolike delovne vloge in rekvizite. V obdobju nastajanja projekta kot dokumenta smo veliko skicirali in si vizualizirali možne delovne kadre, performanse. Sledili smo ideji solfeggia.

Potreba je bila po glasbeni delavnici, različni glasbi, po glini, po plesni delavnici, risanju, performansih pač samih stanovalcev, klovnesa, oldtimerji, bilo je pač. Zaznane potrebe so odsevale skozi delovni scenarij in iz tega smo ugotovili, da potrebujemo okrog 150 ljudi, prostovoljk in prostovoljcev v vlogi spremljevalca oz. z delovno vlogo.

Glede pridobivanja prostovoljk in prostovoljcev bi izpostavil to, da smo se prek izkušenj absolutno zavzeli za individualni pristop. Individualno informiranje vsakega potencialnega prostovoljca oz. prostovoljke, ki bi se videl v projektu. S Kristino sva vsakega informirala o ciljih in namenih projekta. Ga informirala, če ni imel še stika z inštitucijo. Predstavila sva mu kakšna je najina vizija oz. konstrukcija projekta.

Projekt Delovni klub v zavodu Hrastovec je trajal od 30.11.2003 do 1.04.2004. Projekt se je nenehno spreminjal, ker sva s Kristino želela, da vsak udeleženec doda nekaj svojega, idejo, predlog, mnenje. Tako je informiranje potencialnih prostovoljcev potekalo izključno individualno na kavi. Vsakemu posebej sva predstavila zavod Hrastovec kot tak. To pomeni, da sva navedla koliko stanovalcev živi tam, kakšne potrebe imajo stanovalci, kako deluje celotna organizacija, kako živijo stanovalci itn. V nadaljevanju sva mu predstavila projekt in cilje projekta. Nato pa sva jih vprašala ali se vidijo v tem scenariju oz. zgodbi. Vse te kave in informiranja so bila z namenom kreiranja celotne zgodbe. Želela sva, da se projekt razvija in poenostavlja v funkcionalno celoto, kjer se bo vsak posameznik identificiral s svojo delovno vlogo.

To je šlo tudi od ust do ust. To so šle kave skoz, v mestu, večina tudi v kafeteriji Lan. Pa lokalčki. Bilo je zelo intenzivno, še posebej zadnjih 10 dni, dobivali smo se vsak dan po 15

različnih ljudi na dan. Tko kr naporna zadeva. Na koncu pa čekiranje, dan pred projektom, kdo pride, kdo ne pride. Glede logistike, zaradi hrane v kuhinji.

Veliko število prostovoljcev je zahtevalo ustrezno logistiko, še posebej pri kosilu in večerji. To smo rešilo s klubskimi karticami, ki jo je dobil vsak udeleženi. Na kartici je pisalo, kdaj je kosilo in kdaj večerja. Intervali so bili izven rednega termina obrokov stanovalcev tako, da ne bi prišlo do gneče.

Poleg ostalih ciljev nam je bil, da realiziramo prostovoljni projekt. Kar pomeni, da prostovoljka oz. prostovoljec nima nikakršnih stroškov z udeležbo. To v nadaljevanju pomeni, da je prostovoljec upravičen do hrane, potnih stroškov in nastanitve. Na kratko, da je pozitivna ničla.

Prostovoljec projektu nameni čas in energijo. Kot sem že omenil prostovoljno delo obstaja takrat, ko človek dela nekaj za »dušo« in pri tem nima finančnih koristi. Torej je pozitivna ničla pečat prostovoljnega dela.

Na delovnem klubu je zaprti oddelek v spremstvu zapustilo okrog 50 stanovalcev.

Prav tako kot na projektu Silvestrovanje smo tudi na projektu Delovni klub na 1.04 odgovorili na potrebe stanovalcev zaprtih oddelkov. Vloga prostovoljcev je bila poleg ostalih tudi vloga spremljevalca. Tako so prostovoljci omogočili stanovalcem zaprtih oddelkov, da se udeležijo delovnega kluba.

Je pa ta projekt trajal 120 dni, zelo intenzivno, kofetkanja, aktive, brainstorming, vzpostavljanje celotne scene. Tudi ko sva s študentkami debatirala o projektu, smo vsi bili mnenja, da si za ta projekt vzamemo dovolj časa. Pokrili smo delovne vloge, toliko kot smo jih sproducirali znotraj delovnega scenarija. Stvar ni bila na populističnem informiranju ampak od ust do ust. Potrebovali smo ne preveč in ne premalo prostovoljcev. Mora jih bit toliko, kot jih ima za bit. To je bilo pa vidno iz delovnega scenarija. Ta karta logistična.

Delovni scenarij projekta narekuje tako rekoč natančno število delovnih vlog katere kreirajo celotno zgodbo. Prostovoljec prispeva sebe v društveno celoto. Vzpostavljanje delovne klubske scene poteka izključno preko individualnega pristopa, društvena logika pa omogoča uporabo distribucije kot načina pridobivanja rekvizitov. Društvo tako ni odvisno od finančnih sredstev, da bi realiziralo svoje cilje. Pomen društva je v tem, da omogoča zadovoljevanje skupnih interesov ljudi, ki to društvo zastopajo in razvijajo.

To je bil največji zalogaj. 4 mesece informiranja, mi smo kar verjeli v to. Tam pa tam so nas nekateri spraševali kako bomo to izvedli in zadnjih 10 dni je bilo včasih na tesno. Potem se je vse zložilo. Je bilo pa kr naporno. Takrat smo bili veseli, Jeanette Korenčan Vraz in Marko Vraz sta kot prostovoljca donirala dva digitalna fotoaparata. Enega stanovalcem, drugega pa društvu Gibanje. Bila sta navdušena nad projektom in sta se ponudila, če lahko kako pomagata. Zelo motivirajoča gesta.

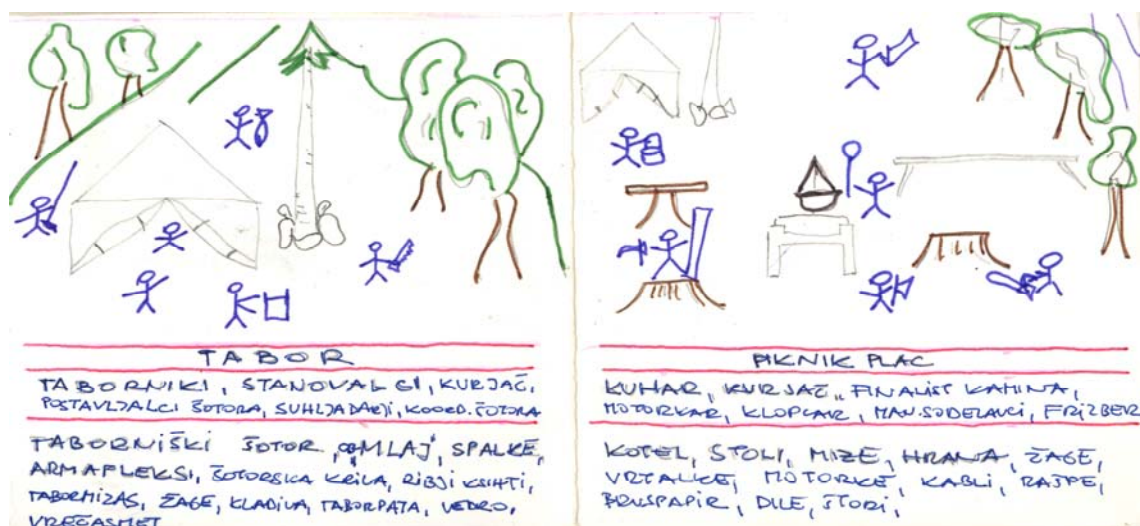
Donacija Jeanette in Marka nam je pomenila velik zagon in potrditev, da če delaš prostovoljno dobiš prostovoljno tudi tisto kar potrebuješ za izvajanje samih projektov. Tako vidimo, da je prostovoljno delo sposobno delovati izključno na distribuciji, ker namen dela ostaja znotraj njega.

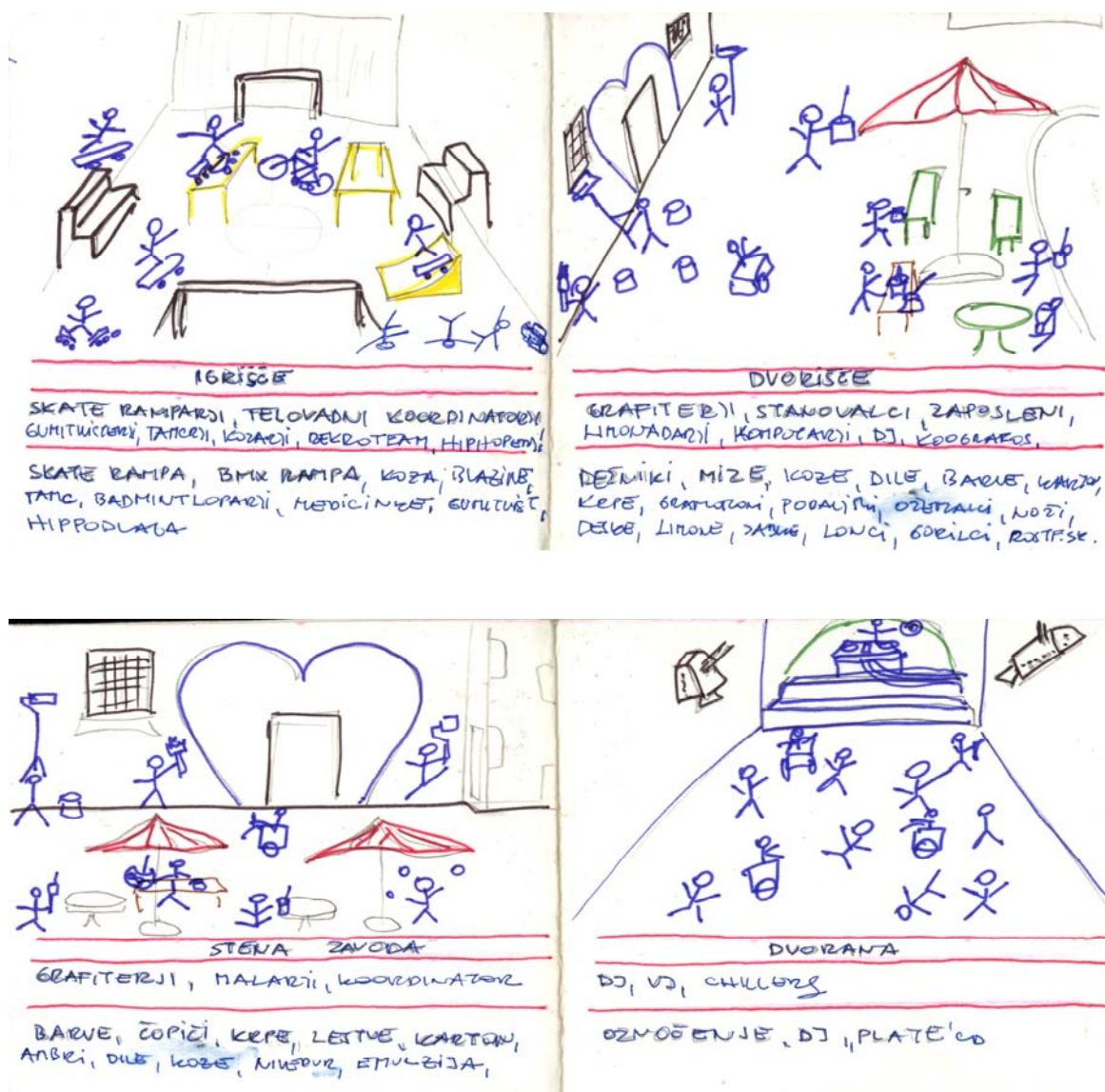
Potem pa je Lea zrihtala en link za donacije na Leku in smo tam dobili dva rabljena laptopa. Potem pa opremo računalniško za Microsoft Slovenija, programsko opremo, xp. To je Erika Žlogar priskrbela link za donacijo in smo na podlagi poročil projektov dobili to opremo. Članki iz Hrastovca in Ponikev. Dobili smo office pa xp, autoruote 2006. to je bilo zelo super, ker dobiš nekaj od nekoga, ki ne ve čisto točno kaj bi s tem. Dobita vsak tist kar rabi.

Donacije Lek-a in Microsofta Slovenije smo argumentirali z dopisom in časopisnimi članki realiziranih projektov.

Potem je bila po projektu, kr mal postprojektna depresija, ker se ni nič dogajalo. Na projektu je bilo vzemirjenja, kr mal psihotično na momente.Vakuum. Po Hrastovcu pa smo čist spontano videli tudi Ponikve. Takrat smo bili razpeti med Hrastovcem, Ponikvami in Fakulteto za socialno delo. Eno logično nadaljevanje te stvari, zgodbe pa je bil delovni klub v Ponikvah in sicer v mesecu septembru. Tu so stvari bile že nastavljene iz leta poprej.

Delovni klub optimizma v zavodu Ponikve je nastal na podlagi dvoletnega sodelovanja društva Gibanje in zavoda Ponikve. Dotedanji projekti v zavodu (Grafitklub, Kamin, Piknik Prostor, Flower-Power) so odgovarjali na sprotno izražene potrebe stanovalcev in zaposlenih pa tudi lokalne skupnosti. Namreč, zavod Ponikve je bil v preteklosti glavni kulturni in zabavni center vaše skupnosti. V dvorani zavoda se še danes odvijajo koncerti, gasilske vaje, na zavodskem igrišču pa se igrajo otroci iz sosednjih hiš. Cilj delovnega kluba Optimizma je bil nadaljevanje začetega. In sicer: dokončati grafite na fasadi, urediti piknik prostor s kaminom, urediti zavodsko okolico...S tem pa stopiti korak dalje v integraciji stanovalcev v skupnost. Odziv lokalne skupnosti, stanovalcev in zaposlenih je bil zelo pozitiven.

Kamin, grafiti, piknik plac... Cilj je bil zaključiti piknik plac, to so bile potrebe stanovalcev, da bi si kej spekli, za grafite je bil zelo zainteresiran Bojan Stante direktor zavoda. Rekel je, da je lahko karkoli na stenah sam mrtvaške glave ne (smeh). Ambient v Ponikvah je deloval precej taborniško, saj ima reko in gozd, travnik in jase. Tako je bil imidž dogodka risanka.

Tako so se izdelovale klopce, pa inšalacije za kotel, potem so bili grafit delavnice, limonadnica in čajanka s strani zaposlenih. Spremljevalci so bili suport stanovalcem na vozičkih. V telovadnici so bili breakdancerji, kjer so imeli performans, sadilo se je sadno drevje, tukaj je sodelovala Alenka Jurca, to je bilo nadaljevanje projekta Flower Power, pa Hare Krišna so prišli, pa katoliška maša je bila tudi. Ob istem času.

Raznolikost stanovalcev in sam karakter zavoda je narekoval risanko kot imidž dogodka. V tem kontekstu smo k sodelovanju povabili skupnost Hare Krišne iz Ljubljane z namenom plesne in pevske delavnice ter indijske kuhinje. Hkrati pa stanovalcem omogočiti izkušnjo kulturne pestrosti.

Tako sva z Alenko Jurco vodila enega izmed organizacijsko-logističnih sestankov. Prvi dan je bilo okoli 20 prostovoljcev, drugi dan 60, tretji pa 15, skupaj cirka 80 ljudi. So pa na tem projektu močno sodelovali zaposleni, čeprav so nas sprva gledali postrani. Verjetno zaradi načina dela in komunikacije. Tukaj bi rad poudaril eno stvar, ta pozitivna nula, mi nismo izstavljali računov za svoje delo, čeprav so nam tako v Ponikvah kot v Hrastovcu hoteli dati finančno nagrado. Bili smo malo zmedeni glede tega. Mi smo vprašali vodstvo zavoda kaj lahko priskrbijo oni, kaj drugi in kaj mi. Prostovoljec mora imeti krite potne stroške, nastanitev in hrano. Takrat je Miha Markoč posredoval pri ŠOUFSD za kritje stroškov avtobusa. To je bil 1.april v zavodu Hrastovec. Pozitivna ničla. Ta stvar, način dela ki smo ga udeleževali v zavodu so nam zaposleni reflektirali za razliko institucionalnega. Način dela ki smo ga izvajali je funkybussines, spageti organizacija, horizontalna koordinacija ipd. samo projektiranje je bilo čist na odprto. Tako smo se tudi počutili malce«drugačne» do zaposlenih pa ne v konfliktnem temveč v tem, da smo jim skušali predstaviti naše delo kot izključno prostovoljno in neobligatorno. Kdor se vidi v skupnem projektu je vabljen. Čeprav so mogoče s strani vodstva dobivali navodila, da se udeležijo delavnic, ker je to u redu. Boško: potemtakem so prostovoljci zelo moteč faktor v tem procesu, konkurenca med njimi.

V zavodu Ponikve smo veliko več sodelovali z zaposlenimi zavoda. V zavod smo prihajali približno enkrat na teden za dva ali tri dni. Priznam, da so nas sprva gledali zaposleni malce začudeno. Še posebej smo se spoznali s civilnimi vojaki, ki so tam opravljali vojaško dolžnost. Večkrat so nas vprašali, kaj mi sploh v zavodu delamo. Ko se je približeval projekt delovni klub Optimizma smo z zaposlenimi imeli nekaj organizacijskih sestankov, na katerih je bil odsoten direktor zavoda. Spomnim se, da sva z Alenko Jurco predstavila zaposlenim projekt, način izvedbe in pridobivanja potrebnih rekvizitov. Izpostavila sva, da jih projekt ne obvezuje, temveč, da so vabljeni k sodelovanju vsi tisti, ki se v njem vidijo. Vendar pa je direktor skoraj vsem zaposlenim sugeriral, da se je tega projekta zelo priporočljivo udeležiti, ker je to pomemben dogodek za stanovalce. V tej situaciji je bila komunikacija z zaposlenimi precej zmedena, saj so dobivali dvojna sporočila. Konkretno pa je nekaj zaposlenih komentiralo, da se naš način dela in organiziranja močno razlikuje od zavodskega. Pri nekaterih zaposlenih je bilo občutiti precej treme, v smislu: A delam pravilno? A ste to tako mislili? A ni preveč zavodsko? Vendar se je vsa trema polegla že s prvim dnem, ko smo začeli z delavnicami, prišli so prvi prostovoljci in stvari so se odvijale spontano.

Prostovoljec si lahko šele, ko se sam priskrbiš.

Prostovoljno delo vidim trenutno kot hobi kar pomeni, da čas izven službe predstavlja prostovoljni mandat. Zadnji projekt društva Gibanje-ekspanzija fluida je bil realiziran v novembru leta 2005. To je bil projekt Lampioni znotraj projekta delovni klub Fluida.

5. RAZPRAVA

Prostovoljke in prostovoljci predstavljajo stanovalcem totalnih ustanov prvič družabnike drugič pa ljudi iz »zunaj«. Ko ti ljudje pridejo »noter« se začne družbena fuzija, saj se v ustanovi vzpostavi relativno običajna ali vsakdanja klima. Totalna ustanova tako zgubi svojo totalnost, ker se prostovoljke in prostovoljci neobremenjeno preko delovne vloge umestijo v ustaljeno zavodsko organizacijo. Prostovoljke in prostovoljci z delovno namero spodbujajo samoiniciativo tako pri stanovalcih kot zaposlenih, da se vključijo v skupen projekt, ki odgovarja na socialne potrebe zavoda. Ker je skupen projekt (delovni klub) prostovoljen, se to odraža v načinu dela, ki omogoča horizontalno koordinacijo dela. Ta način dela pa omogoča relativno nemoteče delovanje v ustanovi. Namen delovnega kluba je v kompatibilnosti z delovanjem ustanove kar pomeni, da realizacija delovnega kluba dosega svoj cilj, pri tem pa ne podira reda in organizacije ustanove. Torej gre za delovno taktnost in nenehno usklajevanje logistike med vsemi udeleženi. Vloga prostovoljk in prostovoljcev v procesu »demontaže« totalnih ustanov je v vzpostavljanju povezav med stanovalci ustanov in skupnostjo kot celoto. Prostovoljno delo preko delovnega kluba deluje z namenom vzpostavitve multidisciplinarnega modela socialne »oskrbe«. To pomeni, da stanovalci totalnih ustanov preko delovnega druženja z ostalimi prostovoljkami in prostovoljci pridobivajo spretnosti in znanja za samostojno življenje. Proces deinstitutionalizacije zahteva neinstitutionalen način dela, kar pomeni da proizvaja družbeno neustaljenost. Neustaljenost pa zato zahteva samo-koordinacijo gibanja in praktično obvladovanje logistike. Prostovoljstvo je torej vadba in praksa za deinstitutionalen model bivanja. Multidisciplinarnost prostovoljnega dela omogoča neomejenost vsebine dela zato je prostovoljno delo vseobsegajoč družben fenomen, ki povezuje ljudi na prostovoljen način. Tako opravlja funkcijo združevanja in povezovanja raznolikih ljudi, poklicev, znanj, verstev, narodnosti... v en model. Prostovoljno delo predstavlja panogo, ki je neodvisna od trga, družbene ureditve, nacionalnosti ali česa podobnega. Zato je prostovoljno delo globalen projekt individualnih vizij.

Proces deinstitutionalizacije prikazuje »demontažo« totalnih ustanov obenem pa vzpostavljanje nove infrastrukture za tam živeče stanovalce. Kot cilj procesa je izpostavljena integracija stanovalcev v skupnost. Stanovalci se selijo v lokalno skupnost, privatna stanovanja, bivalne skupnosti in podobne oblike bivanja. Zaradi dolgotrajne zavodske oskrbe je potrebno stanovalcem znova pridobiti spretnosti in veščine za samostojno življenje

(kuhanje, pomivanje, pospravljanje...). Obenem stanovalci izražajo socialno potrebo prav zaradi socialne izključenosti, ki jo je zavod ustvaril. Zato je vloga prostovoljnega dela realizacija delovnega kluba z namenom vzpostavitve delovne klubske scene, ki bo odgovarjala na socialne potrebe posameznika in posameznih skupin. Pri procesu deinstitutionalizacije ne gre le za ukinjanje totalnih ustanov temveč tudi za družben premik. Ker je deinstitutionalizacija globalen proces, ima prostovoljno delo v njem pomembno vlogo, saj pravzaprav udejanja idejo multidisciplinarnosti in globalnosti.

6. PREDLOGI, VIZIJA

Osrednji projekt društva Gibanje-ekspanzija fluida predstavlja delovni klub Fluida. Zato je cilj in vizija društva vzpostavitev delovnega kluba oziroma mreže delovnih klubov, ki bodo odgovarjali na socialne potrebe posameznika in posameznih skupin. Ker je projekt prostovoljen, poteka njegova realizacija na distribucijski osnovi rekvizitov, kar daje le-tem uporabno vrednost. Tako je za realizacijo distribucije potrebna vzpostavitev logistike. V primeru prostovoljnega dela to pomeni razvoj globalne logistike.

7. POVZETEK

Proces deinstitutionalizacije pomeni tudi demontažo totalnih ustanov in s tem preseljevanje stanovalcev v skupnost. Zaradi socialne izključenosti in vpliva institucije je pri stanovalcih izražena socialna potreba, obenem pa morajo za samostojno življenje v skupnosti pridobiti osnovne spretnosti in veščine. Zato je cilj društva Gibanje-ekspanzija fluida odgovarjanje na socialne potrebe posameznika in posameznih skupin. Ta cilj društvo dosega z vzpostavitvijo delovnega kluba kot infrastrukture in načina dela. Namen delovnega kluba pa je realizacija delovne klubske scene, ki predstavlja multidisciplinaren model socialne »oskrbe« in tako omogoča integracijo stanovalcev totalnih ustanov v skupnost.

8. LITERATURA IN VIRI

8.1 INTERNETNI VIRI

(1, 2, 3) Zavod Hrastovec – Trate (spletni portal).

<http://www.hrastovec.org/index.php?id=14> (15.5., 17.5.)

Slovar Slovenskega knjižnega jezika.

<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (2008)

8.2. KNJIGE IN ČLANKI

Basaglia, Franco, 1981. Negacija institucije. Vidici (Beograd). 5.

Caillois, R., 1977. Igre i ljudi. Beograd: Nolit.

Ferlež, Zdenka, 2007. Etika delovanja v posebnih socialnovarstvenih zavodih v skrbi za osebe s posebnimi potrebami: magistrsko delo. Ljubljana: fakulteta za podiplomske državne in evropske študije.

Flaker, Vito, 2001. Prostovoljno delo za druge in zase. *Socialno delo*, 40, 6: 305-312

Flaker, Vito, 1998. Odpiranje norosti: Vzpon in padec totalnih ustanov. Ljubljana: *cf.

Flaker, Vito, 1995. Skupinsko dinamična in institucionalna protislovja prostovoljnega dela: Procesi deinstitucionalizacije služb duševnega zdravja v Sloveniji. Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede.

Guattari, F., Negri, T., 1985. Les nouveaux espaces de liberte. Paris: Ed. Dominique Bedou.

Hurell A., Woods N., 1995. Globalisation and Inequality. *Millenium*. 24, 3: 447-470.

Ilić, I., 1985. Pravo na zajedništvo. Beograd: Rad.

Jones, C., 1989. The Charitable Imperative.

Leskošek, Vesna, 2005. Globalne neenakosti. *Socialno delo*, 44, 4-5: 241-249.

Mesec, Blaž, 2003. Navodilo za izdelavo diplomske naloge in opravljanje diplomskega izpita. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Nordstrom, K. A., Ridderstrale, Jonas, 2001. Ta nori posel: Ko zaigra talent, kapital pleše. Ljubljana: GV založba

Parsons, Shils, Values, 1951. Motives and System of Action (Vrednote, motivi in sistemi akcije), New York.

Ramon, Shula, 1985. Psychiatry in Britain. London: Croom Helm.

Ramovš, Jože, 2001. Prostovoljstvo pri delu z ljudmi in za ljudi. *Socialno delo*, 40, 6: 313-322.

Supek, Rade, 1963. Novinsko preduzeče. Beograd: Mladost.

Supek, Rade, 1963. Omladina na putu bratstva: Psihosociologija radne akcije. Beograd: Mladost.

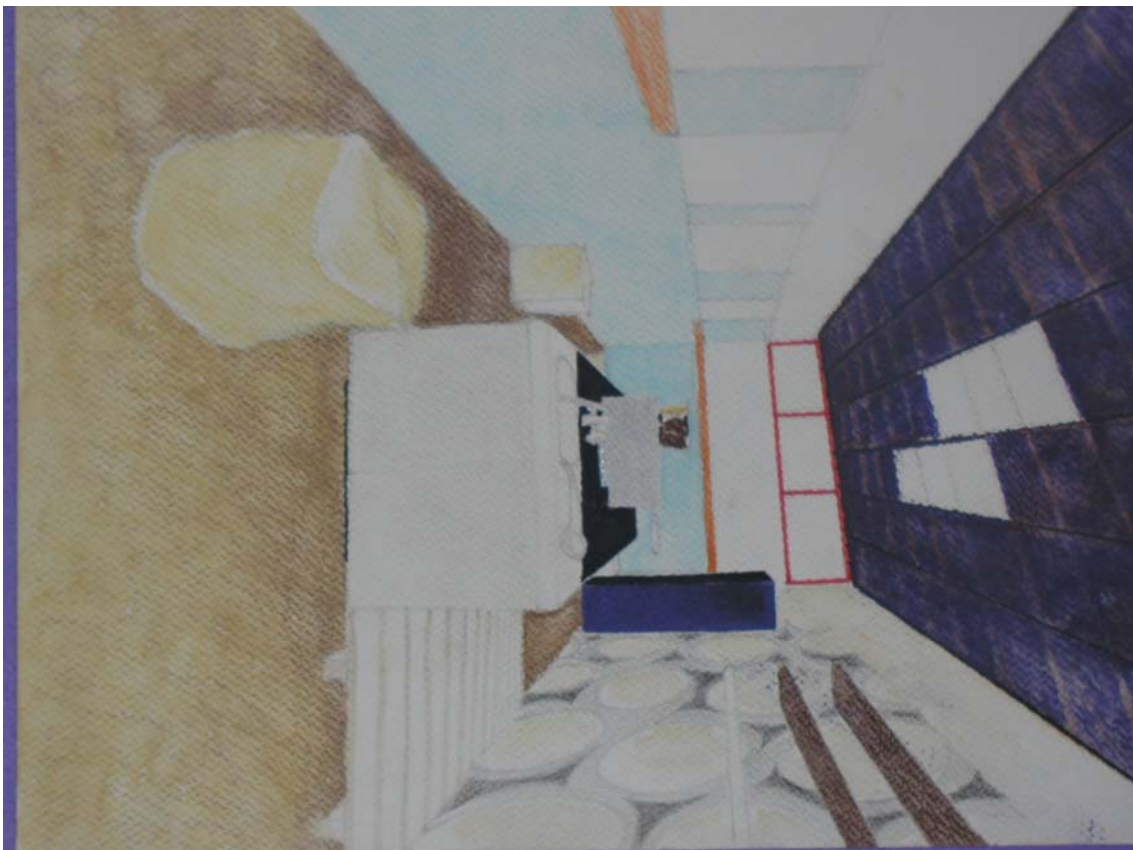
Urek, M., Flaker, V., 1989. Hrastovski anali za leto 1987. Ljubljana: RK ZSMS

Fotografije (arhiv društva Gibanje)

9. PRILOGA

9.1 PROJEKT: DELOVNI KLUB FLUIDA

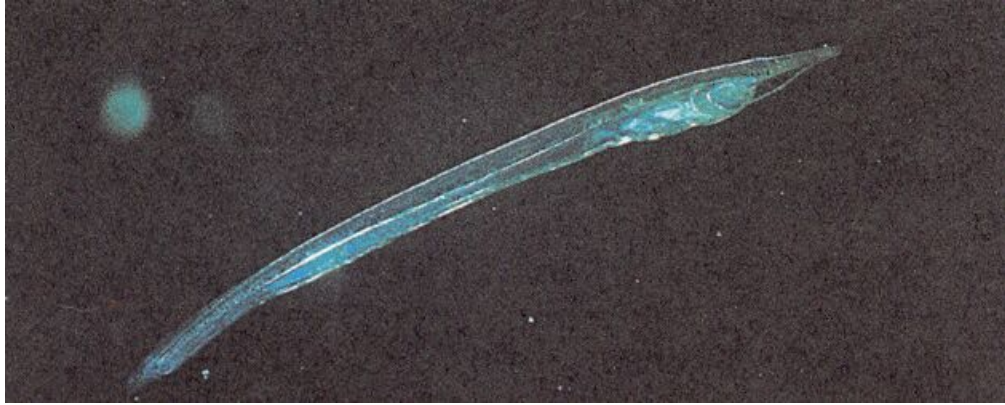

brezglávec -vca m (â) ekspr. *brezglav, nepremišljen človek*: tako ravna le brezglavec ◇
zool. brezglavci *ribam podobne morske živalce z neizrazito glavo, Acrania* ♪

1. **cevosŕčnica** -e ž (ř) nav. mn., zool. ribam podobne morske živalce z neizrazito glavo; brezglavec ♪

Diplomska naloga v biološkem smislu ponazarja *strunarja*, ker društvo Gibanje predstavlja širjenje fluida v katerem strunar živi.

9.2 ČASOPISNI ČLANKI

Študentje v zavodu za duševno in živ•no bolne izvajajo projekt Ura brez kazalca

Podiranje zavodovih zidov

Pri stanovalcih odli•en odziv, v zavod bodo prišli tudi bruci kot prostovoljci

MILENA DORA

HRASTOVEC, 19. - Zavod za duševno in živ•no bolne Hrastovec so ustanovili že leta 1948. Maloštevilni od današnjih 629 stanovalcev so v njem že od njegovih za•etkov, nekateri pa komaj nekaj dni. Z njimi se ukvarja 380 sodelavcev zavoda. Zadnji mesec pa je v zavodu še bolj živahno, saj so na obisku med njimi tudi študentje Visoke šole za socialno delo. Prepri•ani so namre•, da bodo neko• klasi•ni zavodi zaprli svoja vrata in bodo njihovi varovanci postali naši vsakdanji sosedje.

V Zavodu Hrastovec so predstavili nekaj projektov, ki naj bi jih uresni•ili še letos. Zastavljenega projekta se je lotilo osemnajst študentov zadnjega letnika VŠSD. Dva izmed njih, Tina in David, sta s petimi dekleti z zaprtega oddelka in tremi medicinskimi sestrami preživela podaljšani konec tedna v zimski ko•i na Kopah. Za stanovalce je bil to predvsem dopust, ki so si ga zaslužili z delom pri terapijah v zavodu, za študente pa spoznavanje in približevanje varovankam z vsemi njihovimi strahovi in radostmi ter terapijami z zdravili.

Študentje so se z varovanci skupnosti Lipa pogovarjali o tem, kar jim v življenju v zavodu manjka. Porodila se je ideja, da bodo v zavodu do konca novembra odprli svojo knjižnico. Zbrali so 300 knjig, ki so jim jih podarile knjižnice v Murski Soboti, Slovenski Bistrici in mariborska teološka knjižnica. Strokovno literaturo je prispevala VŠSD, knjige o defektologiji, psihiatriji in delovni terapiji pa zavod. Veliko prebivalcev zavoda je branje skorajda opustilo, zato bodo zanje pripravili organizirano branje najprej študentje iz projektne skupine, nato še mlajši kolegi iz prvih dveh letnikov visoke šole, ki bodo prišli v zavod opravljat prostovoljno delo.

Študentje in direktor zavoda **Josip Luka•** so se dogovorili, da bodo v kratkem v zavodu odprli tudi svojo trgovino, ki bo nekakšna trafika z razširjeno ponudbo, v njej pa bodo delali prebivalci zavoda. Prostor že imajo, kmalu ga bodo za•eli opremljati. Luka• pravi tudi, da letos dneva odprtih vrat v zavodu ni, ker je zavod odprtega tipa vsak dan. Tudi sam pa si prizadeva, da bi humanizirali delo v zavodu, zato so v enoti Trate od januarja število 170 zmanjšali na 130 stanovalcev. Dekan VŠSD **Vito Flaker** sicer ne verjame, da bi zavode, kot je Hrastovec, res povsem zaprli, zagovarja pa idejo študentov, da je mogo•e prebivalcem zavodov življenje narediti bolj polno, jim ponuditi ve• razli•nih

vsebin; da bi življenje tistih, ki so jih po konfliktnih situacijah v družbi zaprli za zidove zavoda, postala bolj odprta. S tem naj bi tudi razbili stereotipe do ljudi z duševnimi težavami.

Študentje so oarani nad preprostostjo in odprtostjo varovancev zavoda, odkrito pa so priznali tudi, da pri zaposlenih niso bili najboljše sprejeti s svojimi predlogi, ker so jih razumeli kot kritike. Ko so bolje spoznali delo zaposlenih, tudi študentje priznavajo, da je zelo naporno, velikokrat zahteva od ljudi več, kot je zgolj služba. Študentka **Maja Cuder** meni, da v takem zavodu ne bi želela delati, ker je preveč disciplinsko zasnovan zavod. Njena kolegica **Tina Rauh** pa upa, da bodo takšni ljudje postali njeni sosede v vsakdanjem življenju. **David Novak** v delu v zavodu vidi neskončen vir novih idej, možnosti sprememb in osebnostne rasti.

Vaš komentar na članek →

Copyright Dnevnik 2001 (C)

Nekdanja Ljudnica se ukinja?

Besedilo Mojca Vočko, fotografije Tadej Regent

Glava sestra je zvela vsem
Hlas se sestre so v bolnišnici – mi
nimamo več. Nekdajni št. Hraščev
Tat sta zdaj vodji nepravilnih odlo-
kov. Vzporedno z njima sta ukre-
pali vodji bratinski oddelke, da kri-
ta za Be-ano, dobro počutje in čim-
bolj čimprej. Javljajo stanovalce
oddelke na nepravilno na bivalne od-
delke v osrednji Hraščevski vrtičnici, na
stih po večerje. Se mučijo. Se, stanoval-
ci.

[illegible]

Rekle in hiapci obstajajo!

idoljet svoje na narednji strani

»Gremo proti toku!«

Rock koncert z glasbeno skupino Posod' mi jurja je bil eden od vrhuncev študentskega projekta Ura brez kazalca, ki je minuli mesec potekal v Hrastovcu v Slovenskih goricah oziroma v Zavodu Hrastovec - Trate. »Zamisel se je porodila med stanovalci. Ko smo prišli, so vpraševali, ali bomo pripravili kakšen koncert,« razlaga Sabina Čubec, študentka 4. letnika ljubljanske visoke šole za socialno delo, smer duševno zdravje v skupnosti, ki je bila s kole-

Študentom, ki so prišli z vseh koncev Slovenije, lahko Zavod Hrastovec - Trate ponudi le prehrano in bivalne prostore, pot do tja in nazaj so si morali plačati sami. Visoka šola za socialno delo namreč nima tovrstnih namenskih sredstev.

gi od 5. do 30. novembra na delovni praksi v zavodu. »Od teh načrtov in dejavnosti pričakujem demonstracijske izkušnje, iz katerih se bomo kaj naučili (recimo, kako ljudi seliti iz zavoda), hkrati pa bodo povečale odprtost te ustanove,« je pojasnil dekan prof. dr. Vito Flaker. Študentje so se zelo samostojno, z mentorsko pomočjo univerzitetnih predavateljev, in uspešno spoprijeli z zanimivimi nalogami. Pripravljali so na prime individualne selitvene načrte za (izbrane) stanovalce, preučevali 180 načrtovanih projektov, ki jih je zavod letos izdelal in sprejel, se ukvarjali z nastajajočo trgovino ter knjižnico v gradu Hrastovec (ta naj bi postala uradna podružnica lenarške knjižnice, kjer je gospod Jeršin tudi

razstavljal svoje slike, in ne v občinski avli, kakor smo pomotoma zapisali minuli teden), uvažali svet stanovalcev, se posvečali računalniški delavnici. O tej študentka Nataša Udovič pripoveduje: »Zanimanje stanovalcev je zelo veliko, pred računalniško sobo navdušeno čakajo že veliko pred šestnajsto uro, ko začnemo, in trkajo na vrata. Ena ura je celo premalo, zato smo ji dodali še trideset minut. Rišejo, pišejo besede, zabavajo se z računalniškimi igrkami, zelo hitro se učijo. Nekateri že obvladajo brisanje, presledke – prima!« Kristina Podbevšek, ena tistih, ki bodo aktivno skrbeli za nadaljevanje uvedenih programov, dodaja: »Vsi stanovalci, s katerimi sem se družila, se mi zdijo krasni. Ne zaslužijo si, da živijo tukaj! Ena izmed mojih izkušenj je povezana tudi z ljubosumjem med njimi. Neko stanovalko sem na primer peljala na izlet v Ljubljano – to je povedala drugim in potem so me vpraševali: Zakaj pa mene ne pelješ?? Vedno se moraš vsakemu posvetiti in mu pojasniti, kar ga zanima. Potem vsi vse zelo dobro razumejo. S stanovalci nimamo težav. Vmila se bom – že decembra.«

Projekt prostovoljno delo naj bi preprečil, da bi dejavnosti in družabne oblike, ki so zaživele ali se pospešile po zaslugi študentov, zamrle. K sodelovanju so povabili mlajše kolege (1., 2., 3. letnik – zavod so spoznavali med novembrskimi vikendi), sčasoma pa naj bi vključili tudi študente drugih fakultet in fante, ki civilno služijo vojaški rok.

Mojca Vočko

Nevladna organizacija - društvo Gibanje – ekspanzija fluida za zadovoljevanje socialnih potreb posameznika in posameznih skupin je organizirala v Zavodu Hrastovec – Trate srečanje na dan 1. aprila, ki je potekalo v Zavodu Hrastovec – Trate od 10. do 22. ure. Prostovoljci – študentje Fakultete za socialno delo - so se družili s stanovalci zavoda v različnih skupinah. Okrog sto prostovoljcev je skupaj s stanovalci risalo, slikalo, slikali so na svilo, ustvarjali z gline, organizirane pa so bile razne delavnice: glasbena delavnica, nastop tolkal in plesalcev, glasba v živo, disko glasba, plesne delavnice, poulične predstave požiralca ognja, klovnese, frizerska delavnica, ličenje, delavnica z naslovom "Mizica pogrni se" itd. Kot je povedala Mira Šilec, ki je zadolžena za prostovoljno delo v zavodu, želijo na ta način širši slovenski javnosti pokazati življenje stanovalcev v zavodu, še posebej pa v zunanjih bivalnih enotah, v katerih živi že 94 stanovalcev zavoda. Obenem pa si želijo v prostovoljno delo pritegniti čimveč prostovoljcev, ki so nenadomestljivi sodelavci zavoda. Direktor zavoda Josip Lukač pa je povedal, da je Zavod Hrastovec – Trate eden tistih zavodov, kjer odpiranje poteka najbolj hitro in kjer drugačnost izgublja stigmo nezaželenosti.

Zmago Šalamun
Štajerski tehnik

Zavod Hrastovec: Drugačen dan, ta prvi april!

Prišli so prostovoljci iz vse Slovenije

Člani društva Gibanje, študentje Fakultete za socialno delo in delavci zavoda so včeraj v Hrastovcu priredili drugačen prvi april in navdušili stanovalce

Študentje Fakultete za socialno delo iz Ljubljane so prišli v Zavod Hrastovec - z njim v času svojega študija izredno dobro sodelujejo - že v začetku tedna, saj so skupaj z zaposlenimi in s stanovalci pripravili vse potrebno za včerajšnje dogajanje.

"To je delovno druženje nas, članov društva Gibanje - ekspanzija fluida, ki se zavzemamo za zadovoljevanje socialnih potreb posameznika in posameznih skupin. K sodelovanju smo seveda pritegnili tudi zaposlene v zavodu, ki so vselej pripravljeni sprejeti ponujene novosti, danes pa se nam je pridružilo še za cel avtobus prostovoljcev iz različnih slovenskih krajev. Z vsemi temi smo se predhodno že pogovorili, tako da vsaj v obrisih poznajo življenje v tem zavodu in danes niso le opazovalci, pač pa tudi sami aktivno sodelujejo v celodnevem dogajanju," je povedala študentka Maja Cuder. Skupaj s kolegico Leo Brišar sta pomagali pri organizaciji dejavnosti na grajskem dvorišču, kjer so se čez dan zvrstili žonglerji, bruhavci ognja, sprehajalci in številni drugi nastopajoči. V grajskih dvoranah so potekale številne delavnice, od plesnih, likovnih do glasbenih. Včerajšnje druženje je potekalo tudi ob zdravi hrani in napitkih, ki so jih pripravili kar sami, udeleženci pa so se skupaj podali še v bazen, na fizioterapijo in masaže.

"Brez pretiravanja je mogoče reči, da je Zavod Hrastovec eden tistih, kjer odpiranje poteka najbolj hitro in kjer drugačnost izgublja stigmo nezaželenosti," je včeraj dejal direktor zavoda Josip Lukač.

Foto: Slavica Pičenko Peklar

Ramiza Bajrič, stanovalka Zavoda Hrastovec (levo) s študentkama Leo Brišar in Majo Cuder.

Slavica Pičenko Peklar

Prvoaprilsko druženje v Zavodu Hrastovec - Trate

Društvo Gibanje - ekspanzija fluida za zadovoljevanje socialnih potreb posameznika in posameznih skupin organizira jutri, 1. aprila, v Zavodu Hrastovec - Trate srečanje, ki bo od 10. do 22. ure. Prostovoljci, blizu sto študentov Fakultete za socialno delo, se bodo družili s stanovanci zavoda v različnih skupinah. S stanovanci bodo odšli na kavo, organizirane bodo razne delavnice, pogovori, ulični performerji (žonglerji, bruhalci ognja, sprehajalci...), plesne in druge delavnice, pogovori ob glasbi, pričakujejo obiske animatorjev.

Kot je povedala Mira Šilec, ki je pristojna za prostovoljno delo v zavodu, želijo na ta način širši slovenski javnosti pokazati življenje stanovancev v zavodu, še posebej pa v zunanjih bivalnih enotah, v katerih živi že 94 stanovancev zavoda. Obenem pa si želijo v prostovoljno delo pritegniti čimveč prostovoljcev, ki so njihovi nenadomestljivi sodelavci.

Slavica Pičenko Peklar

Dva avtobusa prostovoljcev v zavodu, ki ga ljudje običajno nočejo spoznati od znotraj

Od panike k notranjemu miru

V vlogi spremljevalcev naj bi stanovalcem in stanovalkam skušali dati čim več občutka običajnega življenja - Po petih minutah druženja ni bilo več mogoče zagotovo trditi, kdo je stanovalec in kdo "eden od nas"

Pred dnevi se mi je ponudila priložnost, da se pridružim dvema avtobusoma prostovoljcev, ki so navsezgodaj odrinili iz Ljubljane proti Zavodu za duševno in živčno bolne Hrastovec. V vlogi spremljevalca naj bi stanovalkam in stanovalcem skušal dati čim več občutka običajnega življenja. Ob devetih zjutraj sem skupaj z gručo študentov sopihal navkreber proti belemu gradu in začutil neprijetno tesnobo. In takoj prvo presenečenje: vrata so na stežaj odprta! Ni bilo časa za čudenje, ker so nam naproti navdušeno pritekli že prvi stanovalci in na hitro zdrdrali potem še nešteto krat slišani stavek: "Imaš za kavo, imaš kakšno cigareto?"

Foto: Iztok Sori

Že po petih minutah je bilo zelo težko ločiti, kdo so stanovalci in kdo prostovoljci.

Vstopili smo na senčno notranje dvorišče, kjer je bilo veselje predvsem glasnejše. Pogledoval sem okoli sebe in sprva ugotovil le, da se očitno za zdaj ne zdi nikomur posebej zanimiv. Morda zato, ker stanovalk sprva še ni bilo na spregled, zato pa so se fantje navdušeno vrteli okrog deklet, sledilo je obligatorno objemanje in predstavljanje ter spet tisto o kavi in cigaretah. Po petih minutah opazovanja s široko odprtimi očmi me je naenkrat prešinilo, da ne ločim več, kdo je stanovalec, kdo pa "eden od nas".

Ko popusti prvi krč...

Ko je prvi krč popustil, je bilo naenkrat videti vse veliko bolj mirno: gruča ljudi, ki se družijo na nekem grajskem dvorišču v Sloveniji. Sprehajal sem se po gradu, se čudil njegovi lepoti in opazoval prve navdušence, ki so postavljali stojnice za delavnice, s katerimi so kasneje skušali zaposliti stanovalce. Med prvimi se mi je predstavil prijazen možakar na berglah: "Študent Mirko," mi je ponosno pokazal na listek, ki ga je imel pripetega na pulover. Hitro sva se zapletla v klepet, v katerem je navdušeno razlagal, kako vesel je, da smo prišli. Ni pozabil pokazati tudi pravkar prejetega darila: učbenika poslovne matematike in nekaj revij, ki sem jih moral pazljivo vrniti nazaj v vrečko.

Medtem se je kolegica zapletla v pogovor z Bojanom, ki v Hrastovcu zaključuje enomesečno prakso. Skušala mu je razložiti, kakšen šok je doživela ob prihodu, pa jo je očitno preslišal, saj jo je takoj odpeljal na polzaprti oddelek, kjer je, še preden je došla, kaj se dogaja, prevzela odgovornost za enega izmed stanovalcev in ga popeljala tako rekoč na svobodo, v dogajanje. Sam sem tako presenečen srečal dekle, ki se je še pred kakšno uro, ob prihodu, živčno smejala, sedaj pa je suvereno pod roko vodila povsem mirnega in prijaznega gospoda, ki je tiho vpil živčav okoli sebe.

Bojan je pritekel že tudi do mene: "Hitro, potrebujem tri prostovoljce, pridi..." Odšli smo do bližnje hiše, kjer bivajo, kot mi je razložil, "težji primeri" in tisti, ki ne morejo hoditi. Res se je ob našem prihodu malokdo odzval. Večina je sedela ali ležala v dnevnem prostoru, z glavo slonela na mizi in potovala po svojem svetu. Prijazne sestre so hitro našle nekaj kandidatov, ki so si zaželeli, da jih popeljemo do gradu. Prevzel sem skrbel za Tončko, ki je ne bi mogel zgrešiti zaradi njene kape s ščitkom. Govorila ni skorajda nič, vendar sva se kljub temu razumela in tudi sporazumela.

Medtem ko sva s Tončko hodila od gruče do gruče, ki so se zabavale ob glasbi, v frizerski delavnici ali med risanjem, se je pridružil tudi mlajši stanovallec mrkega pogleda in z najbolj "frajerskimi" kavbojskimi škornji, kar sem jih kdaj videl. Kasneje sem presenečen slišal, kako se je z Avstrijkama, ki v Hrastovcu opravljata prakso, pogovarjal v nemščini.

Eno izmed slovenskih prostovoljk je ob obisku v Hrastovcu bolj šokiralo vprašanje, ki si ga je zastavila sama. Ker je že bila na zdravljenju v psihiatrični bolnišnici, se je spraševala, ali jo za temi grajskimi zidovi čaka prihodnost. Kako nekdo sploh pride v Hrastovec, kaj se mu mora zgoditi, da "pristane" tukaj? Vodja zdravstvene nege in oskrbe Mira Šilec mi je zatrdila, da "to niti slučajno ni enostavno, saj so vsi stanovalci in stanovalke napoteni k njim po psihiatrični indikaciji, velikokrat so to tudi duševno manj razviti, ostareli ljudje." Navedla je primer: "V našem zavodu sprejememo nekoga s shizofrenično motnjo le, če je star več kot 40 let in je bil najmanj 20 let zdravljen."

Po skupnem kosilu v restavraciji zavoda so se med prostovoljci pokazali že prvi "izpraznjeni" obrazi, tudi sam sem si zaželel pet minut v kakšnem kotu ob topli kavici. Pa še kaj! Tisti med nami s kavo ali cigaretami so bili med stanovalci najbolj priljubljena družba in tako je vonj po toplem napitku iz avtomata hitro pritegnil tudi mojega novega znanca. Delila sva si kavo in nato odšla do delavnice z glino. "Nisem umetnik, tega ne znam," se je sprva upiral. Vendar se je takoj, ko je med prsti začutil hladno glino, vživel v gnetenje in oblikovanje ter ugotovil, da je prav zabavno. Malo manj je bil navdušen, ko je opazil, da ima zato umazane roke. Priznam, da mi je, ko je pograbil bližnje škarje, srce kar poskočilo. On pa je preprosto ostrigel predolgi noht, škarje mirno odložil in se odpravil po kremo za roke.

Zgodaj popoldne so notranje grajsko dvorišče pričeli greti tudi prvi sončni žarki in morda sem se zaradi tega takrat dokončno odrekel nemiru ali morda celo strahu, ki me je spremljal od začetka. Ob sprehajanju po stoletnem tlaku in v senci dreves sem doživljal le mir in nič drugega. Medtem so se

Foto: Iztok Sori

Stanovalce je vedno znova najbolj navdušila prav glasba

Foto: Iztok Sori

Vrhunec večera: afriški ritmi so prisotne stopili v plešočo množico.

stanovalci gostili ob čaju, pecivu ali obloženih kruhkih, od katerih jih je lahko odtrgalo samo eno: glasba. Rock'n'roll v živo v Viteški dvorani ali afriški ritmi, ki so jih soustvarjali tudi sami.

Na zaprtem oddelku

Glavna sestra Mira me je na mojo željo popeljala naravnost v moški zaprti oddelek. Med odklepanjem vrat je povedala: "Stanovalci in stanovalke našega zavoda so ljudje s težavami v osebnem duševnem zdravju ali že od rojstva prizadeti, ki jih razdelimo po enotah glede na njihove sposobnosti." Pokazala mi je nekaj spalnic, ki so bile zelo urejene, vendar so dajale bolj vtis bolnišnice kot domačnega zatočišča. "Trudimo se, da bi bile sobe največ dvo- ali triposteljne, imamo pa tudi dva dnevna prostora, od katerih je eden namenjen predvsem rekreaciji," je razložila.

Ko sva hodila skozi v tišino odete prostore, seveda nisva mogla mimo "sobe za izolacijo", majhne čumnote brez dnevne svetlobe z obloženimi stenami: "Včasih moramo kakšnega stanovalca zavarovati pred samim seboj. Prisilni jopiči in mrežne postelje se ne uporabljajo več, lahko pa pasovi za fiksiranje ali takšne sobe za izolacijo. Če se že kakšen stanovalec znajde v njej, je zelo strogo nadzorovan, tukaj je lahko le dve uri," je pojasnila.

Zavod se pospešeno modernizira, lahko bi rekli, da ob iskanju novih možnosti za bivanje varovancev tudi humanizira in odpira. "Nekaj naših bivših stanovalcev živi pri nadomestnih družinah," je še dodala Šilčeva. In nadaljevala: "Ena izmed naših bivših sester je vzela v oskrbo štiri gospe, ki sedaj uživajo jesen svojega življenja na prelepi kmetiji v bližini Trat."

Zvečer sem se med prebivalci gradu Hrastovec počutil že prav domače. Pred nami je bila zabava ob afriških bobnih in divjih plesalkah, ki so na plesišče takoj zvabile večino prisotne družine. Široki nasmehi so pričali o tem, da smo se prav vsi do konca sprostili in v plesu porabili še zadnje moči, ki so nam ostale po napornem dnevu. Ni čudno, da so ob slovesu tekle solze. Obljubili smo, da se še vrnemo. "Pa čim prej," so dodali stanovalci, mi pa smo se po dvanajsturnem "službovanju" zleknil v neudobne avtobusne sedeže in na poti domov v hipu zaspali.

Iztok Šori

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani David Novak, prvič vpisan na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu 1997/98 kot redni študent izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom Vloga prostovoljnega dela v procesu deinstitutionalizacije (Refleksija društva Gibanje-ekspanzija fluida) napisal samostojno, s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorja.

Datum: 30.6.2008

Podpis:

Univerza
v Ljubljani Fakulteta
za socialno delo

*Topniška ul.31
1001 Ljubljana, Slovenija
p.p. 2647
telefon: 01 2809240
faks: 01 2809270
dekanat@fsd.uni-lj.si*

I Z J A V A

Potrjujem, da je po moji oceni diplomska naloga študenta Davida Novaka vsebinsko, jezikovno in strokovno ustrezna.

Mentor/mentorica:

Dne: